شيخ اياز

جون چونڊ ڪهاڻيون

قمر شهباز
جون
چونڊ ڪهاڻيون

چونڊ ۽ ترتيب

ڪرم الاهي چنا

سنگم پبليڪيشنس
37 - يونيِ پلازا، آء- آء- چندريگر روڊ،
ڪراچي، سنڌ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنگم پبليڪيشنس جو پندرهون ڪتاب

چيئرمين : سيد بشير احمد شاهه

سھيڙيندڙ: ڪرم الاهي چنا

ساٿـي : لياقت عزيز ۽ اعجاز علي شاهه

پاران ايم ايچ پنھور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

قيمت : [redacted] روپيه

QAMAR SHAHBAZ JOON CHOOND KAHANYOON

Edited By: Karam Illahi Channa

Published By: M/s SANGAM PUBICATION,
37- Uni Plaza. I.I. Chundigar Road.
Karachi. Sindh.

Printed By: Wahid Art Printing Press, Rattan Talao,
Akbar Road, Karachi, Sindh.

First Published: August 1983

Price : Rs. 15-00

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ارپــان

جنهن گهر ۾ مان رهندو آهيان،
ان جا مختصر پاتي منهنجو ڪٽنب آهن.
سنڌن وچ ۾ ويهي مان دنيا جا
سڀ ڏک، سڀ غم، سڀ درد وساري ڇڏيندو آهيان.
منهنجي گهرواري ۽ منهنجا ٻارڙا
منهنجي زندگي آهن.
انهن کان جدا ٿي مان ڪٿي به چين سان گهاري نه سگهندس.
ان ڪري هيءَ ڪتاب
پنهنجي ”ڪٽنب“
جي نالي ٿو ڪيان.

— قمر شهباز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فهرست

★ مارئي 11

★ واڳهہ نک 21

★ ڪجيءَ جو جن 45

★ دوزخ کان دوزخ تائين 58

ڪنهن کي دلڙي ڏين، ڪنهن کان ڏار ٿين 67

★ ڪاڪ ڪڙهي، وڻ ويا 78

★ گولا جي گولن جا 88

★ احساس جو صليب 99

★ بهارون بي وفا آهن 108

★ تنهنجي منهنجي ڪهاڻي 118

★ پيجري منجهہ پراڻ 131

★ قصو چوٿين درويش جو 141

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوليءَ چاڪو — منهنجو من!

ڪنهن ڏاهي چيو: موجوده سنڌي اديب کي ”مان“ جي مرض ماري وڌو آهي. اها بيماري اسان جي ادب کي اڌوهيءَ وانگر اندران ئي اندران کائي رهي آهي. جيستائين ”مان“ کان ”توهان“ تائين سفر نه ٿيندو، تيستائين نمائنده ادب پيدا ٿي نه سگهندو.

مونکي ڏاهي جي ڳالهه ڏاڍي وڻي. ”مان“ کي وساري ”توهان“ جي لاءِ لکڻ جي ڪوشش ڪيم. ڪاڳر ڪارا ڪيم. ڦاڙي ڇڏيم. دفتر لکي ويس. ساڙي ڇڏيم. ڇو ته مان پنهنجيءَ پيڙا ۾ بين جي ڏک ڏسڻ جو عادي، پنهنجي جيءَ ۾ جهاتي پائي بين جي گهاءَ پسڻ جو هيراڪ، حالتن جي ڏيڻ مان آجو ٿيان ته ڇو وائي تي اتڪيل لاشن کي ڏسي سگهان. جنهن معاشري ۾ سڀ پير پٿون هجن، هر اڪ آلي هجي، هر روح رهڙيل هجي، اتي تون ڇا ۽ مان ڇا؟ سچ پڇو ته اسان جي اديب کي اهو احساس به ڪونه ٿيندو آهي ته هو ادب تخليق ڪري رهيو آهي. هن دور ۾، جڏهن ڏات ڏوڪڙ ڪمائڻ جو سڀ کان وڏو ذريعو آهي، جڏهن دولتمند ملڪن جا خوشحال ليکڪ پنهنجين ايئر ڪنڊيشن آفيسن ۾ ويهي، خوبصورت سيڪريٽرين کي ڊڪٽيشن ڏيئي بين الاقوامي ادب جي آڙ ۾ لکها ڊالر ڪمائين ٿا، جڏهن جنس ۽ سياسي جذبات جي نعري ۾، اڻ ڏٺا ۽ اڻ ٻڌا شخص راتو رات شهرت جي معراج تي پهچي وڃن ٿا، تڏهن اسان پارا ڏتڙيل، ڪنگال ۽ پامال انسان صرف ”مان“ جي سهاري زنده رهن ٿا. اسان پنهنجن ئي خوابن ۾ پٽڪيل ماڻهو، پنهنجي ئي وجود ۾ ويڙهيل، پنهنجي ئي غم ۾ گم — هڪ ”مان“ مان نڪري ساڻهون بيٺل ٻئي ”مان“ کي ئي ڏسي سگهندا آهيون. اسانجون محبتون، اسانجون نفرتون، اسانجي سڪ، اسان جو سوداءُ، اسان جي جيت، اسان جي هار، اسان جو جيئڻ، اسان جو مرڻ، صرف ”مان“ تائين محدود هوندو آهي، ڇو ته اسان سڀ هڪ جهڙا آهيون، هڪ جيترا آهيون،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ جيڏا آهيون.
اسان جا چهرا مختلف ناهن. اسان ۾ ڪوبہ قداور ناهي. سڀ ڇامڙا آهيون. اسان جو ماضي، اسان جو حال ۽ اسان جو مستقبل اونداهيءَ جا پاڇولا آهن. اسان جا نالا جدا جدا سهي، اسانجي آتما هڪ آهي. سوچ ۽ نوچ ساڳي آهي.
انهن حالتن ۾ اي ڏاها، مان پاڻ ڪي ڇڏي، تو ڏي ڏسان تہ سهي پر موت ۾ ملندم ڇا؟
تون تہ منهنجو ئي عڪس آهين.
تون تہ منهنجو ئي پاڇو آهين.
تون تہ ڇـرَ جو فوٽو آهين.
مٽيءَ مُٺ آهين.
مون جيئن–
منهنجي ڪهاڻين جيئن–
اهي ڪهاڻيون جي مون پنهنجي مشاهـدي، پنهنجي مطالعي، پنهنجي سوچ مطابق لکيون آهن. مون جنهن شيءِ کي جيئن، جهڙي حال ۾ ڏٺو آهي، ائين ئي لکيو آهي. ڇوتہ مون کي ڄاڻ آهي تہ مان عام ماڻهو آهيان ۽ منهنجي ۽ رستي تي بيٺل ڪنهن بہ ٻئي ماڻهوءَ جي خيالن ۾ ڪوبہ ويڇو ناهي. ڪابہ وڇوٽي ناهي مان نہ تہ سوني قلم سان لکندو آهيان ۽ نہ وري پريشان حال ۽ وڪريل وار ڪٽي مظلوميت جي علامت بڻجندو آهيان.
ان ڪري اي ڏاها، منهنجون ڪهاڻيون تنهنجون ڪهاڻيون بہ هن. تون ڪين هڪ وار پيار سان پڙهہ تہ سهي.
منهنجا گيت تنهنجا گيت ئي تہ آهن. تـون ڪين پاٻوهہ مان جهونگار تہ سهي.
منهنجو وجود تنهنجو پنهنجو وجود ئي تہ آهي. تون مون کي سڃاڻ تہ سهي.

قمر شهباز
ڪراچي – ۲ آگسٽ ۱۹۸۳ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

واقفيت

وڻ ڀڪڙ، اڏما، طوفان، اڳتي وڌڻ، اڳتي نڪرڻ جي تمنا، ڪشمڪش، اهي قمر جي شخصيت جون خاص ڳالهيون رهيون آهن. مون هميشه کيس لکندي ئي ڏٺو آهي ۽ وري لکڻ به اهڙو جو ڏسي حيران ٿي وڃجي. لان جي کنهن ڪنڊ ۾، ٻارن جي گوڙ گهمسان ۾، ماڻهن جي ڪچهريءَ ۾ يا مرضي پويس ته گاڏي کنهن وڻ هيٺان پارڪ ڪري قلم ڪاغذ کڻي لکڻ شروع ڪندو. ڪيئي ڊراما، ڪهاڻيون ۽ شعر لکيا اٿس. جن مان گهڻن جي ڇپجڻ جي اڄ ڏينهن تائين نوبت نه آئي آهي. لکندو ويندو کنهن ڪنڊ پاسي ۾ اڇلائيندو. نه لکندو ته مونجهه، گهٽ ۽ ٻوسٽ محسوس ڪندو. اندر جي اڌمن جو اظهار لفظن کي ڪاغذ تي پکيڙي ڪندو آهي.

قمر تمام گهڻو ۽ سٺو لکيو آهي. سندس لکڻ جو انداز سهڻو ۽ وڻندڙ آهي. لفظن جا خزانا اٿس جن جي سحر ۾ انسان گم ٿيو وڃي. پاڻ کلندو ٻين کي کلائيندو. ٿوريءَ ٿوريءَ ڳالهه تي ڪاوڙجي پوڻ وارو. جلدي پرچي پوڻ وارو. کنهن جي ٿوريءَ تڪليف تي تڙپي پوڻ وارو. روئي پوڻ وارو حددرجي جو حساس.

قمر دوستن جو دوست ۽ ساٿين جو ساٿي آهي. واقفيت تمام گهڻي اٿس. باقي دوستي ڪن چند ماڻهن سان ئي هوندس. الطاف شيخ جي اچڻ جو ٻڌي خوشيءَ وچان ٽڙي پوندو آهي. ۽ اکين جي جوت جلڻ لڳندي اٿس. ساڳيءَ طرح امر جليل سان ويهي ماضيءَ جون ڳالهيون ياد ڪندو آهي. اسڪول جي زماني جون ڳالهيون، ڪاليج ۽ يونيورسٽيءَ جون ڳالهيون ياد ڪري ٻئي ڏاڍا خوش ٿيندا آهن

هٿ جو ڇوٽ. جيڪي ڪجهه کيسي ۾ هوندس کپائي پورو ڪندو آهي. پنهنجو ڪوبه ڪم، ڪڏهن کنهن کي نه چيائين، باقي ٻين، خاص ڪري غريبن ۽ ضرورتمندن لاءِ وتندو ماڻهن کي فون ڪندو.

ڏک سک ته انسان جا ازل جا ساٿي آهن. قمر زندگيءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تڪليف کي هميشه مرڪي قبوليو آهي. گذريل سال سندس دل جي مشڪل آپريشن ٿي گذري. ظاهر آهي ته اهو مرحلو منهنجي ۽ اسان جي ٻارن جي لاءِ ڪيترو نه تڪليف ده هيو. لنڊن جي 'پرنسيز گريس' (Princess Grace) هاسپيٽل ۾ جڏهن ڪيس اسٽريچر تي آپريشن ٿيٽر ڏانهن وٺي ٿي ويا، تڏهن مان بي اختيار روئي پيس. پر تڏهن به سندس منهن تي هڪ اهڙي مرڪ ڦهليل هئي، جنهن کي مان اڃان تائين وساري نٿي سگهان. ان وقت اکيون ٿي ڪئي، مون ڏانهن نهاري چيائين: It is part of the game ۽ مان سندس همت تي حيران ٿي ويس. هن مختصر حياتيءَ ۾ ڪيئي مشڪل مرحلا به آيا آهن، پر قمر هميشه انهن کي خوشيءَ سان قبوليو آهي ۽ مرڪي منهن ڏنو آهي.

برسات جي وسڻ لاءِ ڏينهن جا ڏينهن ۽ سالن جا سال انتظار ڪندو آهي، بادل مڙي آيا ته چوندو: اڄ برسات ضرور پوندي ۽ جڏهن مڙيل ڪڪر ڇڙوڇڙ ٿي وکري ويندا تڏهن ڏاڍو اداس ۽ ويڳاڻو ٿي ويندو، ته پوءِ اڃان به شدت سان مينهن وسڻ جو انتظار ڪندو آهي. ڪڪرن وسڻ شروع ڪيو ته سندس من خوشيءَ سان تمتار ٿي ويندو آهي. ۽ پوءِ ورانڊي ۾ ڪرسيءَ تي ويهي چانهه جو ڪوپ هٿ ۾ کڻي ڏاڍي مزي سان برسات جو نظارو ڏسندو آهي. اها سندس زندگيءَ جي وڏي ۾ وڏي عياشي آهي. قمر جتي ويهندو آهي، محفل مچي ويندي آهي نيون ڪهاڻيون نيون آکاڻيون ۽ نوان قصا جنم وٺندا آهن. لطيفا ۽ ٽوٽڪا ٻڌائيندو هلندو ۽ ٽهڪن جا گونج ڦٽندا هلندا آهن.

ڪتاب ڇپرائڻ جو شوق اصل ڪونه ڪيائين. سندس لکيل ۽ ڇپيل شيون ايتريون آهن جن جو سنڀالڻ مشڪل ٿيو پوي. منهنجي ڪيئي دفعا زور ڀرڻ کان پوءِ به ڪڏهن ڇپرائڻ ۾ دلچسپي ڪانه ورتي اٿائين ۽ هاڻي جڏهن هيءُ سندس پهريون مجموعو ماڻهن جي هٿن تائين پهچي ٿي چڪو آهي ته اڳتي فيصلو ڪرڻ پڙهندڙن جو ڪم آهي.   — **ارشاد قمر**

ڪراچي ٢٥- جولاءِ ١٩٨٣ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مـــارئـي

اڄ وري مون هن کي ڏٺو.

ماضيءَ جي ڌنڌلي آسمان مان، جڏهن هڪ نئين شبيه ليا ڪو پاتو، تڏهن مان ڪن پل لاءِ حيران، کيس ڏسندو ئي رهيس. ڪا گهڙي ته ذهن ۾ سڄي يادن کي گهوريندي ئي گذريم، ۽ تڏهن اوچتو دل جي ڪنهن اونداهيءَ ڪنڊ مان سڄ ڀرئين ڪرڻي جيان ڏيباڪ، ساوڻ جي بوند جيان چنچل ۽ ڪنول جيئن ڪومل، 'هوءَ' اچي آڏو بيٺم.

مون کيس سڃاڻي ورتو.

'ها- ' دل ورائيو، 'مان کيس سڃاڻان، هيءَ اهائي آهي-!' روح پڪاريو، 'هيءَ اهائي آهي.' ۽ تڏهن مون جهيڻي آواز ۾ اچاريو: 'تون اهائي آهين!- تون اهائي آهين!.... تون....' پر هوءَ اکيون پوري سوچيندي ئي رهي، ۽ منهنجي ذهن ۾، صديون اڳ گذاريل هڪ اهڙي ئي شام اڀري آئي.

ٻاهر انڌيرو اجالي تي غالب پئجي رهيو هو- ۽ 'هوءَ' دريءَ جي چوڪاٺي تي ڪاڏي رکي ٻاهر ڦهلجندڙ اونده ۾، پنهنجي من جا وڇايل سپنا ڳولي رهي هئي. ڪنهن اچي شمعدان روشن ڪري ڇڏيا- ۽ لوبان جي خوشبو ڦهلائي ڇڏي، ۽ رنگبرنگي پردا لٽڪائي ڇڏيا. پر هوءَ خاموش، سامهون آڪاش جي گهراڻ ۾ گهوريندي رهي- ڳوليندي رهي- ڦولهيندي رهي.

۽ پوءِ رات جا پاڇا لڙي آيا، ۽ ڏيا هڪ هڪ ٿي اجهامي ويا لوبان جي هلڪي خوشبو رات جي انڌيري ۾ سموئجي وئي. تڏهن سازن جا پساهه پورا ٿي ويا، ۽ رات جي خاموشي هوري هوري، پير پير ۾ پائي، باغيچي ۾ اچي نڪتي. ٻانهيون سازن مان متو ٽيڪي سمهي رهيون ۽ سيج سندس انتظار ڪندي ڪندي وڇايل ماڳ کي پڪاريندي رهي.

اوچتو ڪنهنجي پيرن جي آهٽ ٿي- ۽ پوءِ خاموشيءَ سرگوشي ڪئي:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”مارئي-“

هوءَ ڇرڪي اٿي- سپنن جو سهڻو هار اچي پٽ پيو، هڪ هڪ آرزو، هڪ هڪ داڻي جيان، دور دور تائين ڦهلجي وئي.

”ڪيسين زندگيءَ سان جبر ڪندي رهندينءَ مارئي--؟ ڪيسين هڏ وهم آڏو پليدان ٿيندي رهندينءَ--؟“

هن جي نيڻن مان نير وهي هليو.

”تون روئي رهي آهين مارئي--! تون انصاف به گهري سگهين ٿي. ڇوته زماني جي نگاهن ۾ تون مظلوم آهين. پر منهنجو انصاف ڪير ڪندو؟ هڪ جابر ۽ ظالم حاڪم جو انصاف- جنهن جي سيني ۾ هڪ پيار ڀري دل به آهي----“

هن جا لڙڪ لڙندا رهيا.

”وساري ڇڏ انهن کي، جي توکي سنڀالي نه سگهيا. مون ڏي نهار، مون وٽ دولت آهي، راڄ آهي، ڀاڳ آهي - ۽ توکي چاهيندڙ هڪ دل به آهي. تنهنجي هيءَ خاموشي مونکي بيتاب ڪري رهي آهي، ڇٺو، ڪجهه گهڙ، ڪجهه گهڙ مارئي--“

”آزادي.“

”آزادي---؟ پر قيدي ته مان آهيان. تنهنجي سونهن جو. منگهنو تنهنجي پيار جو- گهيلي نه ٿي مارئي. منهنجي پيار کي نه ٺڪراءِ-اچ، لاهه هيءَ لوئي- اهڙي ملڪوتي خوبصورتيءَ کي لبڙن ۾ لڪائڻ ناشڪري آهي. اٿي هي شاهي لباس اوڍي ڇڏ. عطر ۽ عنبير سان گڏ نازڪ جسم کي مهڪائي ڇڏ. ٻانهيون رباب ڇيڙي ڇڏينديون ۽ ڪائنات جهومي اٿندي. ها مارئي، تون قدرت جو شاهڪار آهين.“

پر هوءَ سڏڪندي رهي، سڏڪندي رهي ۽ سرگوشي رات جي اونداهيءَ ۾ جذب ٿي وئي- ۽ پوءِ پيرن جي آهٽ به دور گم ٿي وئي-- بادشاهه موٽي ويو. مايوس- نااميد.

ساز سمهي پيا ۽ چنڊ اداس ٿي ويو.

صبح جي هلڪيءَ روشنيءَ ۾ مون ڏٺو، ته نرم نرم ريشمي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇوڪرائيون اڃان به خالي پيون هيون، سيج به سڄي پئي هئي ۽ ٻانهيون اڃان تائين سازن تي سر رکي ستيون پيون هيون. ۽ هڪ ڪنڊ ۾ 'هوءَ' به قاتل لوڏي سنڀالي سمهي پئي هئي- سندس اکڙين جا آنسو خشڪ ٿي ويا هيا، پر سندن نشان اڃان باقي هئا. ۽ هوءَ ديوين جي شان سان اکيون ٻوري سهانن سپنن جي دنيا ۾ گم هئي.

۽ ٻوءِ جڏهن هن ننڊ ۾ سُڏڪو پريو، تڏهن مان اتان هليو آيس.

ان ڳالهه کي ايام گذري ويا. نه مون ڪيس ڳوليو، نه وري هن ملڻ جي ڪوشش ڪئي- ايترو سو ٻڌم، ته هوءَ گهڻو بدلجي وئي آهي. پر ساڻس ملاقات تڏهن ٿيم، جڏهن هڪ ڏينهن نيپلس (Naples) ۾ حسين شام جنم وٺي رهي هئي. سامهون حدنگاه تائين سونهري ڍنڍ ڦهليل هئي ۽ دور ـــ ڪنهن اڻ ڄاتل گهرائيءَ ۾، ٽڪل سورج هوري هوري غائب ٿيندو پئي ويو. هڪ وڻندڙ لالاڻ هئي جا آڪاش کي اجاري رهي هئي- ۽ ان ئي لالائيءَ ۾ وهنجڻ لاءِ سوين نوجوانن دليون ڪناري تي هڪ ئي وقت ڌڙڪي رهيون هيون. خوبصورت اٽالين عورتون، جن جي مُرڪ شام جي هلڪي گلابي رنگت چورائيندي آهي، نفيس ۽ اڌ ننگيون فرينچ نازنينون، جي پنهنجي جوان جسم جي، هلڪي هلڪي خوشبو، شام جي خوبصورتيءَ ۾ جذب ڪري ڇڏينديون آهن ۽ پريل رانن ۽ چلڪندڙ ڇاتيءَ واريون آمريڪن جوانڙيون، جن جا ٽهڪ لهرن جو مڌر نغمو آلاپيندا آهن، ۽ جن جي جواني نيپلس جي هردلعزيزيءَ جو راز آهي. پر ۾ ئي سرڪاري بينڊ ڪو خوشيءَ جو ترانو وڄائي رهي هئي. ۽ سامهون، صرف وهنجڻ جي ڇوٽن ڪپڙن ۾ ملبوس عورتن ۽ مڙدن جو هجوم، ڪن گهڙين لاءِ زخمي دنيا کان دور، ڪوڙيءَ خوشيءَ جي گود ۾ مرڪڻ جي ڪوشش ۾ مگن هئو.

هوٽل ۾ سگريٽ جي دونهي ۽ شراب جي ٻوءِ جي وچ ۾ ڏتڙيل آرڪيسٽرا جي لئه تي، هڪ نيگرو ڳائڻي، ڳائي رهي هئي:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

I being poor, have only my dreams,
The dreams that I have spread under your feet;
Tread thou slowly—because
You tread on my dreams.

نڏهن اوچتو منهنجي نظر ’هن‘ تي پئجي وئي. هوءَ واقعي بدلجي وئي هئي. سر تان لوئي لهي چڪي هئس، ليڙن لٽن جي جاءِ شوخ ڳاڙهي رنگ جي ’جينز‘ والاري هئي- چيڙهاليون چڳون هاڻ سنوارجي، ’پوني ٽيل‘ تي چڪيون هيون. چپن تي ’ڪس پروف لپ اسٽڪ‘ جي هٽرادو لالائي، اڌ اگهاڙي ڇاتي ۽ ’پينسل هيل‘ سئنڊل ڏسي مان ڪا گهڙي ته حيران ٿي ويس- هوءَ ڪيترو نه بدلجي وئي هئي-! گلابي شراب جي هر ديڪ پرڻ کان پوءِ، هوءَ نهايت ئي پيار سان پنهنجي پر ۾ ويٺل هڪ فوجي کي ڳلن تي ٺڪڪي هڻي پنهنجي محبت جو يقين ڏياري رهي هئي- ۽ اهو نوجوان هر بار پنهنجي سگريٽ جي دونهين جا گول گول ڇلا ٺاهي، ڪيس انهن ۾ گم ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هئو- ۽ هوءَ زور زور سان ڪلي ڇئي رهي هئي:

”او جمي اولڊ بواءِ- آءِ ايڊور يو- تون ڪيڏو نه حسين آهين- هينڊسم- ۽ هيءَ خاڪي وردي- او ونڊرفل!- مونکي هڪ پيگ ٻيو نه وٺي ڏيندين-؟“

نوجوان بيئرر کي اِشارو ڪيو.

”ڊيئر زندگي ڪيڏي نه حسين آهي. اڻ ڏٺل خدا جي اڻ ڏٺل جنت کان ڪئين بار زياده خوبصورت! پادري چوندو آهي ته ’سچ‘ ئي سچو مذهب آهي. پاڳل! مان چوان ٿو هر عورت سچ آهي- هر عورت هڪ جدا مذهب آهي. تون به جيني- او ماءِ دارلنگ - جيني-“

۽ جيني زور زور سان کلڻ لڳي.

”We are the lost generation.“ مون سوچيو.

۽ جيني زور سان کلي، ڇئي رهئي هئي: ”تون ڪيڏو نه خوبصورت آهين. تنهنجا سونهري وار مونکي ’مائيڪل‘ جي ياد ٿا ڏيارن- تو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مائيڪل کي ڪونه ڏنو هوندو. هو منهنجو پهريون دوست هو. لڄارو، خوبرو، سونهري وارن وارو مائيڪل. اسين گڏجي، ندي تي سير ڪرڻ ويندا هئاسين— ۽ سياري ۾ هٿ هٿ ۾ ڏئي، برف تي ترڪندا هئاسين— اسان خوابن ئي خوابن ۾، هڪ ننڍڙو خوبصورت گهر به آباد ڪري ڇڏيو هو، جنهن جي اڱڻ ۾ رنگبرنگي، خوشبودار، نازڪ نازڪ، ننڍڙا خوبصورت گل، ڳاٽ اوچو ڪري جهومندا هئا— ۽ جنهن جي ڇت ۾ چانديءَ جيان چمڪندڙ ٽمڪندڙ تارا ٽاڪيل هئا— ۽ منجهس اسان ٻنهي، خاموشي ئي خاموشيءَ ۾، ڪيئي ابدي گهڙيون گهاريون هيون. هو چوندو هو، 'جيني تون دنيا جي سڀ کان خوبصورت عورت آهين— ۽ مان دنيا جو سڀ کان خوش قسمت مرد—' مان مرڪي، سندس وڪري سيني ۾ منهن لڪائي ڇڏيندي هيس— پر پوءِ اوچتو جنگ ڇڙي پئي، ۽ هو مارجي ويو. مائيڪل مارجي ويو! ٻڌءِ جمي، هو مارجي ويو. هن جي نڙيءَ ۾ گولي لڳي هئي، ۽ سندس کيسي مان منهنجي تصوير نڪتي هئي.“ گهڙي پل لاءِ هن جا نيڻ ٻرجي آيا. پر پوءِ اوچتو سندس ٽهڪ موٽي آيا— ”اڄ مان تنهنجي سيني سان لڳل آهيان. ۽ سڀاڻي تون به مارجي ويندين، ۽ پوءِ تنهنجي ڪرسيءَ تي ڪو ٻيو فوجي ويٺل هوندو، ۽ مان سندس سيني سان چهٽيل هونديس.“ هوءَ ديوانن جيان کلڻ لڳي.

”جيني—“ نوجوان کيس ڇنڊيندي چيو.

پر هوءَ کلندي ئي رهي. ”بس— ٻڌي وٺين نه آخر—!“

”جيني—“

”هون.“ هن لاپرواهيءَ مان چيو، ”مرد ٻتر دل ٿيندا آهن— پر مائيڪل....“

”وساري ڇڏ مائيڪل کي.“

”وساري ته رهي آهيان کيس. وسڪي ويٺي— هيءُ مينڪ ڪوٽ گريگريءَ وٺي ڏنو اٿم. صرف هڪ رات لاءِ مائيڪل کي وسارڻ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اجورو! ۽ هي خوبصورت واچ، ۽ هيءَ هيري جي منڊي، هيءَ حسين زندگي، هي سڀ ڪجهه مائيڪل کي ڪن گهڙين لاءِ وسارڻ جي صلي ۾ مليا اٿم.....!"

"Lost generation." مون سوچيو.

هوءَ اڃان کلي رهي هئي.

اوچتو آرڪيسٽرا سر بدلايا ـ ۽ روشنيون جهيٽيون ٿي ويون. ۽ تڏهن هوءَ گلاس هٿ ۾ کڻي، ٿڙندي ٿاٻڙندي، شراب ڇلڪائيندي فلور ڏانهن اٿي هلي. نوجوان ڪيس روڪڻ چاهيو ـ پر هن پٺي ورائي به نه ڏٺو ـ ماڻهن جي گوڙ مان بچندي، لڏندي لمندي، هوءَ اچي فلور تي پهتي. روشنيءَ جي هڪ وڏي سونهري دائري ڪيس پنهنجي هنج ۾ جهڪي ورتو.

۽ تڏهن سڀ نظرون مٿس ڄمي ويون. پر هوءَ ڄڻ سندن موجودگيءَ کان بي خبر هئي ـ پيگ هڪ طرف اڇلي، وار کولي ڇڏيائين ۽ پوءِ سيڪسوفون (Saxophone) جي ويڊيندڙ آواز تي، سندس خوبصورت جسم جهومي اٿيو ـ پير ڇريا، ڪمر لچڪي ۽ پوءِ 'راڪ اين رول' جي ڌن تي مست ٿي هوءَ نچڻ لڳي. لڙ ڪڙائيندڙ پير، جيئن پوءِ تيئن تيز ٿيندا ويا ۽ سازن جي آواز تي سندس جسم وڄندو سڄندو، نيون شڪليون اختيار ڪندو ويو.

"چا چا چا ـــ"

هاڻ سندس گرد ماڻهن جو ميڙ ٻڌجڻ شروع ٿي ويو هئو. جميءَ حلقو ٽوڙي جينيءَ کي روڪڻ چاهيو. پر هاڻ تماشبينن جو تعداد وڌي ويو هو. ۽ سازن جو تال تيز ٿي ويو هو ۽ موسيقيءَ جي ان تيز وهڪ ۾ هوءَ وهي هلي هئي. ساهه زور زور سان کڄي رهيو هوس، ڪليل وار ڦهلجي رهيا هئا. پر هوءَ نچندي رهي، ۽ سندس ٺهڪ دونهاٽيل فضا ۾ گونجندا رهيا.

"چا چا چا ـــ !"

"Lost generation" مون چيو. پر منهنجو آواز، ماڻهن جي گوڙ ۾ گم ٿي ويو. ڇو ته هاڻ آرڪيسٽرا جي تال تي ماڻهن به

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تاڙيون وڄائڻ شروع ڪري ڏنيون هيون، ۽ هو پنهنجا پنهنجا شراب جا ٽمبلر ڏانهنس وڌائي، هڪ آواز ٿي ڳائي رهيا هئا:

"To you — to you, O, blonde baby."

۽ مدهوش ماڻهن جي انبوهه جي وچ ۾، هڪ اڌ ننگي، نشي ۾ چُور، عورت تاڙين جي تال تي نچي رهي هئي.

"مارٿي—" مون پڪاريو، "ترڪي چا ٿي ويو آهي مارٿي!"

"چا چا چا— !" هن زور سان ڪليو.

"مارٿي— !"

"O, blonde baby–!". ماڻهن چيو.

"Lost generation." مون چيو.

"چاچاچا–؟"

هوءَ نچندي رهي، ۽ مان اتان اٿي ٻاهر هليو آيس.

۽ پوءِ جڏهن روشنيون اجهامي ويون، گيت خاموش ٿي ويا، ۽ اونده جا پاڇولا هر طرف ڦهلجي ويا، تڏهن هوٽل جي هڪ اونداهي ڪمري ۾، روشني جاڳي اٿي. ڊنڊلن شيشن جي پويان ٻه ڇهتيل پاڇا جدا ٿيا. ۽ پوءِ هوري هوري در کليو. وکڙيل وارن کي سنواريندي جيني ٻاهر نڪري آئي. در بند ٿي ويو، روشني انڌيري ۾ غائب ٿي وئي.

ڪا گهڙي ته هوءَ سامهون ڦهليل سنسان رستي کي گهوريندي رهي. هڪ وار، ڳوريون پلڪون کڻي، دروازي ڏانهن ڏٺائين. جو هاڻي بند ٿي چڪو هو. ۽ پوءِ ڪوٽ جي کيسن ۾ هٿ وجهي، ٿڪل قدمن سان هوءَ شاهي رستي تي هلڻ لڳي.

مون ڏٺو، هن جي چپن جي هڙادو سرخي چوراڻجي چڪي هئي. اکين تي وڌي محنت سان ڪيل پينٽ ڦهلجي وئي هئي، ۽ چهري جي تازگي باقي نه رهي هئي— ۽ ان جي جاءِ تي هئا تڪليف، ٿڪاوٽ ۽ پريشانيءَ جا گهنج.

"ڪاڏي وئي اها جيني؟". مون سوچيو، "جنهن ۾ چنچلتا هئي، زندگي هئي، رقص هو— گيت هئا—"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جواب ۾ خالي رستي تي هڪ ياچو چرندو نظر آيم. جو ٽڙندو ٽاپڙندو اڳتي وڌي رهيو هئو. جنهن سرديءَ کان بچڻ لاءِ پنهنجا هٿ ڪوٽ جي کيسن ۾ لڪائي ڇڏيا هئا، ۽ جا ڪنهن گهريءَ سوچ ۾ گم ٿي وڃي رهي هئي.

'ڇا سوچي رهي هئي هوءَ—؟'

شايد ان فوجي نوجوان متعلق، جو فرنٽ تي مارجي ويو هو، يا ان فوجيءَ جي باري ۾، جنهن جي گرم گرم بستري تان اڄهو هينئر هوءَ اٿي آئي هئي.— يا وري ان هجوم جي باري ۾، جو شراب جا پيالا ڏانهنس لوڏي لوڏي، زور زور سان ڳائي رهيو هو:

"To you, to you,
O, blonde baby"

۽ مان هوريان هوريان سندس پٺيان هلندو رهيس.

هڪ پراڻي جڳهه جي پرسان پهچي، هن بند دروازي کي ڌڪو ڏنو. دروازو ڪليل هو. پاري قدم کڻندي هوءَ اچي ورانڊي ۾ پهتي- بتيءَ جي هلڪيءَ روشنيءَ ۾ مون ڏٺو، هڪ ڪراڙو، ٽٽل ڪرسيءَ تي ويٺو جهوٽا کائي رهيو هو. سندس مٿي جا وار ڪٽسيل هئا، ۽ منهن ۾ اڪيچار گهنج پئجي چڪا هئس. ڦاٽل ڪوٽ جي ڪالر اڀي ڪري، هو ڀنڪيون کائي رهيو هو. پيرن جو آواز ٻڌي هو ڇرڪي اٿيو. ننڍاڪڙيون اکيون کولي هڪ وار سامهون ڏٺائين، ۽ پوءِ ٽيبل تان شراب جي اڌوڪي بوتل کڻي کيسي ۾ لڪايائين.

"اچي وئينءَ جيني—؟"

جينيءَ ڪوبه جواب نه ڏنو.

هن ڪمري ۾ پهچي، ڪوٽ لاهي پري اڇلائي ڇڏيو، ۽ پوءِ پاڻ کي پلنگ تي ڦٽو ڪري، وهاڻي ۾ منهن لڪائي پئجي رهي. ڪا گهڙي خاموشي رهي، پر پوءِ ٻڌي جو آواز جهوني گهر ۾ گونجي اٿيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڪجهه آندو اٿئي—؟“

خاموشي.

”مان پڇان ٿو ڪجهه پئسا آندا اٿئي؟ صبح کان وٺي دروازي ۾ اکيون پايو ويٺو آهيان ٿو لاءِ - هڪ بوند به ڪانهه رهي آهي شراب جي- گهر جي مسواڙ جدا رهي پئي آهي- ٻن ڏينهن کان گهر ۾ باهه ڪانهه دکي آهي- پر ڪو جيئي يا مري، تنهنجو ان سان ڇا-؟ توکي پنهنجي مثل عاشق جي روح کان فرصت ئي ڪٿي آ؟-“

”پاپا -“

”مري ويو تنهنجو پاپا- بدمعاشن جي هنج ۾ راتين جون راتيون گذارين ۽ بدلي ۾ چند سڪا وٺندي به لڄ ٿي مرين؟ وڏي آئي آهي عشق نڀائڻ واري! آخر ائين ڪيستائين رهندو جيئي- منهنجي خاطر نه، پنهنجي پاپ جي نشانيءَ خاطر....“

ان کان اڳ جو هو ڪجهه وڌيڪ چئي، جيئي ڪوٽ جي کيسي مان مٺ نوٽن جي ڀري پيءَ جي منهن ۾ ڦهڪائي.

نوان- چمڪندڙ نوٽ، ڪونيءَ جي چئني طرف ڦهلجي ويا- ۽ ڪراڙي جي مرده اکين ۾ حرص جي چمڪ جاڳي اٿي. هن جا ڪنبندڙ هٿ نوٽن ميڙڻ کي لڳي ويا. ۽ هوءَ منهن لڪائي سڏڪڻ لڳي.

تڏهن اوچتو پير واري ڪونيءَ مان، ٻار جي روئڻ جو آواز پيءَ هوءَ ڇرڪي اٿي. هن جا آنسو ڪن پل لاءِ جڻ روڪجي ويا. ۽ ٻيءَ ساعت هوءَ ڊوڙي پير واري ڪمري ۾ پهچي وئي.

ننڍڙي پلنگ تي هڪ ننڍڙو ٻار روئي رهيو هو. هن جهٽ ڏئي ڪٺي ٻار کي ڇاتيءَ سان لاتو. سندس انگ انگ مان ممتا ڇلڪي اٿي،- ۽ اکين ۾ هڪ چمڪ اڀري آيس.

ٻار ماءُ جي ڇاتيءَ ۾ منهن لڪائي سڏڪي رهيو هئو، ۽ جيئي پنهنجي اکين سان، ميز تي رکيل، هڪ خوبصورت فريم ۾ جڙيل هڪ خوبصورت نوجوان جي تصوير کي گهوري رهي هئي-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنهن جا وار سونهري هئا، ۽ جـو خاڪي ورديءَ ۾ ڏانهنس نهاري مرڪي رهيو هئو- ۽ پوءِ تڏهن هوءَ تصور ڏانهن وهي هلي.
”مائيڪل،- ڏس مائيڪل. تنهنجي نشانيءَ کي زنده رکڻ لاءِ مون کي ڇا ڇا سهڻو ٿو پوي. تو ٿي ته چيو هو، ته پيار سان سنسار آهي. ديول ڊهي وئي ته ڇا، خدا ته زنده رهندو. مونکي تنهنجي هر ڳالهه تي وشواس آهي، منهنجا مائيڪ. مون پنهنجو سمورو پيار تنهنجي، ٻالڪ جي نذر ڪري ڇڏيو آهي. مان ڪيس پريم جي راهه ٻڌائيندس. نفرت پري دنيا کي پيار جي گهرج آهي- مان پنهنجـي ٻچي کي پنهنجـي قرباني، ۽ تنهنجو قرب سيکاريندس. اسان انسانيت جي اوکي راهه جا معمار آهيون، ۽ اسان جو ٻار منهنجي آخري اميد-!“
۽ پوءِ هوءَ اکيون ٻوري ايندڙ سک جي سپنن ۾ گم ٿي وئي.

تڏهن مون کي روم جي وڏيءَ ديول سينٽ پيٽرس اندر ڇتيل اهو نقش ياد اچي ويو. جنهن ۾ پاڪ ماءُ (مريم)، پنهنجي ننگي ٻار کي ڇاتيءَ سان ڇهتايو، انسانيت جي آئينده جا خوبصورت خواب ڏسي رهي آهي.
منهنجو انسانيت ۾ اعتقاد موٽي آيو. ۽ منهنجي دل ۾ هن لاءِ بي انتها عزت جاڳي اٿي. مون کي ائين لڳو، ڄڻ هڪ ٻار وري پاڪ ماءُ پنهنجي عزت، ۽ پنهنجي ٻچي جي قرباني ڏيئي ڀٽڪيل مسافرن کي سڌي دڳ لائڻ لاءِ جنم ورتو آهي-
منهنجي اکين ۾ آنسو ڀرجي آيا.
مون جهڪي سندس پير ڇهيا—— هٿ جوڙيا ۽ هوريان چيم،
”مارٿي - مون کي معاف ڪج مارٿي- مون کي معاف ڪج- مون توکي نه سڃاتو- مون کي معاف ڪج-“
پر شايد هن منهنجو آواز ٻڌو ئي ڪونه، ۽ نه وري اکيون کولي مون ڏي نهاريائين. هوءَ ته پنهنجي ابدي سپنن ۾ گم هئي. ۽ هن جي سپنن ۾ هو—— انسانيت جو مستقبل-!

●

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

واگهہ نک

صوفيہ جو شهر پلاڊيف کان اٽرو پري آهي، جيترو حيدرآباد کان ڪراچي. ٻنهي شهرن جي وچ ۾ برف سان ڍڪيل اوچا جبل آهن، جن تان لنگهي جڏهن ريل گاڏي هيٺ لهندي آهي، تڏهن ”نون ٽڪرين“ جي هنج واريءَ ماٿريءَ ۾ پلاڊيف جو خوبصورت، نماڻو، قديم، تواريخي شهر اڳيان ستل، نظر ايندو، جيئن ماءُ جي گود ۾ ابهم ٻارڙو. چون ٿا تہ اهو شهر سڪندر اعظم جي پيءُ فلپ پوپولوف جوڙايو هو ۽ ان جي ٽي نالي پويان سڏبو آهي.

ٻہ سال اڳ جڏهن مان ٻرهہ ڦٽيءَ ڌاري پلاڊيف جي ننڍڙي پليٽ فارم تي لٿس، تڏهن چوطرف خاموشي نظر آيم. ٽرين مان هڪ اڌ مسافر کان سواءِ ڪوئي نہ لٿو.

هيڏانهن هوڏانهن نهاريم. مونکي وٺڻ لاءِ ڪوئي نہ آيو هو.

پري پري ڏانئين ڦهليل پهاڙن تي سفيد برف صبح جي پهرينءَ روشنيءَ ۾ چمڪي رهي هئي.

هڪ رواڻو ڪتو چانهہ جي اسٽال ٻاهران ليٽيو پيو هو. ٿوريءَ دير لاءِ اکيون کولي مونکي ڏٺائين ۽ پوءِ ٻيهر اکيون پوري سمهي رهيو.

ٽرين وسل هڻي ۽ پوءِ رواني ٿي وئي.

هاڻي سڄي پليٽ فارم تي مان اڪيلو هوس.

هوا جي تيز لهر آئي. مون رين ڪوٽ جا ڪالر ايا ڪري چڙهيا. سوٽ ڪيس ڪي پٺي کان وٺي گهليندو چانهہ جي اسٽال تي آيس. چانهہ وارو ٻہ ڊٻِش پيٽيز پليٽ ۾ رکي، وڏي مگي مان چانهہ ٻہ پي رهيو هو ۽ پيٽيز ٻہ چباڙي رهيو هو. مون کي ڏسي اٿي بيٺو.

چپائين: حڪم سائين.

چيم: چانهہ پيار، سيءُ سڪائي رکيو آهي.

هو کليو. چيائين: صاحب، اپريل ۾ سيءُ ڪٿان آيو؟ بهار جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موسم آهي بهار جي. شهر ۾ ته وچي ڏسو. خوني گلاب هر گهر، هر در ٻاهران جهومندو نظر ايندو.

چانهه اوتيندي مون ڏانهن ڏٺائين.

چيائين: ميلي تي آيا آهيو؟

چيم: ها.

چيائين: پري کان آيا آهيو؟

چيم: جي ها. تمام پري کان.

هن چانهه جو مگ منهنجي اڳيان رکيو. پڇيائين: ٻيو ڪجهه؟

سنڌس سوال کي نظر انداز ڪري ڇڏيم. چيم: شهر هتان گهڻو پري آهي؟

چيائين: ٻه ميل کن ٿيندا. پر توهان ڳڻتي نه ڪيو. ٻاهر ٽئڪسيون جام ملنديون. رڳو هوٽل جو نالو ٻڌايون. ڏهن منٽن ۾ توهان پنهنجي ڪمري ۾ آرامي هوندا. ڪهڙي هوٽل ۾ ويندا؟

چيم: خبر ناهي.

حيران ٿي ويو. چيائين: توهان ڪمرو بڪ نه ڪرايو آهي ڇا؟

چيم: نه.

چيائين: ڪنهن ٻئي توهان جي پاران انتظام ڪيو آهي؟

چيم: نه -

وڌيڪ اچرج ٿيس. چيائين: پوءِ ته ڏاڍي ڏکي ڳالهه ٿي. ميلي جي ڏينهن ۾ هوٽل ته ڇا، رستي تي به سمهڻ لاءِ جاءِ نه ملندي آهي، هاڻي ڇا ڪندؤ؟

چيم: خبر ناهي.

هو وائڙن جيان مونکي ڏسڻ لڳو.

خالي مگو مونڏي سنڌس سامهون رکيم. پڇيو مانس: چانهه جا ڪيترا پئسا ٿيا؟

چڻ چرڪ ڀري چيائين: صرف اڌ ليوا. *

کيسي مان پنون ڪڍي هڪ ليوا جو نوٽ کيس ڏنم. سوٽ

---

* هڪ ليوا برابر اٽڪل پاڪ تيرهن رپين جي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيس جي پٺي ڪي جهلي چڪڻ وارو ٿي هوس، جو ڪنهن اچي پٺيان ڪلهي تي هٿ رکيم.

مڙي ڏٺم: هڪ قداور، مضبوط جسم وارو نوجوان شيدي هو. گهنڊيدار وار، رنگ پڪو، ننڍڙيون اکيون، بينو نڪ ۽ چمڪندڙ ڏند.

نهايت نهٺائي واري انداز ۾ چيائين: قمر صاحب توهان آهيو؟

چيم: ها.

چيائين: پاڪستان کان آيا آهيو؟

چيم: جي.

آواز ۾ وڏيڪ عاجزي اچي ويس. ذري گهٽ روئڻهارڪو ٿي ويو.

چيائين: معاف ڪجو مونکي ٿوري دير ٿي وئي. اوهانکي ضرور تڪليف ٿي هوندي. مان ڏاڍو شرمسار آهيان. مونکي ڏيو پنهنجو سوٽ ڪيس مان ٿو کڻان- توهان اچو منهنجي پٺيان.

مونکي پاڻ ڏانهن گهوريندو ڏٺائين ته منهن تي مرڪ تري آيس.

چيائين: مان به صفا پوڪ آهيان. پنهنجي سڃاڻپ ته ڪرايم ئي ڪونه.

پنهنجو ٿلهو متارو، ڪارو هٿ اڳتي وڌائي چيائين: مونکي 'ماريو' چوندا آهن.

مون پنهنجو ساڄو، تڪل هٿ سندس هٿ ۾ ملائي ڇڏيو.

پڇيم: توهان کي ميلي وارن موڪليو آهي؟

کلندي چيائين: اهي ڳالهيون پوءِ ڪنداسين. پهريون اهو ٻڌايو ته ڪهڙي قسم جي هوٽل ۾ رهڻ پسند ڪندا؟

چيم: وچولي ۾. مهانگي هوٽل جيترا مون وٽ ڏوڪڙ ڪونه آهن.

چيائين: منهنجو به اهو خيال هو. مون اوهان لاءِ هوٽل 'مريتزا' ۾ بندوبست ڪري ڇڏيو آهي. پنجاهه ليوا رات جا. صبح جو ناشتو مفت. آهي منظور؟

ٽئڪسي پلاديف جي رستن تي ڊوڙڻ لڳي.

رستن تي عورتون ۽ مرد بسن جي انتظار ۾ قطارون ٻڌي بيٺا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿاهه هلڪي اوندهه ۾ ماڻهو بيجان خاموش پاڇولن جيان پئي لڳا.
سوچيم: هن شهر ۾ زندگي ڪيترو جلدي ڇو ٿي جاڳي؟
ماريو ڇڻ منهنجي من جي ڳالهه سمجهي ورتي. چيائين: اسان جي ملڪ ۾ سج دير سان پرندو آهي، پر صبح جلدي ٿيندو آهي سائين.
چيم: پورهيت جو صبح هر هنڌ جلدي ٿيندو آهي.
ٿوري دير خاموشي رهي.
پهاڙن تي ڇميل برف ڏانهن ڏسندي چيم: هتي ته سردي تمام گهڻي آهي.
چيائين: اسان وٽ هڪ پهاڪو آهي، جنهن جي معنيٰ آهي ته: 'سردي هر انسان جي اندر ۾ ٿيندي آهي.'
دل ۾ چيم ته پيلي همراهه فلاسافر ٿو لڳي.
گهڙي پل ٿي رڪي پاڻ ئي چيائين: مرينٽزا ندي شهر جي وچان وهندي آهي. توهان جنهن هوٽل ۾ رهندا، اها هن نديءَ جي ڪناري تي جڙيل آهي. ان ڪري نالو به اهو ئي رکيو اٿائونس.
پريان پل نظر آئي ته چيائين: هيءَ آهي اسان جي ندي. توهان جي ملڪ ۾ ڪا ندي آهي؟
ٿڌو ساهه ڀري چيم: ها آهي.
پڇيائين: نالو ڇا اٿس؟
چيم: سنڌو.
ڪجهه سوچ ۾ پئجي ويو. پوءِ چيائين: مون سنڌوءَ بابت گهڻو ڪجهه پڙهيو آهي.
مون چيو: اسان به گهڻو ڪجهه پڙهيو آهي. پر سنڌو اها بدنصيب ندي آهي جنهن کي سنڌس ڇايا نه سڃاڻي نه سڱهيا آهن.
ٽئڪسي هوٽل ٻاهران اچي بيهي رهي. ڏٺم، اوچي، باوقار عمارت جي مٿان انگريزيءَ ۾ لکيل هو، "مرينٽزا هوٽل."

ٻئي ڏينهن مان ناشتي جي ميز تي ڪافي پي رهيو هوس، ته ماريو آيو. پري کان ئي چيائين: "گڊ مارننگ سر — رات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيئن گذري؟"

چيم: سڀ گذري- پر تون اهين ڪٿي؟ هتي ڇڏي وئين ته وري منهن به ڪونه ڏيکاريئي؟ ڇانهه پيئندين يا ڪافي؟

چيائين: ناشتو ملي وڃي ته واهه واهه. زال ڇاق ڪانهي، ان ڪري گهر ماني جو آسرو آهي ئي ڪونه.

مون بيري کي نيرن آڻڻ لاءِ چيو.

ماريو ناشتو ڪرڻ لڳو ۽ مان دريءَ مان ٻاهر وسندڙ مينهن ڦڙن کي نديءَ ۾ جذب ٿيندو ڏسندو رهيس.

مونکي برسات ڏاڍي وڻندي آهي. مينهن جو انتظار مهينن کان اهڙي شدت سان ڪندو آهيان جو ڪڏهن ڪڏهن خود مونکي پنهنجيءَ بي تابيءَ تي عجب لڳندو آهي. برسات اوهيرا ڪري وسي يا ڪٽيون ڪٽيون ٿي ڪري، مونکي يقين آهي ته اُپ جي آليءَ اک مان ڪرندڙ هي پاڻيءَ ڦڙا انساني روح کي ضرور اڇو اجرو ڪندا آهن. ڌرتيءَ جي مهڪ ڦهلائي ذهن ۽ ضمير جا دروازا کوليندا آهن. دل جي ويراني ۾ آس ۽ اميدن جا گونچ ڪلائيندا آهن.

اوچتو ماريو جو آواز آيو هو ڪجهه چئي رهيو هو.

مون مڙي ڏانهس نهاريو.

هو سراپا التجا بڻيل هو. شرم کان اکين جون ڏوريون ڳاڙهيون ٿي ويون هئس.

پڇيم: ڇا ڳالهه آهي ماريو؟

هٻڪندي چيائين: هڪ گذارش ڪرڻي اٿم.

چيم: چئه، ڇا ڳالهه آهي؟

چيائين: در اصل— ڳالهه هن ريت آهي ته- توهان مون کان اهو ته پڇيو ئي ڪونه ته مان ڪير آهيان؟ توهان وٽ ڇو آيو آهيان؟

چيم: منهنجي خيال ۾ ته توکي ميلي اختياريءَ وارن منهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سار سنڀال لاءِ موڪليو آهي.

هو وڏيڪ پريشان ٿي ويو. چيائين: نه، اها ڳالهه ناهي. مونکي سندس ڳالهه سمجهه ۾ نه آئي. ڪيس ڏسندو ٿي رهيس.

منجهندي چيائين: منهنجو ڪنهن سان ڪوبه واسطو ناهي. مون کي صرف چند ڏينهن لاءِ ڪم گهرجي.

مونکي اڃان به ڳالهه سمجهه ۾ نه آئي.

هو چوندو ويو: در اصل مان ميڊيڪل ڪاليج جو شاگرد آهيان. پيروءَ مان هت تعليم پرائڻ آيو آهيان. گذريل ڇهن سالن کان هن ملڪ ۾ آهيان. هر سال جڏهن به ميلو لڳندو آهي، مان اهڙيءَ طرح ڪنهن نه ڪنهن ملڪ جي نمائندي جا پار پتا پڇي، سندس آڏرياءُ ڪندو آهيان ۽ پوءِ ساڍس ڏهه پندرهن ڏينهن گڏجي ڪم ڪندو آهيان. گذريل سال مون برازيل جي اسٽال تي ڪم ڪيو هو، ان کان اڳ اردن ۽ ان کان اڳ جرمني. مان اڃان به ڪيس ڏسي رهيو هوس. ۽ هو چئي رهيو هو: هر سال به اڍائي سو ڊالر ملي ويندا اٿم. اهي پاسيرا ڪري رکندو ويندو آهيان. جڏهن امتحان پاس ڪري وٺندس، تڏهن انهن ڏي پئسن مان پاڙو ڪري پيروءَ ويندس.

شايد منهنجا پرون ڪجهه تاڻجي ويا هئا. هن هڪدم منهنجي اچرج کي پرکي ورتو. تڪڙ ۾ چيائين: منهنجو مطلب هو، مان ۽ منهنجي زال. در اصل مون گذريل سال هتان جي هڪ بلگارين ڇوڪريءَ سان شادي ڪئي آهي. ظاهر آهي ته هوءَ به مون سان گڏ پيروءَ هلندي.

مان اٿي بيٺس.

هو به آهستي آهستي اٿي بيهي رهيو. هوريان چيائين: سائين، معافي ٿو گهران. مان سمجهان ٿو ته مونکي ائين ڪرڻ نه گهربو هو. مان تمام گهڻو شرمسار آهيان.

مون کيسي مان پنجاهه ڊالرن جا نوٽ ڪڍي سندس ترڻيءَ تي رکيا. پنهنجي ڪمري ڏانهن ويندي چيومانس: اهي اڄ جو اجورو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اٿئي. جيستائين مان هت آهيان تنهنجي نوڪري پڪي.

ڊالر ڏسي هن جي منهن ۾ چمڪ اچي وئي. حيران ٿي چيائين:

مونکي ڪم ملي ويو؟

چيم: ها. توکي ڪم ملي ويو.

ٻئي ڏينهن ٺيڪ نوين بجي هو ڊيوٽي تي حاضر ٿي ويو. مون کي ايمانداريءَ سان اها ڳالهه مڃڻ گهرجي ته ماريو منهنجي لاءِ ڏاڍو ڪارگر ثابت ٿيو. هو مقامي ٻولي نهايت آسانيءَ سان ڳالهائي سگهيو ٿي، ان ڪري مون کي گهڻي مٿي ماري ڪرڻي نه ٿي پئي. ميٽنگن ۾ هو منهنجو مترجم ٿي ويهندو هو. خط لکڻ، ٽائيپ ڪرڻ، پهچائڻ، لکائي پڙهائي، پيچ ڊڪ، چانهه ناهڻ پاڻي پيارڻ، مطلب ته کهڙو به مسئلو ڪٿي چونه هجي، ماريو هر هنڌ حاضر هوندو هو.

جڏهن اسان جو اسٽال پئي جڙيو، تڏهن وڏا وڏا کوڪا ڪلهن تي کڻي، آٽي ٽي ميدان ۾ ڦٽا هڪيائين. ڪڏهن ڪسٽم وارن ڏانهن ٿي ڊوڙيو ته ڪڏهن انتظاميه وارن ڏانهن. ڪڏهن ڏاڪڻ تي چڙهيو بلب پيو لڳائي ته ڪڏهن زمين تي ليٽيو شو ڪيسن جا شيشا پيو اگهي. مڙس ڇهن فوٽن کان به اوچو، چاتي ويڪري ٻانهن ۾ رڪ جي سختي، پري کان ائين ڏک ڏئي جهڙو ڪر بلڊوزر پيو اچي. ڪم ڏسي ته ڊوڙوي وجي اڳ ونيس. واندڪائي مليس ته منهنجي آڏو ڪرسيءَ تي ڪنڌ جهڪائي، ماڙي ڪري ائين ويهي رهي چڻ ڪو پالتو جانور آهي.

ميلو شروع ٿيو ته ماڻهن جي هلچل به وڌي. عورتون، مرد، ٻار، جوان، ٻڍا ائين اچي ٽٽا جو لڳو پئي ته درياءَ جو بند ڀڳي پيو آهي. صبح کان جو پيهه شروع ٿي، ته ويندي شام جو ڇهين وڳي تائين ماڻهن جون ڇوليون پيون ڇلن. ويتر جو پاڙي ۾ برازيل جي اسٽال تي ڏينهن ۾ ٽي دفعا ڊانس جا شو مفت ۾ شروع ٿي ويا، تن ته سڄي ملاڪڙي جو رخ اسان ڏانهن ڦيري ڇڏيو. ڊانس جي موسيقي وڳي ناهي، ميڙا متا ناهن. اسان وارو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماريو ته سڀ کان اڳ ٽپ ڏئي اٿين، پڇندو هو، جن ته اسان جو واقف ئي ناهي. ڪڏهن نه گسايائين. شروع کان ڊانس ڏسندو هو ۽ آخر تائين بيٺو هوندو هو. ۽ پوءِ جڏهن خلق ٽڙي پکڙي ويندي هئي، تڏهن اسٽال ۾ اندر وڃي نچندڙ ڇوڪرين ٽوڙي ڇوڪرن سان خوب ڪچهري ڪندو هو.

بس، ڏينهن ۾ اهي ٽي دفعا سو هو منهنجي وس ۾ ڪونه هوندو هو، باقي سمورو وقت يا ته در ٽي بيٺو هوندو هو، يا ڪرسيءَ ٽي ڪنڌ هيٺ ڪيو ويٺو هوندو هو. ڊانس جي موسيقي شروع ٿيندي هئي، ته سان چوندو هو مانس: وارو ڪر ماريو، ناچو آيا اٿئي.

هو منهنجي ڳالهه پوري ٿيڻ کان اڳ ئي دروازي کان ٻاهر پهچي ويندو هو.

ٽئين ڏينهن جي ڳالهه آهي ته مون پنهنجي ننڍڙي آفيس ۾ ڪم ويٺي ڪيو. صبح جو پهر هو. ماريو ڪي ڪنهن ڪم سان موڪليو هوم. اڪيلو هوس. دل ۾ پئي چيم، ته جيڪر اٿي چانهه جو ڪوپ ناهي پيئان ته ايتري ۾ هڪ نوجوان ڇوڪري اندر گهڙي آئي. ايندي ئي چيائين: ماريو آهي؟

چيم: نه ڪم سان ويو آهي.

ڇوڪريءَ جهجهڪندي چيو: مان سندس زال آهيان.

مون قلم رکي ڇڏيو. غور سان ڪيس ڏٺم. رنگ جي گوري، قد جي پوري پئي، لڪڻ جهڙي سنهڙي، ڪلٽي، ويهن ٻاويهن سالن جي خوبصورت ڇوڪري. هٿ ۾ ننڍڙو رومال، جنهن سان رکي رکي ٻارن جيان نڪ پئي سٽڪيائين.

اٿي بيٺس. هٿ وڌائي پنهنجو تعارف ڪرايم.

چيائين: مونکي ماريو توهان جي باري ۾ گهڻو ڪجهه ٻڌائي ڇڏيو آهي.

چيم: گلا ته ڪونه ڪئي اٿائين؟

ٺهڪ ڏئي کلي پئي. چيائين: گلا ڪري ها ته پوءِ مان توهان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وٽ ڪيئن اچان ها؟
چيم: ويهو.
هوءَ سڌوري ٻار جيان مانڙي ڪري ويهي رهي. جهٽ رکي
چيائين: منهنجو نالو وانيا آهي. اسان وٽ عام طور اهو نالو
ڇوڪرن جو هوندو آهي، پر جيئن ته مونکي ڪوئي ڀاءُ ناهي
ان ڪري ابو امڙ ڇوڪرائي نالي سان سڏيندا اٿم.
پڇيم: ۽ ماريو؟
وري کلي پئي. چيائين: ماريو به وانيا ئي سڏيندو اٿم.
پوءِ معلوم ٿيو ته هر جملي کان اڳ ۽ پوءِ بي ساخته ٽهڪ
ڏئي کلڻ هن جي عادت هئي. کلي ته اهڙي معصوم لڳي جو
چڻ ته ڪنهن ٻار رانديڪو لڌو آهي.
چيائين: مونکي ٻي ڀيڻ به آهي. پر هن جي شادي ڪينيا جي
هڪ ڊاڪٽر سان ٿي آهي. پنهنجي مڙس سان ڪينيا ۾ رهندي
آهي. منهنجو پيٽويو به ماريو جيان هت ڊاڪٽري پڙهڻ آيو
هو. پنهي جو پيار ٿيو ۽ شادي ڪري هليا ويا. منهنجي مائٽن
ماريو سان منهنجي شاديءَ جي مخالفت ان ڪري به ڪئي هئي
ته ماريو پرديسي آهي. مونکي وٺي پيروءَ هليو ويندو. ۽ پوءِ
هو اڪيلا ٿي پوندا. ملڪ جا قانون به سخت آهن. پر اسان
ڪنهن جي به پرواهه نه ڪئي. سيني سان وڙهي جهڙي شادي
ڪري ويهي رهياسين. بس، هاڻي سال کن ۾ ماريو ڊاڪٽر ٿي
ويندو ۽ پوءِ اسان پيروءَ هليا ويندا سين.
چيم: ۽ تنهنجا ماءُ پيءُ؟
چيائين: انهن اسانجي شادي ڪرائڻ خاطر حڪومت کي لکي
ڏنو آهي ته هو اسان سان گڏجي نه ملڪ کان ٻاهر ويندا ۽
نه وري اسان سان ملڻ لاءِ ئي وطن ڇڏيندا. اسان وٽ اهو
قانون آهي.
چيم: ڪهڙي دل سان لکي ڏنائون؟
چيائين: اسان ته ڏاڍو رني. هڪ ٻئي جي جدائي وسري ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪونہ هيس جو منهنجي غم ماري وڌس. صفا بي حال ٿي وئي. پر پوءِ وري بہ ماءُ آهي. منهنجي خوشيءَ ڪاڻ لڪي ڏنائين.

چيم: جدا رهندا آهيو؟

چيائين: نہ، ابو ۽ امان ڪٿي ٿا اڪيلا ڪاٿي پري ڪن. مان تہ مان، ماريو ڪي بہ جيءَ ۾ جايون ڏنيون اٿن. ڪڪ پڇي پيٽو ڪرڻ بہ نٿا ڏينس. وس پڄين تہ وات ۾ گرهہ بہ پاڻ وجهنس.

چيم: پلا ڪڏهن ٿا وڃو پيروءَ؟

چيائين: باقي هڪڙو سال آهي. ماريو ڊاڪٽر بڻجي ويندو، ڏسڻائين پاڙي جا پيسا بہ گڏ ٿي ويندا. في الحال تہ ڪاڏو پيتو ۽ رهائش وغيره آهي منهنجي مائٽن جي سر تي، نيٺ تہ پنهنجو بہ ڪرڻو اٿئون. صبح جو ماريو ڪاليج ويندو آهي ۽ شام جو ڪنهن هوٽل تي ٽانو ملهندو آهي. يا وري بہ ڪنهن هنڌ ڪم ڪندو آهي. مان ماڻهن کي انگريزيءَ جي ٽيوشن ڏيندي آهيان. ڪجهہ ڏوڪڙ ڪيا اٿئون باقي بہ ٿي پوندا.

ڇوڪري فضيلت واري، رلڻي ملڻي، ڪلڻي ڳالهائڻي هئي. ٿوري دير ۾ ئي گهلي ملي وئي. مونکي احساس ئي نہ ٿيو تہ ڪنهن ڌاريءَ عورت سان ڳالهائي رهيو آهيان. دل ۾ حيران ضرور ٿيو ٿيان تہ ڪٿي هيءَ نازڪڙي، اڇيءَ چمڙي واري يورپي ڇوڪري ۽ ڪٿي ماريو جهڙو ڪوجهو نيگرو. ٻنهي جي جوڙي اڪيلي توڙي عقل کي ڪجهہ عجيب پئي لڳي. پر هو جو چوندا آهن تہ: عشق نہ پڇي ذات سو هن کي بہ ڪيوپڊ جو ڪارنامون سمجهي لنوائي ڇڏيم.

ماريو موٽيو تہ زال کي موجود ڏسي منهن تي مرڪائي اچي ويس. چرچو ڪندي چيائين: پلي تہ ناهين؟ هيءَ اسپتال ٿوري ئي آهي ڇوڪري؟ وانيا نہ ڪئي هم نہ تم- ٽپ ڏئي ڪرسيءَ تان اٿي. ساڄي هٿ جون آڱريون ڀڪوڙي داداگيرن وانگر ٺونشو ڏيکاريائين ۽ ماريو کي پوري زور سان سيني تي وهائي ڪڍيائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماريو ته اک، ٻه نه ڇنيي. ساڳيوڏي هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهلي، ڇڪي ڪٽي ڀاڪر پاتائينس. مونکي اک هٽي ڇوڻ لڳو: هن جي دماغ جو هڪ خانو خالي آهي. وانيا نهه ڀهه جواب ڏنو: جي ائين نه هجي ها ته پوءِ توسان شادي ڇو ڪريان ها؟ ماريو چيو: تون نه ڪرين ها ته ڪا ٻي ڪري ها.

وانيا وراڻيو: ٻي ڪري ها ته مٿي ٻه ٻهرئين ڏينهن ڀڄي هجي ها. ماريو ٻئي هٿ جوڙي، آڻ مڃيندي، منٿ ڪندي چيس: هاڻي توهان مهرباني ڪري وڌيڪ خون خراب نه ڪيو. ماڙي ڪري ڪرسيءَ تي ويهو ته ايتري ۾ مان چانهه ٺاهي ٿو وٺان.

وانيا ڪلي ڏنو. مونکي چيائين: ڏسو ٿا، ڪيئن منٿن ۾ آڻ مڃي ورتائين. ويچارو ڏاڍو سٺو آهي- انهيءَ ڪري ته وٺندو اٿم- گهر ۾ جا گهڙي ويٺو هوندو، ويٺو ڪم ڪندو. چانهه ٺاهيندو، ڀاڄي چاڙهيندو، ڪپڙا ڌوئيندو، ڀتين کي رنگ ڪندو، مطلب ته واندو اصل ڪونه ويهندو. مونکي ته ڪم ڪرڻ ئي ڪونه ڏيندو آهي.

ماريو ڪٿلي هيٺر تي رکندي چيو: ڪم ڪيئن ڪرڻ ڏيانءِ. اڳي ئي آهين پهلوان، ويتر نه وڃي قبر ڀيڙي ٿين.

مونکي هنن جي زباني کيچل ڏاڍي وئي. هڪ ته هنن جي جوڙي ڪجهه عجيب، ويتر مٿان ايترو پيار- مونکي ته ڏاڍو مزو ٿي آيو هنن جي اها ڇيڙ چاڙ ڏسندي. چانهه پيئڻ ويٺاسين مس ته برازيل وارن جي ناچ واري ڌن وڳي. مون ٽيڏيءَ اک سان ماريو ڏي ڏٺو جو اٿڻ جا سانباها ڪري رهيو هو.

چيم: ڀڳو ٿو وڃي- برازيل وارن سان مڙني ڇڳي دل ٿي وئي اٿس. وانيا ٺهڪ ڏئي چيو: ڪيئن نه هوندس- اها ڏنداڙي ٻه ته آئي هوندس ملڻ ڪاڻ.

ماريو اها ڳالهه ٻڌي اٿ ٻڌي ڪري اٿي هليو ويو.

وانيا کان پڇيم: اها ڪير؟

چيائين: اها ئي جنهن سان شادي ڪرڻ سنبريو هو- پر اها مونکان اڳ جي ڳالهه آهي-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيمر: اڄان به ان سان ڪو تعلق اٿس ڇا؟

چيائين: مجال آ جو ان جو نالو به ڪڍي. اهي ڏينهن، اهي شينهن- شادي ٿي، جند ڇٽي- هاڻي هن عمر ۾ خوار ٿيڻو اٿس ڇا؟

وانيا سڄو ڏينهن اسان سان گڏ گذاريو- چيائين: گهر ۾ ويهي ويهي به تنگ ٿي ٿيان- هٿ ٻيو نه ته به ماڻهن جي ڇهل پهل ته ويٺي ٿي ڏسان.

چيومانس: ٻوءِ روز ايندي ڪر- ماريو کي به دلجاءِ هوندي، تون به ٻهاڃي ويندينءَ ۽ مونکي به وقت تي چانهه ڪافي پئي ملندي.

منجهند جو ماني ٽڪر آهي سو گڏجي پيا کائيندا سين.

هوءَ هڪدم راضي ٿي وئي.

ٻئي ڏينهن ٻئي ڄڻا گڏجي آيا. وانيا اچڻ سان ڏئي ڪم کي لڳي وئي، ڪاغذ پٽ ٺيڪ ڪري رکيائين. چند ڦوڪ ڪري، آفيس کي مُنهن مان ۾ آندائين- چانهه ناهي، پاپيٽ ۾ سڪل ميوو ۽ بسڪوٽ وجهي ڪٽي اڃي آڏو رکيائين. ۽ پوءِ ماريو جي پر ۾ ويهي چانهه پيئڻ لڳي.

چيمر: رات ڪيئن گذري؟

چيائين: ماريو کان پڇ؟

چيمر: ماريو کان ڇو پڇان.

چيائين: ان ڪري جو رات مونکان رسي ويو هو، جڏهن به ڪاوڙجندو آهي ته اڌ رات تائين ٽي وي ڏسندو آهي، ڪئسٽ پليئر مان گانا ٻڌندو آهي ۽ پوءِ وهاڻو ڪڍي پٽ تي سمهي رهندو آهي.

چيمر: پر ڪالهه هتان ته چڱا ڀلا ويا هيئو. ڪاوڙيئو ڇا تي؟

کلندي چيائين: خبر ناهي- آئي هونديس ڪا پراڻي سنگتياڻي ياد. اتي ماريو کان رهيو نه ٿيو. مرڪندي چيائين: شڪر ڪر جو جيئرو ڇڏيو اٿمانءِ. نه ته هن ته چيو هو ته راتــورات ڪهي ڇڏينس ته جند ڇٽي. ٺئي رستو صاف.

وانيا لاڏ مان چيو: هل هل، مونکي ٿو ڪهي- خبر پيئي اٿئي ته چانهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ چا ملايو تي مانءِ.
ماريو شڪي ٿي مونکي ڏسڻ لڳو ته وانيا ڪيسي مان چاڪليٽ ڪڍي ڏانهنس وڌايا. ماريو وٺڻ لاءِ هٿ ڊگهيريو ته وانيا هٿ روڪي ڇڏيو.
ڪلندي چيائين: نه ائين نه، پهرين وات کول.
ماريو وات کوليو ته وانيا ٽڪر ۾ چاڪليٽ سندس وات ۾ اڇلائي تاڙيون وڄائڻ بيهي رهي. مونکي به سندس خوشيءَ ۾ سات ڏيڻ لاءِ ساڻس شامل ٿيڻو پيو.
منجهند جي مانيءَ وقت مان ٻنهي کي هوٽل تي وٺي ويس. فٽپاٿ تي، ڇٽين جي ڇانو ۾ سجايل ڪرسين تي ويهي مون لنچ جو آرڊر ڏنو. ٽي بوتلون ٽماٽي جي رس، ڪباب، مريٽزا جي تازي مڇي ۽ ڳاوا ڪوفتا. مزيدار ڳالهه اها جو انهن کاڌن جا نالا به اسان جي ٻوليءَ جهڙا. ويندي چانهه کي به چانهه چون ۽ کنڊ کي چون سڪر.
کاڌي دوران ماريو ڪجهه ڪجهه خاموش رهيو. وانيا ڪيس ڪلائڻ خاطر طرح طرح جون مسخريون ڪندي رهي. چرچا ٻوڪ ٻڌائيندي رهي. ٻنهجي هٿ سان گره ناهي ماريو کي زوريءَ کارائيندي رهي.
ماريو کان پڇيم: دنيا جي حسين ترين عورت ڪير؟
وانيا ڏانهن ڏسي چيائين: منهنجي سامهون ويٺي آهي.
چيم: ۽ هوءَ برازيل واري؟
وانيا وچ ۾ چيو: اها عورت ٿورو ئي آهي؟ اها ته فرشتو آهي!
۽ پوءِ ماريو ڏانهن نهاري خوب کلي.
ماريو ڏي ڏٺم، ته شڪي پئي ٿيو. چيو مانس: تون به ته ڪجهه ڳالهاءِ.
چيائين: چا ڳالهايان؟
چيم: ڪجهه ته ڳالهاءِ.
چيائين: مونکي سو ڊالر ڏيندين؟ پگهار مان ڪٽي وٺجانءِ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيم: پگهار مان نہ واهہ جو ڪئيمڪس پر اهو سو ڊالرن جو پوت سر تي ڪين? سوار ٿيئي؟

چيائين: پولرائڊ ڪئميرا ونئي اٿم. پنهنجي گرل فرينڊ کي تحفو ڏيندس.

چيم: برازيلين کي؟

چيائين: نہ بلگارين کي.

۽ پوءِ وانيا ڏانهن ڏسي مشڪڻ لڳو. چيائين: ان ڳالهہ تي ڏي نہ جهڳڙو آهي ڪلهوڪر گهر ۾.

مون سو ڊالر ڳڻي ڪيس ڏنا.

هو ڪاڏو اڌ ۾ ڇڏي اٿي هليو ويو.

سندس وڃڻ ڪانپوءِ وانيا فخر سان چيو: مونکي اڳ ڌي خبر هئي نہ هو ضرور ائين ڪندو. مان کيس چڱيءَ طرح سڃاڻان. هن جو مون سان بي انتها پيار آهي.

چيم: نہ پوءِ ان پيار کي هر بار آزمائين ڇو ٿي؟

چيائين: پيار قيمتي هيري جيان هوندو آهي. هر هر ڏسي وائسي پڪ ڪرڻ تي دل چوندي آهي.

ان شام جو ماريو جي آندل نئين ڪئميرا سان فوٽو ڪڍياسين. هو ٻئي چٺا گڏجي بيٺا، گڏجي ويٺا، گڏجي گهميا. ڪڏهن ڏاڪڻ تي، ڪڏهن پٽ تي، ڪڏهن بينچ تي ويهي فوٽو ٿي ڪڍياڻون. جڏهن رول کپي ويو تڏهن آئس ڪريم وٺي رستي تي کائيندا وچ بزار (سٽي سينٽر) ڏانهن نڪري پياسين.

وانيا هڪ دڪان تان رومالن جي جوڙي خريدي ماريو کي ڏني. ۽ جواب ۾ ماريو اسان کي ”ٽري مانٽيوم“ (ٽن ٽڪرين) نالي هوٽل ۾ وٺي هليو. وراندي ۾ ويهاري چانهہ پيئاريائين ۽ پنهنجي ماءُ، ڀيءُ، پاءُ، پيڻ، اوڙي پاڙي جون ڳالهيون ٻڌايائين. ننڍپڻ جا قصا دهرايائين، آئنده جا پروگرام ورجايائين تان جو اونده ٿي وئي ۽ رات جا ڪارا پاڇا پلاڊيف جي شهر تي ڇانئجي ويا ۽ هو ٻئي پريمي، ڪبوترن جيان ڳٽڪرون ڏيندا، هٿ هٿ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ڏئي، پنهنجي آڪيري ڏانهن اڏري ويا. مان ڪوڙ دير تائين اڪيلو ويٺو هنن جي باري ۾ سوچيندو رهيس.
صبح جو هو آيا، ته مون کين پنهنجو تازو شعر ٻڌايو.
اهو شعر مون گذريل رات ”ٽري مانٽيوم“ هوٽل جي ورانڊي ۾ جوڙيو هو:

هر ڪنهن من جو ڪوئي موتي
هر ڪنهن جيءَ جي ڪائي جوتي
پيار پڙي هن جڳ ۾ سائين
منهنجو ڪير؟
پپيها تون!

”ٽن ٽڪرين“ جي ٽيرس تي، جام مٿان ٿو جام ڇلي
منهنجي سامهون خالي ڪرسي، جيئڙا ڪنهن لئه ٿو واجهائين؟
منهنجو ڪير؟
پپيها تون!

باهر بارش، وڻ ٽڻ آلا، اندر موسيقيءَ جي جوالا،
جوڙا جهوميا، گيت اڏاٽا، سپنن سان ٿو دل وندرائين.
منهنجو ڪير؟
پپيها تون!

دور ڪاڻ ڪائي آهٽ آئي، ڪنهن جي خوشبو هر سو ڇائي
بجلي چمڪي، اکڙيون ڦٽيون هر هر ڏوڪو ڇو ٿو کائين.
منهنجو ڪير؟
پپيها تون!

ماڻهن جي ميلي ۾ ڪوئي من جي بن ۾ روئي روئي
پيار ڦڙيءَ لاءِ ماندو آهي ڇوٽو پياسي ڪي ترسائين.
منهنجو ڪير؟
پپيها تون!

باغيچي جي بينچ پنل تي، هٿڙو هٿ ۾، گلڙو گل تي
پريمين جو ڪو جوڙو آهي، ڪيئن ٿو هُشڪر سان ڇرڪائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجو ڪير؟
پپيهيا تون!
دير ٿي وئي آ، هاڻي هلجي؛ ليڪن ڪيڏانهن؟ ڪيڏانهن هلجي؟
سارو شهر ته، ڏاريو آهي ڏاري‌و در ڇو ته و کڙڪائين
منهنجو ڪير
پپيهيا تون!

هو ٻئي ڪيتري دير چپ رهيا.
جڏهن برازيلي اسٽال تان ڊانس ميوزڪ وڄڻ ته ڏهن به ماري‌و ٽڪڙ نه ڪئي. آهستي آهستي بي دلي‌ءَ سان اٿيو ۽ بنا ڪجهه چوڻ جي ٻاهر هليو ويو.
مون کي خاموشي کائڻ لڳي.
وانيا کي چيم: ڇا ڳالهه آهي وانيا؟
چيائين: ڪجهه ناهي.
چيم: ڪجهه ته آهي.
چيائين: مون کي قسمت تي ايمان ناهي. پر خبر ناهي ڇو توهان جو شعر ٻڌي خوف وڪوڙي ويو آهي. الڪا منهنجي اندر کي اڌ ڪري رهيا آهن.
پڇيم: ۽ ماريو؟
چيائين: هو به خوفزده آهي. ماڻ هن کي سڃاڻان.
هوءَ وري خاموش ٿي وئي.
ماريو آيو ۽ ماڻڙي ڪري ويهي رهيو.
مون ڪان رهيو نه ٿيو، چيم: خدا لڳ ڪجهه ته ڳالهايو.
ماريو اٿي ٽهلڻ لڳو.
ڳچ دير ڪان پوءِ چيائين: هلو.
پڇيم: ڪيڏانهن؟
چيائين: پراڻي شهر ڏانهن. پلاڊيف جي جديد شهر سان لڳو لڳ قديم شهر به آباد آهي. اهو هزارها سال پراڻو آهي. وانيا ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي پهرين ملاقات به اتي ٿي هڪ باغيچي ۾ ٿي هئي. اسان جڏهن به اداس ٿيندا آهيون، ان ئي باغيچي ۾ وڃي ويهندا آهيون. اهو باغيچو اسان جي آخري پناهه گاهه آهي. دل ٿي چوي ته اج اتي هلون، اسان پنهنجي ننڍڙي راز ۾ توهان کي به شريڪ ڪرڻ ٿا گهرون.

پراڻو شهر، نئين شهر سان گڏوگڏ ٽڪري تي آهي، جتان مرينزا ندي وهندي نظر ايندي آهي. سامهون دور دور ڊائين پهاڙن جو سلسلو آهي ۽ هيٺ جديد وسندي آهي. چراگاهه آهن ۽ پٿريلن رستن جو چار آهي.

شهر جون گهٽيون سوڙهيون ۽ لسي پٿر جون آهن. گهر قديم طرز جا، وڏا ۽ هوادار. دروازن ۽ درين جي ڪاٺ تي اوڪر جو ڪم ٿيل. گهرن ٻاهران گاسليٽ جا فانوس لٽڪيل. هر گهر جي پڌر ۾ سهڻو باغيچو، اوچا ڊگها وڻ ۽ وڻن تي ٻوليندڙ پکي.

ٽڪريءَ جي آخري چيڙي تي هڪ باغيچو آهي جنهن ۾ قديم پٿر جون ٺهيل بينچون رکيل آهن ۽ جابجا ديوين ۽ ديوتائن جا بت تراشيل آهن. سائو گاهه هر طرف ڦهليل ۽ اوچا وڻ چئني پاسي ايا آهن.

ماريو هڪ بينچ ڏانهن اشارو ڪندي چيو: هيءَ آهي اسانجي بينچ.

هو ٻئي بينچ تي ويهي رهيا.

مان باغيچي ۾ ٿهلڻ لڳس. ٽڪري ڪان هيٺ شهر ڏيکارجي رهيو هو. انڪانپوءِ ساوا ميدان، پهاڙ ۽ پهاڙن تي ڄميل برف. باغيچي ۾ اڪيچار ڊگها ڇهچ ساوا وڻ هئا، جن ۾ گل هئا، خوشبو هئي، رنگ هئا، زندگي هئي.

سامهون هڪ وڻ تي ڪاغذ جو چنبيل پوسٽر لڳل هو. ڪنهن نوجوان جي تصوير به هئي ان ۾. ٻولي ڌاري هئي، ان ڪري پڙهي نه سگهيس.

ٻڇيم: اليڪشن جو اشتهار آهي؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو مرڪيا. وانيا چيو: اهو اشتهار ناهي، نيڪرولانگ آهي.
جڏهن به ڪو ماڻهو گذاري ويندو آهي، ته ان جا عزيز ۽ پيارا سندس موت جو اطلاع ڏيڻ لاءِ تصوير سميت اهڙو اشتهار ڇپائي درن ديوارن ۽ وڻن يا ٿنڀن تي لڳائيندا آهن.
مون کي اها آئيڊيا ڏاڍي وڻي.
پٺي وڻ تي ڪنهن عورت جو نيڪرولاگ لڳل هو، ٿنڀن تي ڪنهن بزرگوار جو. مان ٿهلندو ڦرندو وڻن جي جهنگل ۾ دور هليو ويس ۽ پوءِ جڏهن گهٽيءَ دير ڪان پوءِ موٽي آيس تڏهن وانيا ماريو جي هنج ۾ مٿو رکي سٽي پئي هئي ۽ ماريو دور پولارن ۾ گهوري رهيو هو.
ويجهو آيس ته وانيا مرڪي چيو: هاڻي گهر هلون.
هن جي منهن تي سڪون ڦهليل هئو. سندس اکڙين ۾ خوشي جي چمڪ هئي. ڇڻ دل تان ڪو بار لهي ويو هجيس. ڪيس ڏسي مون کي خبر ناهي ڇو بارش ۾ ڌوتل پير جو بن ياد اچي ويو.
چيائين: جڏهن به دنيا جي هنگامن ۾ ڪجهه وڃائيندي آهيان، تڏهن هت اچي ان کي ٻيهر حاصل ڪندي آهيان.
ميلي جا آخري ڏينهن اچي چڪا هئا. ماڻهن جا ميڙاڪا وڌندا ويا. خريدارن جا هجوم. تماشبينن جي پيرمار. ميٽنگن جي وٺ وٺان. الوداعي پارٽيون، تحفن جي ڏي وٺ. گوٺ ورڻ جي سنبت. صفا ورچي پيس. ماريو ۽ وانيا سمورو وقت مونسان گڏ هئا پر ان هوندي به هاڻي ايتري واندڪائي ڪونه هئي جو ڪا خلاصي ڪچهري ڪري سگهجي.
آخري رات جو البت وانيا خلاصي ملي ويم.
ٿيو هيئن جو ارجنٽينا الوداعي پارٽي ڏني هئي. اسٽال پاهران، کليل ميدان تي، رات جو ميزون لڳايون، انهن وچ ۾، هنن پنهنجي قديمي رسم موجب باهه تي گوشت سجي ڪرڻ لاءِ رکيو هو ڳاڙهي شراب جون بوتلون هر ميز تي وافر مقدار ۾ پهتيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيون ويون هيون. مهمان وڏي ڪاٺ سان گرم گرم گوشت جا ٽڪر ڪپي، پليٽ پري، شراب جو گلاس ساڻ ڪڻي، هلڪي اونده ۾ ڪا ڪنڊ ڳولهيو وٺي، ٽوليون ناهي، ڪاڏي به رهيا هئا ته ڪلي ڳالهائي به رهيا هئا.

ٽڏهن اوچتو هڪ پاسي وانيا کي اڪيلو بيٺل ڏٺم.

ويجهو وڃي چيو مانس: اڪيلي آهين؟

چيائين: نه، ماريو به ساڻ اٿم.

چيم: نظر ته نٿو اچي؟

چيائين. دوستن کي ڪم ڪار ۾ مدد ڪرڻ ويو آهي.

دوستن مان مراد سندس، انهن ساٿين سان هئي جيڪي هن وانگر ارجنٽينا جي اسپتال تي وقتي طور ملازم هئا.

مان هن سان گڏ هڪ خالي ٽيبل تي ويهي رهيس.

هوءَ چپ چاپ سامهون پرندڙ مچ کي گهوريندي رهي. شعلن جي روشني، اونداهيءَ رات ۾ هن جي منهن تي وچ جيان ڪنوندي رهي. ڪا آنڌ مانڌ هئي جا هن جي اکين مان اوتجڻ لاءِ آتي هئي. ڪا مونجهه هئي جا هن جي من کي مهٽي رهي هئي. ڪا پريشاني هئي جنهن سندس پيشانيءَ تي پنهنجا پر پکيڙي ڇڏيا هئا.

چيم: تون ڪجهه منجهيل آهين وانيا.

هوءَ چپ رهي.

چيم: ڇا ڳالهه آهي وانيا؟

اهڙو ٿهڪ جنهن تي اوچنگار جو گمان ٿئي.

چيائين: ڪجهه ناهي.

چيم: ماريو سان وڙهي آهين ڇا؟

چيائين: نه.

چيم: پوءِ تون اڪيلي ڇو آهين؟

هن ڪو به جواب ڪونه ڏنو.

چيم: تو منهنجي سوال جو جواب ڏنو؟

چيائين: هر سوال جو جواب نه ٿيندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيم: تون لنوائين ٿي.
چيائين: ڪي ماڻهو پريل ميلي ۾ به اڪيلا هوندا آهن.
چيم: مون کي خبر آهي ته هو ڪٿي آهي.
هوءَ وري به چپ رهي.
چيم: ٻڌايانءِ.
هوءَ وري به ماٺ.
چيم: مون ڪيس ٿوري دير اڳ ڪجهه ڇوڪرين سان گڏ تلاءَ جي ڪناري تي ويٺل ڏٺو هو.
هڪ لڙڪ هن هن جي اکين سان ڏمي اچي منهنجي هٿ تي ڪريو.
سڏڪو لڪائيندي چيائين: مان گهر ٿي وڃان.
چيم: اڪيلي وينديءَ؟ هل مان توکي ٽيڪسيءَ تائين ڇڏي اچان.
هن هٿ سان مون کي پري ٿيلهي ڇڏيو ۽ پوءِ هڪ ڪن ۾ اونده ۾ گم ٿي وئي.
مان انڌياري ۾ سندس قدمن جو گهنجهنڙ آواز ٻڌندو رهيس.

ٻئي ڏينهن هو ٻئي هٿ هٿ ۾ ڏئي ڪلندا ائين آيا، ڄڻ ڪا ڳالهه ٿي ئي ڪانه هئي. مون کي عجب نه ضرور لڳو پر ڪچيم ڪجهه به نه.
ماريو چيو: اسان توهان جي لاءِ هڪ سوکڙي آندي آهي. جڏهن به ان کي ڏسو، ته اسان کي ضرور ياد ڪجو.
وانيا ڪلندي هڪ پئڪٽ مونڏانهن وڌايو ۽ چيو: هن ننڍڙي پئڪٽ ۾ اسان جو خلوص بند آهي.
چيم: اجازت هجي ته کولي ڏسان.
ٻئي کلي پيا.
مون ڪاغذ لاهي پئڪيٽ کوليو. اندر هڪ خوبصورت ننڍڙي گڏي رکي هئي، جنهن کي روايتي بلڪان ڪپڙا پهريل هئا ۽ جنهن جي ڍڳهي فراڪ تي هڪ ڇني چنبڙيل هئي ۽ ان تي لکيل هو:
”ماريو ۽ وانيا جي طرفان توهان کي خدا حافظ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيم: ڏاڍي سهڻي سوکڙي آهي. مان هن کي پنهنجي ڊرائنگ روم ۾ رکندس ته جيئن هميشه منهنجي اکين آڏو رهي.
وانيا چيم: ماريو به وعدو ڪيو آهي ته هو مون کي هميشه پنهنجي اکين آڏو رکندو. ڪيئن ماريو؟
ماريو ڪنڌ هيٺ ڪري شرمائيندي چيو: ٻهريون دفعو ٿوروئي چيو اٿم.
وانيا کيس چاتيءَ تي مڪ وهائي ڪڍي. چيائين: ٻهريون دفعو نه سهي، پوريون دفعو ضرور آهي. ٻڌئي؟
ان ئي شام جو مان پلاديف مان ٽرين رستي صوفيه روانو ٿي ويس.
هو ٻئي مون کي اسٽيشن تي ڇڏڻ آيا. جيستائين ٽرين بيٺي رهي، هو به بيٺا رهيا ۽ پوءِ جڏهن گاڏي هلڻ لڳي ته هو ڪجهه قدم گاڏيءَ سان گڏ هلندا رهيا ۽ پوءِ بيهي رهيا.
مان کين ايستائين ڏسندو رهيس، جيستائين هو اکين کان اوجهل نه ٿي ويا.

اڄ جڏهن ٻن سالن جي عرصي بعد مان ٻيهر پلاديف جي اسٽيشن تي پهتو آهيان، تڏهن ڀانيان ٿو ته هتي ڪجهه به بدليو ناهي.
هر شيءِ ٺيڪ ائين ئي آهي جيئن ڇڏي ويو هوس.
خالي پليٽ فارم تي چانهه جو اهوئي ساڳيو اسٽال ساڳي ريت موجود آهي. بيرو بيو ٿو ڏسجي. پر ان سان ڇا ٿو ٿئي؟ ماڻهو ته بدلبا ئي رهندا آهن.
ماريو لاءِ نهاريان ٿو، پر هو ڪٿي به نظر نٿو اچي.
نااميد ٿي پليٽ فارم کان ٻاهر اچان ٿو. ٽئڪسي وٺي هوٽل ۾ پهچان ٿو. ساڳي هوٽل، ساڳيو مريٽزا نديءَ جو ڪنارو. ساڳيو دربان جهڪي سلام ڪري ٿو ۽ منهنجي لاءِ دروازو کولي ٿو. مون کيس پنهنجائپ مان مرڪندو به محسوس ڪيو. شايد سڃاتو اٿائين. يا وري شايد درباني ڪندي مرڪي سندس عادت بڻجي چڪي آهي.
ڪمري ۾ پهچي مان ٿڪ لاهڻ لاءِ پلنگ تي ليٽي پوان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خبر ناهي ڇو هر ساعت دروازي تي ”ٺڪ ٺڪ“ لاءِ ڪنايان ٿو.
ڪير ايندو مون وٽ ؟
ڪير آهي منهنجو هن پرديس ۾ ؟
ماريو ۽ وانيا جي تصوير ايري تي اڇيم اڪين آڏو ۽ ان سان گڏ پنهنجي ڊرائنگ روم ۾ رکيل اها گڏي به ياد ٿي اچيم جيڪا روايتي بلڪان لباس اوڍيل آهي.
دل ۾ چوان ٿو: هن ڪي ته اڇڻ گهربو هو منهنجي آجيان لاءِ.
ٻر وري سوچيان ٿو: شايد هو ملڪ ڇڏي هليا ويا هجن. ٻه سال وڏو عرصو ٿيندو آهي. ٻن سالن ۾ گهڻو ڪجهه بدلجي ويندو آهي.
مان سمهڻ جي ڪوشش ڪيان ٿو، پر ننڊ نٿي اچي.
دري مان ٻاهر ايرندڙ سج ڪي ڏسان ٿو. پهاڙن تي پگهرجندڙ برف ڏانهن نهاريان ٿو. هيٺ وهندڙ نديءَ ڪي گهوريان ٿو.
اهي ته نه بدليا آهن. هوبهو اهڙائي آهن جهڙا اڳ هئا.
ته ڇا، صرف انسان ئي بدليا آهن؟
ڇو؟
ڇو؟
آخر ڇو؟
ڪوبه جواب نٿو سجهيم.
ڊگهو ڪوٽ پائي ٻاهر نڪران ٿو.
منهنجا قدم خود بخود پراڻي شهر ڏانهن کڄن ٿا.
هزارين سال اڳ جي لسي، پٿرائين رستي تي هلندي لڳيم ٿو ته مان به ماضيءَ جو ڪو وڇڙيل ورق آهيان.
اڪيلي، ويران سوڙهيءَ گهٽيءَ ۾ منهنجن قدمن جا آواز صدين جو پڙاڏو ٿا لڳن.
مان اوچائي چڙهندو باغيچي ۾ پهچان ٿو، جتي چئني پاسي ڏنڊ آهي، ڊگها اوچا وڻ آهن، ڇهچ سائو گاهه آهي ۽ جتان پلاڊيف جو جديد شهر ڏنڊلو نظر اچي رهيو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان آهستي آهستي اڳتي وڌان ٿو.
ديوين ۽ ديوتائن جي بتن درميان هلندو، اڳتي وڌان ٿو.
ان پٿريلي بينچ ڏانهن جيڪا ماريو جي هئي، وانيا جي هئي،
هنن ٻنهي جي هئي.
سامهون بينچ تي ڪو ويٺو آهي.
سوچيان ٿو منهنجو وهم آهي.
پر نه- اهو وهم ٿي نٿو سگهي. منهنجي نظر ڌوڪو کائي
نٿي سگهي.
اچان ويجهو وڃان ٿو.
هوءَ وانيا آهي.
اڪيلي، اداس ۽ اجڙيل.
مان سندس سامهون بيهي رهيو آهيان.
۽ تڏهن هن اکيون کڻي مون ڏانهن نهاريو آهي.
هن جي نيڻن ۾ اچرج آيري آيو آهي. ۽ ڪيس پنهنجي نظر تي
اعتبار نٿو اچي. هوءَ مونکي ڏسندي ئي رهي ٿي. ۽ پوءِ جڏهن
شڪ يڪ ۾ بدليو آهي، تڏهن هن جون نگاهون- اجهاڻيل،
مرجهايل ۽ ڪومايل نگاهون، سامهون وڻ تي لڳل نيڪرولاگ
ڏانهن کڄي وڃن ٿيون. جنهن تي ماريو جي تصوير چپيل آهي.
منهنجي دل تي ڇهڪ لڳي ٿو.
اندر ۾ ڪجهه ڀُري ٿو پوي.
اکين ۾ درد جو چيڪو محسوس ٿو ٿئي.
گهيٽ ڏئي درد پي وڃان ٿو. پنهنجو آواز اوپرو ٿو لڳيم.
لرزندڙ آواز ۾ چوان ٿو: ماريو؟
چڻ پولار مان آواز اچي ٿو: مري ويو.
پڇان ٿو: ڪڏهن؟
چوي ٿي: هڪ سال اڳ.
پڇيم: ڪيئن؟
پايان ٿو جواب ڏيڻ کان اڳ مري ويندي. ڪيڏو نه درد آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس آواز ۾.
رجندڙ آواز ۾ چوي ٿي: مونکي ڇڏي ڏنائين. برازيلين ڇوڪريءَ سان شادي ڪري پيروءِ هليو ويو. مري ويو – مري ويو – هو منهنجي لاءِ مري ويو.
مان ٽڪريءَ جي چوٽيءَ تي، جهنگلي جو سهارو وٺي هيٺ ماٿريءَ ڏانهن ڏسان ٿو جتي ڊنڊ گهرو ٿيندو ٿو وڃي.
هوءَ منهنجي پٺيان اچي بيٺي آهي.
مون ۾ ايتري همت ناهي جو مڙي ڏانهنس ڏسي سگهان.
چوي ٿي: اهو شعر ياد اٿو؟ تري مانيٽيوم وارو —
مان ڪنڌ سان هائو ڪيان ٿو.
هن جو آواز التجا بنجي وڃي ٿو– چوي ٿي: ٻڌايو —
مان ماٿرين ڏانهن نهاريندي، ٿڙڪندڙ چپن ۽ وڏيل آواز سان چوان ٿو:

هر ڪنهن من جـو ڪوئي موتي،
هر ڪنهن جيءَ جي ڪائي جوتي،
پيار پرٺـي هـــن جڳـــ ۾ سائين،
منهنجو ڪير؟
پپيها تـــون!

لفظ واڪهه نک جيان منهنجي نڙيءَ ۾ اٽڪي پيا آهن ۽ مان روح جي گهراين تائين گهائجي پيو آهيان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪجيءَ جو جن

هيءَ آڪاڻي هڪ اهڙيءَ جاءِ جي آهي، جنهن ۾ جنن جو واسو هو. ماڻهو چوندا هئا ته اها جاءِ تمام ڳري آهي ۽ اهوئي سبب هو جو منجهس ڪوبه ماڻهو رهڻ پسند نه ڪندو هو. نه رڳو ايترو، پر پاڙي جا مسڪين ماڻهو گهر گهاٽ ڇڏي وڃي ٻين محلن ۾ جهوپا اڏي ويٺا هئا. ڪي ته مورڳو شهر ئي ڇڏي ڀڄي ويا.

مون جڏهن ان جاءِ ۾ وڃي رهڻ جو ارادو ڏيکاريو ته ٻهريون ته ماڻهن چرچو سمجهي ڳالهه لنوائي ڇڏي. پر پوءِ جڏهن منهنجي هوڏ ڏٺائون، تڏهن پنهنجا پراوا مَڇو ناهي ميڙي آيا. پهريون پيار سان سمجهايائون، ايلاز منٿ ڪان به ڪم ورتائون، دڙڪا دهمان ڏنائون. پر جڏهن مون ڪابه ڳالهه ٻڌڻ ڪان صاف نابري واري، تڏهن ڊپ ڊاءُ ڏيڻ لڳا. جنن ڀوتن جا خوفناڪ قصا ٻڌائي مونکي پنهنجي ضد تان لهڻ جا جتن ڪرڻ لڳا.

چاچي ڪدوءَ چيو: "پٽ، توکي خبر ناهي ته ان جاءِ ۾ ڪيڏا نه جنجال آهن. اسانجي وڏن جا وڏا به چوندا هئا ته سندن وڏا ڳالهيون ڪندا هئا ته جڏهن اسانجي علائقي ۾ وڏا وڏا جهنگل هوندا هئا، تڏهن هت وڏا وڏا.. ."

"اڙي تون ته بس ڪر وڏا." بابا رهڙ پنيس، "ڳالهائڻ اچي ڪونه لباڙ تي زور."

چاچو ڪدو ڪنڌ هيٺ ڪري ٻيهي رهيو.

"ها پٽ." بابا چيو، "ان جاءِ ۾ جن رهندا آهن. اهو ته اسان به ننڍپڻ ڪان ٻڌندا تا اچون. ان ڪري سڀ ماڻهو هن جاءِ ڪان لهرائيندا آهن."

"پر بابا، مان پڙهيل ڳڙهيل آهيان. انهن بيڪار ڳالهين ۾ اعتبار نه اٿم."

"تون بيوقوف آهين. ٻه درجا ڇا پڙهيو آهين، مٿي ۾ واءُ ڀرجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويو اٿئي.“

”پڙهين سچ ٿو چوي پٽ.“ امان اکين ۾ ڳوڙها آڻيندي چيو، ”تنهنجو ان جاءِ ۾ رهڻ ٺيڪ ناهي.“

”وڏا وڏا شينهن مڙس ڊڄي ڀڄي ويا.“ چاچي ڪدوءَ چيو.

”جن وڏا ظالم ٿيندا آهن.“ گلڻ گهيتلي چيو.

”پر بابا، هي نه ڊيڄ جن آهن، نه اٿن پير نه مرشد. ڪنهنکي مڃن ئي ڪونه، جيئن وڻين، تيئن ڪن.“ ملوڪ مواليءَ رڙ ڪئي.

”سپاجهي سبزوئيءَ جو ڪنڌ ڀڃي ڇڏيائون.“

”ڪمونءَ ڪوسي جي گهوڙي ماري وڌائون.“

”نوري نڌڙڪي جي جوءِ ڪٽي ويا.“

”ڪاري ڪوليءَ جي جوان ڌيءَ گم ڪري ڇڏيائون.“

”بهادر بروهيءَ جو جيرو ڪڍي ڪٽي ويا.“

”وڏا وڏا ظلم....“

”تون چپ ڪر.“

”ضد ڇڏي ڏي بابا.“ امڙ ٻاڪر پائيندي چيم، ”پاڻ ڏاڍن سان ڪونسڻ چڱو ناهي.“

”مان ڏاڍن کي ڏاري ڇڏيندس امان.“

”هو زوراور آهن پٽ.“

”مان پهڻ پيٽون ڪري ڇاڻان.“

”هو بي رحم آهن.“

”مان وٽن رحم جي خيرات پنڻ نٿو وڃان. سندن ڀرم ڀورا ڪرڻ وڃي رهيو آهيان.“

ماءُ جي اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيا. پيءُ ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو پنهنجا پراوا لنئل منهن سان موٽي ويا.

ٻ پوءِ تڏهن مون گهر جي هڪ اونداهيءَ ڪنڊ ۾ بيٺل زينوءَ کي ڏٺو. هڻوءَ رئي جو پلاند اکين تي ڏئي سڏڪي رهي هئي. مان ڏانهنس وڌي آيس. سندس منهن پنهنجن ٻنهي هٿن ۾ جهلي پاڻ ڏانهن ڪيم. گلابي اکڙين ۾ لڙڪن جي لار هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”زينو.“
سڏڪو.
”همت ڪر زينو.“
لُڙڪ.
”حياتيءَ جي هر قدم تي تو منهنجو ساٿ ڏنو آهي مِٺِي. ڏکيءَ سُکيءَ ۾ ساڻ رهي آهين. تون منهنجي اندر جي اڌمن کي چڱيءَ پر ڄاڻين ٿي. منهنجي دل جي بيتاب امنگن کي سڃاڻين ٿي. تو منهنجي سرڪش روح جي گهراين ۾ گهوري ڏٺو آهي. ڇا، تون زندگيءَ جي هن اڻانگي موڙ تي منهنجو ساٿ نه ڏينديءَ؟“
هن آليون، اکيون کڻي هڪ وار مون ڏانهن نهاريو ۽ پوءِ لرزندڙ آواز ۾ چيائين: ”تون نه منهنجو سڀ ڪجهه آهين سوڍا. تو ريءَ مونکي نه موت به مِٺو ٿي پوندو، پر — ڏنو وائنو ڏاڍن جي هٿ ڪيئن ڏيانءِ؟“
”تون مون سان ساڻ آهين زينو، نه مان ڏڳن جا لڳ لتاڙي ڇڏيندس. اڻ ڄاتيءَ ۾ اوهري، رات جا ڪات ڪُنڊ ڪري ڇڏيندس. ڏاڍن کي ڌڪائڻ خاطر ٻولار جي پاڇولن تائين سندن پيڇو ڪندس.“
”پر اسان جي ٻارڙن جو ڇا ٿيندو؟“
”هُو اسانجي جيءَ مان جوت پرائيندا.“
”هنن جو آئيندو اونداهو ٿي ويندو.“
”پرهه جا پياڪ مستقبل نه ماڻيندا آهن زينو، هو پنهنڪي جي پونءِ تي ماڪ ٿي مرڪندا آهن.“
”تون جذباتي آهين سوڍا.“
”مان سچ جو ساڪي آهيان زينو. منهنجو سفر اڻانگو ۽ اڙ ڪٽ آهي. توکي منهنجو ساٿ ڏيڻو پوندو. چئو، چئو زينو نه تون منهنجو ساٿ ڏينديءَ، چئو.“
هن ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو. لڙڪ لاڙيندي چيائين، ”مان ڏار ڏي ڪڏهن هئس سوڍا.“

اسان ٻئي ڏينهن تي پنهنجو گهر ڇڏي، ٽئين جاءِ ۾ هليا آياسين. جنهن ۾ ٻڌو سو واڱڙو ٿي ويو. جنهن نه ڏٺو، تنهن کي يقين ڏي نه آيو.

ڪنهن چيو: ”ڇريو ٿي پيو آهي. گهڻي پڙهڻ دماغ خراب ڪري ڇڏيو اٿس.“

ٻئي چيو: ”اهي سڀ ڏيکاءَ جون ڳالهيون آهن. ٻه ڏينهن به رهي وڃي ته منهنجون مڇون ستڪيءَ پاڪيءَ سان ڪوڙجو.“

ٽئين چيو: ”پاڻ ته مرندو، پر راهه گناهه ٻارن ٻچن کي به در بدر ڪندو.“

چوٿين چيو: ”ٻار ٻچا ٻچنس ڇو ٿا جو دربدر ٿيندا.“

”پاڻ کي ته سياڻي ڏي مٿو ڪٽوس.“

”جوه جڻن ڪٿي ويندس.“

”ٻار يتيم خاني ۾ پلبا.“

”ڇاجو يتيم خاني تائين پهچندا. پوتار، اهي رستن تي پنندا.“

”توبنهه- توبنهه. جنن سان به ڪو ارهه زورائي ڪندو آهي؟“

”ڏس حاجي صاحب، تون ڏي چئو.“

”مولوي صاحب، جنن جو ته قرآن شريف ۾ به ذڪر آهي. هي ڇورا مذهب کان باغي آهن. ملحد آهن. انگريزي تعليم ملڪ جو بيڙو ٻوڙي ڇڏيو. نعوذ بالله.“

”وڏا وڏا عالم سڳورا....“

”تون چپ رهه.“

يڪراءِ فيصلو اهو ٿيو ته، منهنجي مڪمل بربادي بلڪل قريب آهي. ان ڪري مون کان هر طرح پاسو ڪيو وڃي. ڪٿي منهنجي واقفيت سبب پين تي به جن ناراض نه ٿين. واقف ڪترائڻ لڳا. يار دوست نظرون ڦيرائي ويا. عزيز، رشتيدار، غيرن جهڙو ورتاءُ ڪرڻ لڳا.

ٽئين جاءِ، غريب آباد جي گهٽي ۾ جانورن جي اسپتال پرسان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي. ٻاهران ڏسڻ ۾ ئي ٻوائتي ۽ بيڊولي ٿي لڳي. هڪ غليظ ۽ گندگيءَ سان ڀريل گهٽيءَ ۾ وڏو لوهي در هوس، جنهن تي ڪٽ چڙهيل تالو لڳل هو.

تالو کولي اندر داخل ٿياسين ته هڪ ڪشادو اڱڻ نظر آيو، جنهن جي ٽرئين پاسي ڪجهه ڪمرا جڙيل هئا ۽ ڪجهه اڌ ۾ ڇڏيل هئا. ائين ٿي معلوم ٿيو، ڄڻ جاءِ جو مالڪ ڪنهن مجبوريءَ ڪان ڪم اڌ ۾ ڇڏي هليو ويو هو. ويران اڱڻ جي وچ ۾ هڪ ٻڍگهو ڪجيءَ جو وڻ هو، هيءُ اهوئي وڻ هو، جنهن جي متعلق مشهور هو ته هن ۾ جنن جو آستانو هو. مون ننڍڙيءَ روزيءَ کي هٿ کان جهليو ۽ هڪ نظر زينوءَ ڏي نهاريم. هوءَ ويچاري هراسيل نگاهن سان ڪجيءَ ڏانهن ڏسي رهي هئي. مون ڏي نهاري، مرڪڻ جي بيسود ڪوشش ڪيائين. پر ناڪام ٿي ڪنڌ جهڪائي ڇڏيائين.

مون وڌي کيس ڳراٽڙي پاتي. پيار مان چيومانس: ”زينو، ملول نه ٿيءُ. اسان هتي هميشه لاءِ ڪونه رهنداسين. هن اونداهي ۽ بدبودار پاڙي ۾، جتي بک باهي ٿي ۽ ڏک پلجن ٿا، اسانکي اميدن جو اجرو آئيندو آڏو آهي. هراس ۽ خوف جي هن بستي ۾ ڀروسي ۽ اعتماد جي جوت جلائڻي آهي. جڏهن به اهو ڪم پورو ٿيو، تڏهن اسان هتان هليا هلنداسين.“

۽ پوءِ تڏهن اسان اڱڻ لتاڙي پنهنجي آئينده جي اجهي ڏانهن وڌياسين.

ڪجي خاموش هئي. ڪانءِ چرپر، ڪوبه آواز ٻڌڻ ۾ نه آيو. شايد ڪجيءَ جا سمورا جن حيرت وچان مون بيوقوف جي جرئت کي جاچي رهيا هئا. يا وري دل ئي دل ۾ ٽهڪ ڏئي کلي رهيا هئا. اندريان ڪمرا، مٽيءَ سان ميرا، اونداها ۽ هٻس وارا هئا. ڪورئڙن جا چار چٽني پاسي ڦهليل هئا. ڪٿي ڪٿي چوسيل هڏا، شراب جون خالي بوتلون ۽ اگهاڙيون تصويرون ڦهليون پيون هيون. چمڙن، ڪرڙين ۽ ڪوئن جو راڄ ٿي ڏٺو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي جاڪوڙڪان پوءِ مون ٺڪر جو هڪ پراڻو ڏيئو ڳولي هٿ ڪيو ۽ ڏڪندڙ هٿن سان اونداهه جي ان اوڙاهه ۾ روشنيءَ جي لاٽ جلائي. ڏيئي جو ٻرڻ ۽ چئني طرف چِڻ ڪهرام مچي ويو. ڪوئن ۽ ڪرڙين ۾ ڀاڄڙ پئجي وئي. چمڙا 'چِمن چِين' ڪندا لامارا ڏئي، لڪڻ جون جايون ڳولڻ لڳا. اهڙو گوڙ گهمسان مٿو جو زينو گهٻرائجي وئي ۽ روزي مونکي چنبڙي روئڻ لڳي. ڪجهه وقت تائين ته اها افراتفري جاري رهي. پر پوءِ اوچتو ئي اوچتو خاموشي ڇانئجي وئي. خوفناڪ — ڊيڄاريندڙ — ڀوائتي خاموشي! اهڙي خاموشي، جنهن ۾ ساڌت سڏڪو ٻڌجي اڀرندي آهي ۽ ڀئور پڙاڏو ٿي گونجندو آهي.

اهو سڄو ڏينهن اسان جاءِ جي صفائيءَ ۾ گذاريو. مٽيءَ جا مڻ ۽ گندگيءَ جا ڍير نڪتا، تڏهن وڃي جاءِ رهڻ جي لائق ٿي. اونداهه ٿيڻ کان اڳ ايندڙ رات جي خطرن کي منهن ڏيڻ ڪاڻ اپاءَ وٺڻ تمام ضروري هئا. مونجهه، اپاڌڪائيءَ ۽ اڪيلائيءَ جي ان ماحول ۾ اسان پر اسرار پاڇن جيان ان اوپري گهر جي هڪ ڪنڊ کان ٻيءَ ڪنڊ تائين ڀٽڪندا رهياسين. ڏيئي جي جهڪيءَ روشنيءَ ۾ هڪ ٻئي جي ڏي تي ڪم ڪندا رهياسين. آئينده جي اڻ ڄاتي خوف واري احساس جي اوٽ ۾ آٿت جا اڌما اڪڙين ۾ اوتي هلندا رهياسين.
۽ پوءِ تڏهن اوچتو محسوس ٿيو ته شام ٿي وئي آهي.
رات جا پاڇا ڀَر ڦهلائي ڀِتر تي ڀِتَرا ٿيا ته دل ٻُڏندي محسوس ٿي. خاموشي خواب بڻجي وجود کي ويڙهي وئي. وهم ۽ وسوسا ڀرم ۽ ڀوَ، ڇولين جيئن ڇلندا، روح جي رڻ تي ڇوهه مان ڇانئجي ويا.
ايڏي اونداهي — اکين جي آکيرن ۾ ڪڏهن به نه ڇانئي هئي.
ايڏي خاموشي — ذهن تي زنگ بڻجي ڪڏهن به نه چڙهي هئي.
زينوءَ منهنجي ڪلهي کي مضبوطيءَ سان جهلي ڇڏيو. ايڏو زور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان، جو سندس نَنهن منهنجي ماس ۾ کُپي ويا. هوءَ ٻنهي نگاهن سان دريءَ ٻاهر ڪجهه جي وڻ کي گهُوري رهي هئي. ننڍڙي روزي بستري ۾ ويڙهي سيڙهي ڪڏهن مون ڏانهن ۽ ڪڏهن ماءُ ڏانهن هيسيل مُنهن سان ڏسي رهي هئي. پڻ جي هاڪي ڪڙڪي تي دل دهلجيو ٿي وئي. تڏهن اوچتو ٻهريون دفعو جن جو مڪروه آواز فضا ۾ گونجيو. هو کلي رهيو هو. زينو منهنجي سيني ۾ منهن لڪائي سڏڪڻ لڳي. جن جي کل هاڻي شيطاني ٽهڪن ۾ بدلجي وئي. مون زينوءَ کي پنهنجي ٻانهن ۾ ڇڪي ورتو. ٽهڪن جو آواز وڌندو ويو. ڏيئو زور زور سان ٽمڪڻ لڳو. ڄڻ ڪنهن تيز طوفان جو مقابلو ڪندو هجي. ۽ پوءِ سامهون واريءَ ڀت تي ڪو پاڇو ظاهر ٿيو. اهو پاڇو ڪنهن ٿلهي، بيڊولي انسان جو پوائنٽو روپ ٿي لڳو، جنهن جو پيٽ ٻاهر نڪتل هو ۽ ڪاڏيءَ جو ماس ٻاهر لڙڪيل هوس. سندس ڏند نوڪيلا ۽ ٻاهر نڪتل هئا ۽ کلڻ سبب سندس گول ٿلهو ۽ لڙڪيل پيٽ جيليءَ جيان پئي ٿڙڪيو. سندس ٽهڪ گرجدار ۽ لاڳيتا هئا. ساهي پٽڻ جي به مهلت ڪانه ٿي ورتائين. ائين ٿي محسوس ٿيو ڄڻ رڪارڊ ۾ گهاري پئجي وئي هجي.

آخرڪار مون همت ڪري پڇيو، "تون ڪير آهين؟"

"تنهنجو موت." پڙاڏي سان پاڇي جهڙو آواز گونجيو.

"دل وارا موت کي مهت پائيندا آهن پاڇا." مون ورائيو.

"مان پاڇو ناهيان. حقيقت آهيان."

"حقيقت رات جي اونداهيءَ ۾ نه پلبي آهي پاڇا."

"تون مغرور آهين. مان تنهنجو ڪنڌ ڀڃي ڇڏيندس."

"ڪاتيءَ هيٺان ڪنڌ ڏيڻ وارا ڪلاڻ ڪان نه ڏڄندا آهن."

"تون بيوقوف به آهين، نوجوان."

"مان ويرتا جو واڳ ڌڻي آهيان."

پاڇو نهڪ ڏيئي کلڻ لڳو. سندس آواز تي ڀتين جا چاپڙ ڪرڻ لڳا. ڇت ۾ ڏار پئجي ويا. فرش اکڙڻ لڳو. ۽ پوءِ گجگوڙ جهڙو آواز ٻيهر گونجيو: "بيوقوف نوجوان، مان تنهنجي حال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ترس کائي، توکي هڪ ڏينهن جي مهلت ٿو ڏيان. پنهنجي
جان جو خير گهرين ته راتو رات هتان پجي وڃ. نه ته مئڪو
پجي ڇڏيندو سانءَ.“
زوردار ٺهڪن وچ ۾ پاڇو غائب ٿي ويو. ڪجهيءَ ۾ ڪجهه
دير چرپر ٿي ۽ پوءِ بيهر خوفناڪ خاموشي ايري آئي.
اها رات اسان اکين ۾ ڪاٽي، صبح ٿيو ته در کڙڪيو. مون
ڊوڙ پائي وڃي ڪڙو ڪوليو. سامهون تر جو زميندار رئيس پورل خان
جيپ تي بالم بنيو وينو هو. سندس چئني پاسي ڪان سندس بندوقي
رائفلون ايپون ڪيو تيار وينا هئا. پاڻ ڪڏهن مڇن کي وينو
تاءُ ڏئي ته ڪڏهن ڏاڙهي وينو سنواري. مون کي ڏسندي ئي
نمونو بدلاجي ويس. پيشانيءَ تي گهمنڊ جا گهنج ايري آيس.
منهن تي ظالمائو تهه چڙهي ويس، ۽ آواز ۾ ڪروڌ اچي ويس
ڪاوڙ مان چيائين: ”اڙي چورل جيوڻ جت جو پٽ تون آهين؟“
مون ڪنڌ سان هاڪار ڪئي.
”نالو ڇا اٿئي ڙي؟“
”سوڍو.“
”هون. شهر مان پڙهي تون موٽيو آهين؟“
ڪنڌ لوڏي ’ها‘ ڪيم.
”سوڍر جا ڦره رهندين ته جت جو جت ني؟“
مان منجهي بيهي رهيس. هن بُجو گهروڙي منهنجي منهن تي
گهڪائي ڪڍيو. ”لتنهن جي ڏالت ٿئي. اڙي ڪچر، توکي
ڪنهن ڪونه ٻڌايو ته هيءَ جاءِ گري آهي؟“
مونکي ڪتڙيون وٺي ويون. چڙ ۾ چيم، ”وڏيرا، زبان سنڀالي
ڳالهاءِ. عزت ڏيندين ته عزت وٺندين.“
”ماءُ مئولي، پٽ ڦتح خان.“ رئيس مڇ مروٽي. ”ٻه اکر سو
پڙهيو آهي، باقي ٻڌ بنياد وساري وينو آهي. اڙي حرامي شام
ڏائين تيڙ ڪڻ نه ته مارائي مٿان وٺ پوکائي ڇڏيندومان.“
”اهو ناممڪن آهي وڏيرا.“

”اڳيون صوبيدار به اهين ئي چوندو هو. وزير کي ڇهي سپاهي ڪرائي ڇڏيو مانس. هاڻي وري تو ڪتن جا ننهن لاهيندو.“

”مان صوبيدار ناهيان وڏيرا. مون علم ظلم لاءِ نه، روشني ڦهلائڻ لاءِ حاصل ڪيو آهي.“

رئيس پورل خان هڪ زوردار ٺهڪ ڏنو. مڇ مروڙي چيائين، ”ڇهبو ته تون اهين نه مڙندين. توکي ڪٿي ڪنيون بيٺي آهي. هل ڙي نبو. هن مرون جي، ڦر کي قضا سر تي سوار آهي.“

جيپ ڌوڙ اڏائيندي هلي وئي. مان ٿڪل قدمن سان اندر موٽي آيس. زينوءَ شايد سڀڪجهه ٻڌي ورتو هو. مستقبل جا وهم ۽ وسوسا سندس اکين ۾ اوتجي آيا هئا. منهنجي پرسان وڃي آهستي چيائين، ”سوڍا، پاڻ ڏاڍن سان سينو ساهڻ مان آخر ڇا ملندئي؟“

مان ته اڳي ئي پريو وينو هوس. وسي پيس، ”پنهنجي ڪمزوريءَ وس تي، مون کي ڪانئرتا جا سبق نه سيکار زينو، مان اٽل فيصلو ڪري چڪو آهيان. ڇا تون چاهين ٿي ته مان پنهنجي اصولن جو پنهنجن ئي هٿن سان انت آڻي ڇڏيان؟ گدڙن جي دڙڪن پر ڀڄي هميشه لاءِ گيدي سڏايان؟ پنهنجي ذات کي ڪانئرتا جو ڏنب ڏئي ڇڏيان؟ نه نه، ائين نه ٿيندو، منهنجو قدم پٺتي نه هٽندو. اهو منهنجو فيصلو آهي.“

اهو سڄو ڏينهن شام جي انتظار ۾ گذريو. ۽ جڏهن شام آئي ته پاڻ سان گڏ اذيتناڪ اڪيلائي کنيون آئي. رهڙيل روح ۽ اداس اکين سان اسان دريءَ جي شيشن مان ٻاهر ٻڌر ۾ اسريل ڪجيءَ جي وڻ کي ڏسندا رهياسين. اونداهيءَ رات ۾ اهو اوچو وڻ ڪنهن بدروح جهڙو اڀيو ۽ اڻ وڻندڙ ٿي لڳو. رکي رکي ڪو هوا جو جهوٽو آيو ٿي ۽ ڪجيءَ جي نوڪدار پنن کي ڇهندو گذري ٿي ويو. نه ته سمورو وقت وڻ خاموش هو. شايد جن اسان کي وساري ويٺو هو، يا شايد ڪيس ڪو ٻيو اهم ڪم ياد آيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رات جا پاچا گهرا ٿيندا ويا. اسان اڃان به درياءَ جي سيخن
مان ڪجيءَ کي گهوري رهيا هئاسين. اکين ۾ ننڊ ترڻ لڳي
هئي. سپنن جو سهاڻو ڏيهه سنهري سهڄي اچي آڏو بيٺو هو. ۽
اسان هوريان هوريان سونهن جي سرهاڻ ۾ سرابيا ٿي وياسين،
جو اوچتو هڪ زوردار ڌڪاءُ ٿيو. ٻيڙين جي ڏارن مان چمڙا پٽ
ڦڙڪائيندا اڏامي پيا. اسان ڇرڪ ڀري اٿي ويٺاسين. ڪجيءَ مان
هڪ مڪروه شڪل جو ٿلهو ٻي ڊولو جن ظاهر ٿيو. سندس
شڪل دريائي گهوڙي جهڙي هئي. ۽ پيٽ پخال جهڙو هوس.
هو قاتل دهل جهڙي آواز ۾ زور زور سان کلي رهيو هو.
ڪجهه دير لاڳيتو ٺهڪ ڏيندو رهيو. پوءِ هڪ خونخوار رڙ
ڪيائين ۽ سوليءَ سنڌيءَ ۾ چيائين، ”اي سوڊا پٽ سنڌ جا.
مون توکي چوويهن ڪلاڪن جي مهلت ڏني هئي ته پنهنجي
ناپاڪ وجود کان هن گهر کي پاڪ ڪر. پر تون نه مڙين.
هاڻي سزا لاءِ تيار ٿي وڃ.“
مون همت ڪري چيو: ”پر اي ڪجيءَ جا جن. منهنجو ڏوهه؟“
”ڏوهه؟“ هن زور سان زمين تي دڙهو هنيو. ”ڇا اهو ڏوهه
گهٽ آهي ته تو هن جاءِ ۾ اچڻ جي همت ڪئي آهي، جا
صدين کان اسان جي قبضي ۾ آهي؟ ڇا تنهنجو اهو قصور ناهي
ته تو رئيس پورل خان سان سينو ساهيو آهي؟“
”پر تون جن آهين ۽ رئيس وڏيرو آهي. توهانجو پاڻ ۾ ڪهڙو رشتو؟“
”چوڪرا ڪتاب پڙهيا اٿئي. ڪڙهيو ناهين.“
”اهو منهنجي سوال جو جواب ناهي، جن.“
”زبان بند رک. تو هن گهر ۾ روشني ڪري، سڀ کان وڏو جرم
ڪيو آهي. ڇا توکي ڄاڻ ناهي، ته اسان اونده جا رهواسي
روشنيءَ جا ڄاڻي دشمن هوندا آهيون.“
”تون صديون پراڻيون ڳالهيون ڪري رهيو آهين جن، هاڻي
زمانو بدلجي چڪو آهي.“
”جتي اسان جو راڄ هوندو آهي، اتي وقت بيهي ويندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صديون ساعتون بنهجي وينديون آهن. پيڙهيون پلڪن ۾ گذري وينديون آهن.“

”پر مون ته نيڪ نيتيءَ سان هن گهر کي ٻيهر آباد ڪرڻ تي چاهيو.“

”تو اسانجي توهين ڪئي آهي. اسانجي غيرت کي للڪاريو آهي.“

”مون پڙپانگ گهر آباد ڪيو آهي، جن.“

”تو رئيس پورل خان جي رنگ ۾ ڀنگ وڌي آهي.“

”مان ڀنگ ڪونه پيئندو آهيان پيارا جن.“

”رئيس پيئندو آهي، ۽ مستيءَ ۾ موج ماڻڻ لاءِ هن جاءِ ۾ جوانڙيون تڪائيندو آهي.“

”رئيس ته راڄ جو ابو امڙ هوندو آهي، جن.“

”رئيس ڪان اڳ وڏو رئيس راڄ ڪندو هو. ڪانئس پوءِ ننڍو رئيس ساماڻيو.“

”ته اها ڳالهه آهي.“ مون چيو.

جن گهبرائجي ويو. تڪڙ ۾ چيائين، ”مان سياستدان ناهيان. صرف جن آهيان، ۽ جن حڪم جا غلام ٿيندا آهن.“ ائين چئي هو اڳتي وڌيو ۽ مون کي مغز واري مڪ وهائي ڪڍيائين. زينو اوچنگارون ڏئي روئڻ لڳي.

مون همت نه هاري، جسم جي سموري طاقت گڏ ڪري اٿڻ جي ڪوشش ڪيم، پر جن منهنجي پيٽ تي لت وهائي ڪڍي. مان سور کان پيٽو تي ويس. هو ٿهڪ ڏيندو اڳتي وڌيو ۽ ننڍڙيءَ روزيءَ جي ٽنگ مروڙڻ لڳو. مون وڏي مشڪل سان ڳالهائيندي چيو: ”جن تنهنجو ڏوهه مون ڪيو آهي. خطاوار مان آهيان. سزا مون کي ملڻ گهرجي، منهنجي معصوم ٻار تنهنجو ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي.“

جن روزيءَ جي ٽنگ مروڙي چڪو هو، ۽ هوءَ ٻاڪاري روئي رڙي، بيهوش ٿي وئي هئي. مون ٻوڙ پائي وڃي جن کي سلوار کان جهليو، پر هن مون کي ڪنيڙين کان جهلي ڦيرائي ڦيرائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪٽي پٽ تي ڦٽو ڪيو. ان ڪانپوءِ مونکي ڪجهه به ياد نه رهيو، چون ٿا ته ٻئي ڏينهن اسانکي مڏيءَ سميت بيهوشيءَ جي حالت ۾ گهٽيءَ ۾ پيل ڏٺو ويو. ۽ اهو به چون ٿا ته رئيس پورل خان ان خوشيءَ جي موقعي تـي وڏو جشن ملهايو ۽ خوب ڳانو ٻجانو ڪرايو هو.

مان ان ڪانپوءِ اڪثر بيمار گذارڻ لڳس. ناڪاميءَ ۽ مايوسي منهنجي دل ٽوڙي ڇڏي هئي. منهنجا امنگ ۽ ارمان گهائل ٿي چڪا هئا. انسان جي عظمت ۽ اوچن آدرشن مان منهنجو ايمان وينڊو رهيو. ويتر روزيءَ جي غم مون کي نڍال ڪري ڇڏيو هو، ۽ زينوءَ سان ته مان اکيون ملائڻ جي قابل ئي نه رهيو هوس. منهنجي همت، بهادري ۽ هٺ، بي عزتيءَ جي باهه ۾ جلي ڀسم ٿي چڪو هو. هاڻي منهنجي لاءِ ان ڀوتن جي بستيءَ ۾ وڌيڪ ڪجهه به نه رهيو هو.
جن منهنجي پيٽ تي زوردار لت هڻي هئي. ۽ منهنجا آنڊا نپوڙجڻ لڳا هئا. انجو علاج ڪرائڻ لاءِ مان ڪراچي هليو آيس. هت اچي مان ان واقعي کي گهڻي ڀاڳـي وساري وينس. وڏي شهر جي رنگينين مونکي پاڻ ۾ جذب ڪري ڇڏيو. زندگيءَ جي تيز وهڪري منهنجي ڪـک جهڙي ڪمزور زندگيءَ کي پنهنجي تک ۾ تاري ڇڏيو. ۽ اهڙيءَ طرح ماضيءَ جي مزار تي ڏنڊاڪي جي دز چڙهندي وئي. وقت ڪان وڌ بي ڪابه وت ناهي، جا گهائن جا گهراءَ ڀري، ۽ دردن جو درمان ڪري.
پوءِ هڪ ڏينهن مان جهونا مارڪيٽ مان لنگهي رهيو هوس، تڏهن اوچتو پنهنجو نالو ٻڌي بيهي رهيس. شايد ڪو مونکي سڏي رهيو هو. ڪنڌ ورائي ڏٺم، پراڻن ڪوٽن جي ڍير پويان وينو ڪجيءَ جو جن مرڪي رهيو هو. مونکي حيرت ۾ ڏسي چيائين، "حيران نه ٿيءُ سوڍا، مان ساڳيو ئي ڪجيءَ جو جن آهيان."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”پر .... پر .... تون هتي!؟“

”ها دوست، رئيسن جي ياريءَ تي ڪهڙو ڀروسو؟ ڪيس ڀيو ڪارائتو جن ملي ويو.“

”پر تون ته سندس قديمي خير خواهه هئين ـ هن لاءِ تو ڪيترائي ڪڏا ڪم پڻ ڪيا.“

”وقت وقت جي ڳالهه آهي سوڍا،“ هن ٿڌو ساهه ڀريو. ”هاڻي مان پراڻا ڪوٽ وڪڻي پيٽ پاليندو آهيان.“

مونکي جن سان همدردي ٿيڻ لڳي. پڇيم، ”پر آخر اهو سڀ ڪجهه ٿيو ڪيئن؟“

هن اکيون جهڪائي ڇڏيون. ڏکويل آواز ۾ چيائين، ”مون توکي چيو هو نه ته مان سياستدان ناهيان. فقط جن آهيان، ۽ جن حڪم جا غلام ٿيندا آهن.“

”پر ان جاءِ ۾ هاڻي ڪير رهندو آهي؟“

”خير سان ننڍو رئيس جوان ٿيو آهي.“

”اهو ته ٺيڪ آهي پر .... “

”بس، وڌيڪ ڪجهه به نه پڇ. مان تنهنجي اڳيان شرمسار آهيان سوڍا.“

ائين چئي هن منهن ڦيري ڇڏيو ۽ پراڻا ڪوٽ وڪڻڻ لڳو.

●

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دوزخ کان دوزخ تائين

ٽي- ايس- ايليٽ چيو هو ته: ’اپريل، سال جو سڀ کان ظالم مهينو آهي. ڇوته هن مهيني ۾ گل ٽڙندا آهن.‘

هن سال جڏهن اپريل آيو، تڏهن مون دوزخ جي ستين خاني مان هڪ ڪاغذ چٺڪيءَ تي جهنم جي ڪنجي بردار ڏانهن هڪ مختصر درخواست لکي موڪلي. لکيم: ’سائين اڄ مونکي دنيا مان لاڏائو ڪئي پورو هڪ سال ٿيو آهي. گذريل سال، هن ئي ڏينهن تي مان فاني دنيا کي هميشه هميشه لاءِ ڇڏي، باهه جي سمونڊ ۾ سڙڻ لاءِ هت هليو آيو هوس. حضور، مان پنهنجي ٻوليءَ جو مشهور اديب ۽ شاعر هوس. گهٽ ۾ گهٽ منهنجي دوستن ۽ مداحن مونکي اهو ٻڌايو هو. هو مون کي بي خوف ڪهاڻيڪار ۽ جوشيلو شاعر سڏيندا هئا. منهنجي نانءَ جا نعرا هر محفل جو مان مٿي ڪندا هئا. منهنجي موجودگي هر مجلس لاءِ فخر جو باعث هوندي هئي.

هو چوندا هئا ته جيڪڏهن مان سندن ٻوليءَ جو ليکڪ نه هجان ها ته سندن ادب اڃايل رهجي وڃي ها، سندن گيت گهايل هجن ها، سندن ٻاڻ نه ٻرن ها. پر موت مونکي ڪانئن ڪسي ڏار ڪري ڇڏيو آهي. مان سمجهان ٿو ته ان هڪ سال جي عرصي ۾ هو مونکي ياد ڪري اداس ٿي ويا هوندا. منهنجي ڪمي هنن جي همت ٽوڙي ڇڏي هوندي. هو سڏڪيا هوندا، رنا هوندا، روئندي روئندي بي حال ٿي ويا هوندا. سندن ادب اجڙيل آکيرو بڻجي چڪو هوندو، روشنيءَ جا مينار تاريڪين ۾ ٻڏي ويا هوندا.

اڄ هو ضرور منهنجي ورسي ملهائڻ لاءِ گڏ ٿيا هوندا. اکين ۾ آنسو ڇلڪائي، دل ۾ درد ڇپائي، هو گڏ ٿيندا. پنهنجي وڇڙيل ساٿيءَ کي ياد ڪرڻ لاءِ، سندس گڻ ڳائڻ لاءِ، هو ضرور گڏ ٿيا هوندا، هو ضرور مونکي ياد ڪندا هوندا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان ڪري مانُ وارا جهنم جا ڪنجي بردار، مون ابتر اديب جو عرض هيءُ آهي ته مونکي صرف هڪ ڪلاڪ لاءِ اجازت ڏني وڃي، ته جيئن مان ڌرتيءَ تي وڃي پنهنجي سائين کي هڪ وار ڏسي اچان. مونکي اميد آهي ته مون مسڪين جو عرض اوناٺيندا ۽ پنهنجي سخاوت جو مظاهرو فرمائيندا. مان سائين جن جي آل اولاد لاءِ دعاگو رهندس.

ڪجهه دير ڪانپوءِ اسانجو چوڪيدار، واڳونءَ جهڙو وات پٽي اچي اڳيان بيٺو. ڏند ڪڙڪائي، شيطاني ٽهڪ ڏيندي چيائين، "مونکي سڃاڻين ٿو؟"

مون ڪيس چڱيءَ طرح جاچيندي جواب ڏنو، "نه."

هو زور زور سان ڏند ڪڙڪائي کلڻ لڳو. ٿوري دير ڪانپوءِ ٽهڪ ڏيندي چيائين، "تو مونکي زندگيءَ ۾ به نه سڃاتو، موت کان پوءِ به نٿو سڃاڻين؟ مان سنڌي ڪامورو آهيان، جيڪو زندگيءَ ۾ ظاهري طرح ته ادب، ٻولي ۽ تهذيب جي غم ۾ بي حال رهندو آهي، پر اندر ۾ ڪيس انهن شين سان ڪابه دلچسپي ڪانه آهي. جيڪڏهن ڪيس ڪابه دلچسپي آهي ته صرف ۽ صرف پنهنجي ذات سان. تو جهڙا بيوقوف هو ڪيسي ۾ وجهي گهمندو آهي. ڪالهه به تون منهنجي قبضي ۾ هئين ۽ اڄ به تون منهنجي رحم و ڪرم تي آهين!"

ائين چئي پير ۾ بيٺل پهاڙ جيڏي هڪ وڇونءَ کي اک هنيائين وڇونءَ سندس اشارو پرکيندي، مونکي هڪ قهري ڏنگ وهائي ڪڍيو ۽ مان سور جي شدت کان اڌ مئو ٿي ويس.

چوڪيدار ان تي به نه مڙيو. ٽهڪ ڏيندي هڪ اروڙ بلا ڪٺي مون ڏانهن اڇلايائين. بلا مونکي ڏسي مرڪي، ۽ پوءِ پڇيائين، "مونکي سڃاڻين ٿو؟"

مون بلا کي جواب ڏنو، "اي پيلاري بلا، مان توکي نٿو سڃاڻان. پيلائي ڪري مونکي نه کاءُ."

بلا پنهنجي زبان مڇڪائيندي چيو، "مون توکي زندگيءَ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻه ڪئي دفعا ڪاڏو هو، پر توکي ڇاڻ ڪانه پئي. تون هٺيلو هوڏي ۽ بيوقوف هئين. توکي پنهنجي پرائي جي سڌ ڪانه هئي. مان اهو ايڊيٽر آهيان، جنهن توکان فرمائشي شعر، مضمون ۽ افسانا لکرايا هئا. پوءِ جڏهن توتي ڏکيو وقت آيو، تڏهن مون توکي سڃاڻڻ کان به انڪار ڪري ڇڏيو هو.“

ائين چئي بلا مونکي تمگ ۾ ڇڪ هنيون ۽ ٻوڙي پٽ ڪيو. چوڪيدار ڏند ڪڙڪائي کلڻ لڳو. جڏهن کلي کلي ڪيرو ٿيو، تڏهن ڪڙڪيدار آواز ۾ چيائين، ”اُٿ اي آن اديب، توکي صاحب وڏي يعني جهنم جي ڪنجي بردار ياد فرمايو آهي.“

منهنجو سند سند ساڻو ٿي چڪو هو، پر حڪم جي پوئواري لازمي هئي. ڏاڍي تڪليف سان اٿي بيٺس. چوڪيدار پنهنجو منحوس چنبو مون ڏانهن وڌائي، پنهنجن ٻگهن نوڪدار ننهن سان ڪٽي مونکي ڳچيءَ کان جهليو ۽ مٿي اڏائڻ لڳو. ٿوريءَ دير ۾ مان جهنم جي ڪنجي بردار جي آفيس ۾ بيٺو هوس. هو ان وقت ٽيليفون تي وڏيڪ ڪوئلن ۽ گاسليٽ جو آرڊر ڏئي رهيو هو.

مونکي ڏسي مرڪيو ۽ چيائين، ”مون تنهنجي لاءِ سوڙ جو به انتظام ڪيو آهي.“

”سوڙ؟“ مون حيرت مان پڇيو.

”ها سوڙ.“ هن جواب ڏنو، ”مون ٻڌو آهي ته تون ست سال ڪنڌڪوٽ ۾ رهي آيو آهين. شڪارپوري هجين ها ته هيٺ به گهرائي ڏيانءِ ها.“

مون عاجزيءَ کان ڪم وٺندي چيو، ”ڇو ٿا شرمسار ڪريو. اهي ته توهان جون ٻاجهون آهن. ورنه مان ڇا جي لائق آهيان.“

هو ڪجهه دير سوچ ۾ پئجي ويو. پوءِ سنجيدگيءَ سان پڇائين، ”ڌرتيءَ تي وڃڻ لاءِ درخواست تو ڏني آهي؟“

”جي منهنجا سائين.“ مون هٿ ٻڌي عرض ڪيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"توکي جهنم جي قاعدن قانونن جي شايد ڄاڻ ناهي."

"اتم سائين، پر توهانجي سخاوت مان نا اميد نه آهيان."

"تون رجعت پسند شاعر ٿو ڏسجين. سچ ٿو چوان نه؟"

"نه سائين."

"ترقي پسند ته اهين ڪونه ڳالهائيندا آهن."

"هاڻي شروع ڪيو اٿن — بختاور."

ڪجهه دير سوچڻ بعد هن چيو، "ٺيڪ آهي. مان توسان خاص رعايت ڪري توکي زمين تي موڪليان ٿو، پر ٻه شرط اٿئي."

"حڪم ٿئي پروردگار."

"شرط نمبر پهريون ته هڪ ڪلاڪ کان هڪ سيڪنڊ به وڌيڪ زمين تي نه ترسندين. شرط نمبر ٻيو، ته اتي ڪنهن سان به نه ڳالهائيندين."

"مونکي قبول آهي." مون يڪدم چيو.

"۽ ها، تون سڀ ڪجهه ڏسي ۽ ٻڌي سگهندين، پر توکي ڪو به ڏسي نه سگهندو. چڱو هاڻي تون وڃي سگهين ٿو."

جهنم جي چوڪيدار مونکي وارن کان وٺي، ڦيرائي ڦيرائي ڪٿي هيٺ ڦٽو ڪيو ۽ مان ٻولاٽيون کائيندو، اڏرندو، ترندو، ڪرندو اچي زمين تي پهتس. منهنجي خوشيءَ جي ڪا حد نه رهي جڏهن پاڻکي بندر روڊ تي بيٺل ڏٺم ۽ سامهون ٿياسافيڪل هال جي گيٽ مٿان سنڌيءَ ٻوليءَ ۾ هيءَ عبارت لکيل پڙهيم. لکيل هو:
'قمر شهباز جي پهرين ورسي. مشهور ليکڪ، اديب ۽ شاعر تقريرون ڪندا، سڀني کي سڪ پريو سڏ آهي.'

مان ڊوڙندو ٿياسافيڪل هال ۾ داخل ٿيس. جلسو اڃان شروع نه ٿيو هو. هال ۾ چند ماڻهو ٽڙيا پکڙيا ويٺا هئا ڪي ٻوهي مگ کائي رهيا هئا، ڪي پان ڪرٽي رهيا هئا ته ڪي وري سگريٽ ڦوڪي رهيا هئا. اڳين بينچن تي جلسي جا ڪارڪن ڪچهري لايو ويٺا هئا. مان به رڙهي وڃي سندن پر ۾ ويٺس. هڪ ڪارڙي، ڊگهڙي، گهاٽين مڇن واري نوجوان ٺهڪ ڏئي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجا ڪوڪن جهڙا ڏند ڏيکاري چيو، ”ساٿيو، پورهيت عوام جي جيت ئي اسانجي جيت آهي.“

ٻئي گول مٿول پيٽ واري بندري ماڻهوءَ چيس، ”چڏ يار، بيڪار ڳالهيون نه ڪندو ڪر، ڪي چڱيون ڳالهيون ٻڌاءِ. ها، تنهنجي هن گرل فرينڊ جو ڇا ٿيو؟ ٻڌم ته ڪنهن سان ڀڄي وئي؟“

”پورهيت عوام اڻو، لٽو ۽ اجهو ڇاهي ٿو.“ ڪوڪن جهڙي ڏندن واري همراه چيو.

”ميان، هڪ پيگ ۾ ئي پورهيت عوام ياد آيو اٿئي. اسانکي ڏس، پنج پيڱ ڪانپوءِ به خمار نه چڙهيا آهن.“

”ڪاموري ۽ وڏيري غريبن جو ڪافي خون چوسيو آهي، ۽ ان کي شراب سمجهي پيتو آهي، اسان وڌيڪ ظلم هرگز برداشت نه ڪنداسين.“

”سڙي وئين نه مونکي پيئندو ڏسي. گذريل سال شاه جي ورسي مان پئسا بچيا هئم، انهن مان ڪٿي پيتم ته ڇا ٿي پيو؟ اچوڪي فنڪشن مان تون به ٿي سال سکيو گذارجانءِ. اسان پيئون ٿا ته پنهنجو ٿا پيئون. لُوسي، تو وانگر آئي وئي جو گلاس نه نتا تڪيون.“

”لُوسي هوندين تون، مان سوشل ورڪر آهيان.“

”ڏٺا پيا آهن سوشل ورڪر، هونهه! ڇوڪرين ۾ به ورڪ تو ئي ڪئي هئي نه؟ گهٽيون مالڪن کي موٽائي ڏنئي؟“

”مان چوانءِ ٿو پنهنجو پخال جهڙو وات بند ڪر.“

”تون مونکي پخال ٿو سڏين يڪتارا؟“

”ها مان توکي ڏاند به سڏيندس.“

”ڏاند هوندين تون.“

”مان چوان ٿو بڪواس بند ڪر، بيهودا ڳورپٽ.“

”شڪل ته ڪئن چورن جهڙي تنهنجي آهي.“

”اڙي چڏيو مونکي.“

”نه جهليو مونکي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”وڻو، وڻو، پڪڙيو.“
مان اتان اٿي پوئين قطار ۾ اچي ويٺس. ٻه ٽي ڪيرو جوانڙا ويٺا حال احوال اوري رهيا هئا.
هڪ چيو، ”ڪو گانو بجانو به آهي يا رڳو تقريرون ڪري بور ڪندا.“
”اڃان ته ڪا پهر ڏي نظر ڪانه ٿي اچي، شايد راڳ ٻاڳ ڪونهي.“
”ڪونهي وري ڪيئن؟ اشتهار ۾ ته لکيل هو ته مشهور ڳائڻيون شرڪت ڪنديون.“
”ها بادام بيگم بريلي واري جو به لکيل هو.“
”اٻول، واهه جو معشوق آهي، بادي ڦهري اٿس.“
”بابو مري ته سريت ڪري وهاريندو مانس.“
”شايد گانو بجانو ڪونهي، نه ته ڪو انتظام ضرور هجي ها.“
”ڪونهي ته اٿون، ويهي ڇا ڪنداسين؟“
”هون آهي ڇا؟ ڪو واعظ ٿيندو ڇا؟“ ٽئين سادگي مان پڇيو.
”نه ابا ڪو شاعر مري ويو آهي، ان جي ورسي ٿا ملهائن. مڙئي واندڪائي جا ڪم!“
”ڪهڙو شاعر؟ آخر نالو به هوندس ڪو.“
”نالو پالو پاڻ ياد ڏي، ڪونه ڪيون، مڙئي هوندو ڪو سر ڪاڏو. مئو، جان ڇٽي. اسان اڃان تائين پيا لوڙيون.“
”اٿو ته هلون ادا، هت به ڪليان نه ٿيو.“
هو اٿي هليا ويا. مان سري اچي ٻي قطار ۾ ويٺس. هت سڀ اديب ۽ ڪتابي دنيا جا ماڻهو ويٺا هئا. هڪ چٽي چيو، ”مٺي ڪانپوء ماڻهو جو مارڪيٽ ويليو وڌي ويندو آهي، سوچيان ٿو جلدي ۾ سندس ڪلام جو مجموعو ڇپائي وٺان. توهانجو ڪهڙو خيال آهي؟“
ٻئي چيو، ”اهو ته مون توکان به اڳ سوچيو هو. در اصل هو جڏهن جيئرو هو، تڏهن مونکي گهڻائي دفعا ڪتاب ڇاپڻ لاء ايلاز به ڪيا هئائين. پنهنجي غربت جو ٻي سرو راڳ ڳائڻ ويهي رهندو هو. پر مون هميشه انڪار ڪري ڇڏيومانس. جيئري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ليڪڪ جو ڪتاب ڇاپڻ تمام وڏي رسڪ آهي بابا. حصو ليڪڪ
کي به ڏجي ته باقي اسان وٽ ڇا بچيو."
"بهرحال، هاڻي ته ويو مري ڳري، هاڻي ته ڪمائي ناهوڪي
ٿيندي. ريڊيو ۽ ٽي ويءَ ۾ پنهنجا دوست آهن، انهن کي چوائي
سندس ڪلام نشر ڪرائيندس. ماڻهن ۾ اشتياق جاڳندو ته
ڪتاب واهه جو هلندو."
"پوءِ ته واه واه! ۾ ها، هو عالم ۽ اديب سڳورو جنهن سڄي
عمر مٿس ڪفر ۽ ڏاهر پرستيءَ جا الزام لڳايا، ٻڌو اٿم ته اهو
به مٿس ريسرچ ڪري، سندس ڪلام مان وحدانيت جا نقطا
ڳولي رهيو آهي؟"
"چونه ڳوليندا؟ ماڻهوءَ جو قدر آهي ئي مرڻ کان پوءِ. پر تون
ڪتابن جي ڳالهه ڪر. هڪ تون ڇاپاءِ ته هڪ مان ٿو ڇاپايان.
خوب ڪمائيندا سين. (ٿهڪ ڏيندي) ڏاڍو ڇپائين ته وارو ڪيو،
ڪتاب ڇپايو، پر اسان به چريا آهيون، جو اهو ڪم سندس
زندگيءَ ۾ ڪيون ها؟ هاڻي ته وارا نيارا آهن."
مان اتان اٿي اچي ٻيءَ قطار ۾ ويٺس. هن قطار ۾ اهي صاحب
ويٺل هئا، جن کي اڄ تقريرون ڪرڻيون هيون. هڪ ڏاڙهيءَ
وارو ڪرڙوڊ ٻئي کي چئي رهيو هو، "ڇا جا ليکڪ ڇا جا
اديب. اهي چورا جيڻرا هوندا آهن، ته هنگامو ڪندا آهن، مري
ويندا آهن ته ورسيون ورٺي ۾ چڙي ويندا آهن. مون ته ڪيس
ڪڏهن به شاعر ئي تسليم ڪونه ڪيو."
"پر مولانا، هاڻي ته تقرير ۾ سندس تعريف جا ڍڪ ڀرڻا اٿو."
"ها، تعريف ئي ڪنداسين، اهو ته اسانجو پيشو ۽ روزگار آهي.
پر سچ پڇين ته پاڪي گل ۽ بلبل کانسواءِ مزو ئي ڪونه اچي."
"مون هڪ بلبل ايران مان گهرائي آهي."
"اڇا؟ ڪمال آهي. ايران مان گهرائڻ جي ڇو زحمت ڪيو؟
حضرت تيز چمچا چريءَ کان گهرائي ونو ها. ٻڌو اٿم ته هو
ٻڌي اگهه سان واپار ڪندو آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ها، واپار جو به خيال اٿم. سوچيان ٿو ته ٽر جون ٽيويون خريد ڪري وڪڻان.“
”خيال ته نيڪ آهي، پر هي چورا وري چوندا ته ٽيويون وڪڻڻ اسان جي ثقافت جي خلاف آهي.“
”چورن کي ڇا ڪندين مولانا؟ بيوقوف آهن. ها، هن شاعر لاءِ ته ڪجهه ٻڌاءِ ته تقرير ۾ ڇا چوان؟“
”ڇڏ مولانا، تون به انهن چڪرن ۾ اچي وئين ڇا؟ به ٽي لفظ تعريف جا چئي ڇڏجانس. مڙئي رومال ۾ ويڙهي ـــ ها، سو واپار جي ڳالهه ٽي ڪيم....“
مان انان اٿي اچي عورتن واري قطار ۾ ويٺس.
هڪ محترمه ٻيءَ کي ڪن ۾ چيو، ”هاءِ الا سلمى، تون ته اڄ هيروئن ٽي لڳين. صفا ڪلاوپيٽرا. ڪٿي ورتي اٿئي اها ساڙهي؟“
”وٺن منهنجا دشمن. مون اڄ تائين ڪپڙو ته خريد ڪيو ئي ناهي. صرف دڪان تي وڃي پسند ڪري ايندي آهيان، پاڻهين وٽ ڪيترائي عرضدار روز پيا اچن. تحفي طور وٺي ايندا آهن.“
”ڏاڍي سٺي آهي. توکي ته ڏاڍي ٽي ٺهي. هوءَ ڏندري فرزانه ڏس، ساڙهي پاتي اٿس يا گوڏ ٻڌي اٿس. منهن نه مهانڊو، مغروري ته ڏسينس، چوي ته مون جهڙو ڪو آهي ئي ڪونه.“
”توکي ڪهڙي خبر ان جي. مون کان پڇ ان جون ڳالهيون، مون کي صغرا ٻڌايون هيون، ۽ پارٽ ڪئي هئائين ته ڪنهن کي به نه ٻڌائجانءِ. هن مئن فنڪشن وارن به ڏاڍي دير ڪئي آهي. شروع ڪن بڪواس ته جان ڇٽي. پوءِ گهر هلي آرام سان سڀ ڳالهيون ٻڌائيندي مانءِ.“
”آهي ڪهڙو فنڪشن؟“
”خبر ناهي ڇا جي ورسي آهي. هوندو ڪو شاعر اديب. مان ته ههڙا بور فنڪشن به اٽينڊ ڪندي آهيان، ڇو جو فنڪشن اٽينڊ ڪرڻ سان سوشل اسٽيٽس وڌي ٿو. تنهن کان سواءِ اها ڏندري جتي اچي، اتي مان نه اچان؟ مٺا، مري ويا شايد. شروع به نٿا ڪن بڪ بڪ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ پوءِ فنڪشن شروع ٿيو. ڪارڪنن لڙڪ لاڙي تقريرون ڪيون. ڪوڪن جهڙي ڏندن واري ڪامريڊ مون کي پورهيت عوام جو هڏ ڏوکي ٻڌايو.
پخال جهڙي پيٽ واري پياڪ مون کي پنهنجو جگري يار ۽ پيالي ڀائي سڏيو.
مولانا سڏڪي سڏڪي منهنجي ڪلام کي ٽن جدا جدا معنائن ۾ سمجهايو ۽ منجهانئس الاهي راز کولي بيان ڪيا.
۽ ساڙهيءَ واري سلميٰ اڪين ۾ آب آڻي مون کي عورتن جي حقن ۽ آزاديءَ جو علمبردار سڏيو.

منهنجو ساهه منجهڻ لڳو ۽ جهنم جي سڀني ترين کان به وڌيڪ گرمي محسوس ٿيڻ لڳي، ۽ تڏهن مان اٿان اٿي ٻاهر هليو آيس.
روڊ تي بيهي ٻانهون آسمان ڏانهن ايئون ڪري چڙيم،
ڏرتيءَ تي منهنجو جسم جلي رهيو هو.
ڏرتيءَ منهنجو ساهه ٻوساٽجي رهيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن کي دلڙي ڏيڻ، ڪنهن کان ڌار ٿيڻ

جهاز عدن کي ويجهو پوندو ٿو وڃي.

بس، اڄوڪي رات جو سفر باقي آهي. صبح ٿيندي ئي وڏن وڏن منارن، خوبصورت عبادتگاهن ۽ چهل پهل سان چمڪندڙ بازارن وارو عدن اسان جي سامهون هوندو.

۽ جهاز عدن جي ويجهو پوندو ٿو وڃي.

فقط هڪ رات جي ئي ته ڳالهه آهي — ۽ اها رات هميشه جيان لهرن ۾ لڙهندي ئي گذري ويندي - موسيقيءَ جي تڪ ۾ ترندي ئي گذري ويندي — آڪاش جي اک پوريندي ئي گذري ويندي.

هينئر جڏهن سج دور دور تائين ڦهليل اٿاهه سمنڊ جي پرٻڻءَ پير هيٺ، ڪنهن اڻ ڇاتل گهرائيءَ ۾ گم ٿيندو ٿو وڃي، ۽ اولهه طرف چڙهي ڪنهن آپ جي ريشمي پردن ۾ آگ دکائي ڇڏي آهي، تڏهن مان "سرڪيشيا" جي سڀ کان مٿاهين طبقي تي ويهي، لائيف - بوٽ سان مٿو ٽيڪي، هي سٽون لکي رهيو آهيان. منهنجي چوگرد نيرو نيرو، گهرو گهرو، بي انت سمنڊ ڦهليل آهي، ۽ منجهس آهن بي چين روحن جيان تڙپندڙ، ڦٽڪندڙ لهرون. ٺيڪ اهڙيون ئي لهرون مون ٻئي نمبر ڪئبن واريءَ "مارلن" جي نيرين نيرين، گهرين اکڙين ۾ ڏٺيون آهن — ان وقت به، جڏهن "سرڪيشيا" بمبئي جي ڪناري کان جدا ٿي رهيو هو، گذريل رات به، جڏهن بال روم ۾ رقص ڪندي سندس نيڻن مان نير اٿلي پيو هو.

هوءَ ويهن ورهين جي نوجوان برطانوي ڇوڪري آهي. سونهري وارن، گلابي چپن ۽ حورن جهڙي تقدس جي مالڪ "مارلن" کي مون سڀ کان اول بمبئي جي بندر تي ڏٺو. ان وقت شام-پريءَ پنهنجا پر ڦهلائي رهي هئي، ۽ ڪناري تي ماڻهن جو هجوم مسافرن کي الوداع چوڻ لاءِ اچي ڪٺو ٿيو هو. هُو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زور زور سان هٿ لوڏي "خدا حافظ" چئي رهيا هئا، ۽ جهاز جي تنهي طبقن تي بيٺل، رنگبرنگي ڪپڙن ۾ ملبوس مسافر ڪلي ڪلي کين جواب ڏيئي رهيا هئا. هڪ مسلمان نوجوان پنهنجي پيءُ ماءُ کي الوداع چوندي، کيسي مان رومال ڪڍي کيس اڇلي ڏنو، ۽ هن اهو ڪٺي پنهنجين وهندڙ اکين تي رکيو. مون ڏٺو، نوجوان ڪوٽ جي ٻانهن سان اکيون اگهي ڇڏيون. ڪنڌ ۾ هڪ ڪاليجي، ريلنگ تي نئڙي، هيٺ بيٺل دوستن کي چرچا ٻڌائي رهيو هو.

منهنجي پرسان بيٺل هڪ سک،دوربين مان هڪ خوبصورت جوانڙي کي جاچيندي، مون کي آهستي نونٺ هڻندي چيو، "ونڊرفل شپ! بيوٽيفل لائيننگس! اِزنٽ اِٽ؟"

مون ڏانهنس نهاري مرڪي ڏنو.

ڪجهه پريرو هڪ آمريڪي جوڙو، گلن جا هار ڳچيءَ ۾ پائي، ڳل ڳل سان ملائي، هيٺ بيٺل ڪنهن دوست لاءِ 'پوز' ڪري رهيو هو. ڪئميرا مان روشني جو هڪ شعاع نڪتو.

"ٿئنڪس ـــ "

"ٿئنڪس اي لاٽ."

ايتري ۾ ٻه ننڍڙا ٻارڙا، ريڊ انڊين جهڙا ڪپڙا پاتو، مٿي تي کنڀن جو چوٽ، هٿن ۾ ڪوڙا پستول، وات سان "بينگ ـ بينگ" ڪندا، ٽپندا، ڪڏندا، ڊوڙ پائي، ڪن ۾ ميڙاڪي اندر گم ٿي ويا. ۽ چئن ٿهڪن جو درياءُ اٿلي پيو.

تڏهن اوچتو منهنجي نظر مارلن تي پئجي وئي. هوءَ ريلنگ جي سهاري خاموش بيٺي، ماڻهن جي انبوهه ۾ ڪنهن کي تلاش ڪري رهي هئي. وار وکريل، ۽ اکڙين ۾ نراشا. کيس الوداع چوڻ وارو ڪير به نه هو. ٿهڪن جي هن بي پناهه طوفان ۾، هوءَ ڄڻ اڪيلي ٿي، مايوس دل پئي ڏني ـ اڪيلي، اداس، خاموش.

۽ پوءِ جڏهن جهاز چرڻ لڳو، تڏهن شٽپ ڪري هڪ ناريل اچي پاڻيءَ ۾ ڪريو. منهن ورائي ڏٺم، سامهون هڪ هندو عورت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهونگهٽ ڪڍي، هٿ جوڙي، پرارٿنا ڪري رهي هئي. ڪناري وارن آخري وار هٿ لوڏي، ٽهڪ ڏيئي، وڇڙندڙ ساٿين کي الوداع چيو. پر هوءَ اٿين ئي بيٺي، چپ چاپ، ڪنهن لاءِ واجهائيندي رهي.

ڪناري وارا اکين کان اوجهل ٿيندا ويا. سندن آواز لهرن جي گوڙ ۾ گم ٿيندو ويو.

مسافر پنهنجي پنهنجي ڪئبن ۾ هليا ويا — ۽ جهاز هڪ سرڪش روح جيان بي انت سمنڊ ۾ ڪاهي پيو. لهرن جي پهاڙن سان ٽڪرائيندو، جهومندو، جهاڳيندو، اڳتي وڌندو ويو.

۽ پوءِ، تڏهن ڪنهن جي سڏڪن جو آواز ڪن پيم. مُنهن ورائي ڏٺم، منهنجي پر ۾ مارلن روئي رهي هئي.

سهڻن هٿن ۾ خوبصورت منهن لڪائي، سڏڪي سڏڪي روئي رهي هئي — ڄڻ سمنڊ ۾ طوفان اچي ويو هجي — ڄڻ دڪندڙ جبل مان ”لائو“ وهي نڪتو هجي — ڄڻ دل جا زخم اٿلي پيا هجنس.

هوءَ روئي رهي هئي. ۽ مان بت بڻيو کيس ڏسي رهيو هوس. اوچتو اسپيڪرن ۾ موسيقي مچلڻ لڳي. بال روم ۾ رنگين ڪاوڻ پٺيان پاڇا ٿرڪڻ لڳا. پر هي سڏڪا وڌندا ئي ويا.

تڏهن مان اڳتي وڌي وٽس هليو آيس. رومال سان سندس لڙڪ اگهي ڇڏيم — پر سندس دل جا زخم ڇيني نه سگهيس. هوءَ منهنجي سيني ۾ منهن لڪائي روئڻ لڳي، جهڙيءَ طرح، ڏکويل ٻار ماءُ جي گود ۾ سڏڪندو آهي. نيڪ اهڙيءَ طرح، جهڙيءَ ريت شيلا سڏڪندي چيو هو، ”مون کي وساري ڇڏجانءِ.“

شيلا!

ها شيلا، جنهن کي مذهب جي ديوار مون کان ڌار ڪري ڇڏيو هو، ۽ جنهن کي وسارڻ لاءِ مان ڪانئس دور وڃي رهيو هوس— جا شايد هينئر ڪنهن ٻئي جي پلئه ۾ ٻڌجي چڪي هوندي، يا شايد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڻس گڏ ٻاهه جي چوڌاري ڦيرا پائي رهي هوندي، يا وري شايد گلن جي سيج تي گهنڊڙي ٻڌجي سهميل سهميل نگاهن سان سندس انتظار ڪري رهي هوندي، يا شايد دل جي ڪنهن اجڙيل ڪنڊ ۾ چنچيل، پنهنجي ”ڪموءَ“ کي ياد ڪري رهي هوندي- شايد ــــ شايد!

۽ مارلن منهنجي سيني ۾ منهن لڪائي روئي رهي هئي. سندس گرم گرم ڳوڙها ٽپ ٽپ ڪري رهيا هئا.

مون سوچيو، ’هيءَ به ته شيلا آهي ــــ ڌار ڌرمي مذهب جي ڇوڪري ــــ شيلا!‘

تڏهن مون سندس وار سنواريندي، هوريان چيو:

”شيلا.“

هوءَ چپ رهي.

”مان توکي وساري نه سگهندس ــــ“

هن جا سڏڪا بند ٿي ويا، پر منهنجو آواز ڀرجي آيو.

”مان توکي وساري نه سگهندس مان توکي وساري نه سگهندس، شيلا!“

”پر ــــ مان ته مارلن آهيان!“ هن هٻڪندي چيو.

”نه، تون شيلا آهين! تون شيلا آهين، منهنجي وڇڙيل شيلا!“

۽ پوءِ اسين گهڻي دير هڪ ٻئي کي تڪيندا رهياسين، ڳوليندا رهياسين.

هوءَ برمنگهم جي رهاڪو هئي. ماءُ - پيءُ جي اڪيلي ڌيءَ. ڀڻس کيس ”جان“ سڏيندو هو، ڇو ته کيس ڪوبه ’جان‘ ڪونه هو. برمنگهم ۾ ئي هوءَ پڙهي ۽ اتي ئي وڏي ٿي ــــ ۽ اتي ئي سندس ملاقات راج سان ٿي.

راج هندستاني هو. تعليم سانگي انگلنڊ آيل هو، پر مليس مارلن. ٻيئي مليا ته ائين ڄاتائون، ڄڻ جنمن کان هڪٻئي جا ڳولائو هئا. ڪاربن اکين، وکريل وارن ۽ ڪشادي سيني وارو راج، مارلن جي لونءَ لونءَ ۾ سمائجي ويو ــــ ائين، جيئن ويڙها ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راڳ سمايل هوندو آهي، جيئن چنڊ ۾ چانڊوڪي ۽ گل ۾ خوشبوءِ.

رات جو جڏهن هت هت ۾ ڏيئي، پيئي چٽا گڏجي نڪرندا هئا، تڏهن آڪاش سندن راهه ۾ هر طرف چانڊوڪيءَ جي چادر ڦهلائي ڇڏيندو هو، ۽ زمين جا ننڍڙا ننڍڙا، نازڪ نازڪ، خوشبودار گل سندن آجيان لاءِ اسري ايندا هئا.

اهڙين ئي ليائيندڙ راتين ۾ هنن هميشه هميشه لاءِ هڪ ٻئي جو ٿي رهڻ جو قسم کنيو هو — ۽ چنڊ ۽ تارن کي پنهنجي پاڪ وعدي جو شاهد بنايو هو.

ساڻي ساڻي گاهه ۽ ڊگهن ڊگهن وڻن جي وچ ۾ وڪوڙيل ڊنڊ ۾ ٻوٽنگ ڪندي، هڪ ڏينهن هن کيس چيو هو:

”مان دور دراز جو رهاڪو آهيان، مارئن! منهنجو ديس آهي هندستان. جتي تاج محل آهي.

منهنجا مارو سادا، سڀاجها ۽ اپوجهه اٿئي. منهنجي ديس ۾ توکي هتان جهڙيون رنگينيون نظر نه اينديون. دل ٻهلائڻ جا هيترا مانداڻ به اتي ڪونهن. اتي ته رڳو ڏٻرا ۽ ڏنڙيل جسم آهن ۽ منجهن آهن تمڪندڙ، آساڻيون اکيون. ويچارا پورهيت، ڏينهن رات ڳيچي جي گولا ۾ مگن ڏسندينءَ. ’آڏيون ۽ چاڙهيون، ڏت ڏهاڙي سومرا‘ وارو لقاءُ اٿئي. پر ترس مرئي، اتي هڪ ڳالهه ٻي به آهي، جا هتي اڻ لڀ پيئي پانئجي. ها، اتي آمر پريم لهنديءَ! ڏکيا آهيون، ٻکيا آهيون، جيوت جنجال اٿئون، پر الفت جا سو اکٽ پنڊار اٿئون. هاڻي چئه، چئه، مارئن، تهه ايترو ڪجهه ٻڌڻ کان پوءِ به مون سان هلنديءَ؟“

جواب ۾ مارئن جي خوبصورت چپڙن تي هڪ هلڪي مرڪ ڪڏي آئي — مرڪ، جنهن ۾ سوين افسانا هئا، وفا هئي، آنت هو، قرب هو.

۽ پوءِ هڪ ڏينهن ان مرڪ جي ئي سهاري، کيس ساڻ ڪري، راج هندستان هليو آيو. ۽ مارئن، جيون ـ ساٿيءَ سان توڙ نباهڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ پنهنجو سڀ ڪجهه تياڳي، نئين زندگيءَ جي خوبصورت خوابن ۾ گم، هڪ بلڪل نئين نئين دنيا ۾ هلي آئي.

پر راڄ سندس ساٿ ڏيئي نه سگهيو. موت جي مضبوط چنبي ڪيس وفا جي وعدي پوري ڪرڻ جي مهلت نه ڏني ۽ هو هليو ويو— دور، گهڻو دور، پنهنجي ابدي ديس.

مارلن سندس چتا کي جلندو ڏٺو. پر اها چتا نه سندس جيءَ ۾ به جلي چڪي هئي. شام جي هلڪيءَ اونداهيءَ ۾ جڏهن چتا جي آگ اجهامي ويئي ۽ هلڪي رک هوا ۾ اڏامڻ لڳي، تڏهن ڪيس محسوس ٿيو ته هيڏيءَ ساريءَ دنيا ۾ هاڻ سندس ڪير به ڪونه هو. هوءَ اڪيلي هئي، بلڪل اڪيلي، تنها ۽ پوءِ، تڏهن، هن جي اکڙين ۾ ڳوڙها ڀري آيا. هوءَ سڏڪي سڏڪي روئڻ لڳي.

— ۽ هوءَ اڃان به سڏڪي رهي هئي.

مون ڳوڙهن لڪائڻ ڪاڻ منهن ڦيري ڇڏيو. تڏهن، اوچتو ڪنن پري ڪان پنهنجو ئي لرزندڙ آواز ٻڌم، جو چئي رهيو هو، ”تون ديوي آهين! مارلن، تون ديوي آهين، ديوي آهين!“

۽ ان رات مان گهڻيءَ دير تائين پاسا ورائيندو رهيس. پوءِ جڏهن نا اميد ٿي ڊيڪ تي هليو آيس، تڏهن سمنڊ ۾ طوفان اچي چڪو هو.

وڏيون وڏيون خوفائتيون لهرون زور زور سان جهاز سان ٽڪرائي رهيون هيون، ۽ جهاز ڪاغذ جي ٻيڙيءَ جيان ٺڪريون کائيندو، لڏندو لمندو، اڳتي وڌي رهيو هو.

تڏهن، اوچتو، ڊيڪ جي ٻئي ڇيڙي تي مون ڪنهن عورت جو ڪارو پاڇو ڏٺو. هوءَ اونداهيءَ رات ۾، سمنڊ ۾ آيل طوفان کي گهوري رهي هئي. سندس وار وکريل هئا، ۽ مون کي ائين لڳو، ڄڻ ڪو وچڙيل روح اونده جي اوڙاهه ۾ روشنيءَ جي ڪنهن هلڪي ڪرڻي لاءِ تڪيندو هجي.

مان ڪنڌ جهڪائي، پير پير ۾ پائي، پنهنجي ڪئبن ۾ موٽي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آيس، نہ چاڻان ڇو، مون ڪان مارلن جو ڏک ڏٺو نٿي ويو. شايد ان ڪري جو هوءَ عورت هئي، ۽ سندس اکين ۾ آنسو هئا، يا وري شايد ان ڪري، جو هوءَ هر گهڙيءَ مونکي شيلا جي ياد ڏياري رهي هئي.

پر هاڻ تہ شيلا بہ پرائي ٿي چڪي هوندي! سندس هٿن ۾ ميندي رچي هوندي، سينڌ ۾ سهاڳ جو سندور پيو ويو هوندو، ۽ هوءَ سيج تي ويٺي سيڙهي، ڪنهن جو انتظار ڪري رهي هوندي.

’هونهہ—‘ مون منهن ڦيري ڇڏيو. ’هوءَ مون ڪي وساري ڇڏيندي، وساري ڇڏيندي — هميشه هميشه جي لاءِ وساري ڇڏيندي.‘ مون پاسو بدلائي ڇڏيو. ’مان بہ کيس وساري ڇڏيندس، وساري ڇڏيندس!‘

۽ شايد اهو ئي سوچيندي، مارلن بہ جاڳندي رات گذاري هئي. صبح جو وراندي مان لنگهندي، اوچتو هوءَ اچي سامهون بيٺي. سندس اکين جي لالاڻ ٻڌائي رهي هئي، تہ سندس آرام ڦرجي چڪو هو.

”مارلن —“ مون آهستي چيو.

هن ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو. اکڙين جون پرنڊڙ پہ ڏياٽيون کن پل لاءِ ڇڻ اجهامي ويون.

”مارلن!“

هوءَ خاموش رهي.

”ڪيسين اهڙين خاموشيءَ مان سهندي رهندينءَ، ڇري! ڪيسين ماضيءَ جي اڌورن خوابن مان توڙ نباهيندي رهندينءَ؟ ڪيسين پنهنجي خوبصورت جسم ۽ پاڪ روح تي جبر ڪندي رهندينءَ؟ ڪيسين، ٻڌاءِ ڪيسين؟“

”جيسين يادون زنده رهنديون.“ ڦڙڪندڙ چپن وراڻيو.

”يادون —؟ يادون تہ پلائڻ لاءِ هونديون آهن، گهيلي!“

”پر جي وس ڪجهہ بہ نہ وسرن تہ؟“

”اهو تنهنجو سوداءُ آهي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڪاش، اهو صرف سوداءُ هجي!“

منهنجي دل ۾ درد جي هڪ لات اڀري، ۽ اکيون پرجي آيم. خوشبودار گلن جي سيج تي ليٽيل شيلا، هڪ دفعو وري منهنجي ذهن ۾ چمڪي اٿي هئي.

”ڪنهن کي وسارڻ ڪيترو نه ڏکيو آهي!“

مون منهن ڦيرائي ڇڏيو، پر ڳوڙها ڪنڌ تي وهي پيا ۽ روڪي نه سگهيس. سوچيم، ’ڪاش، اهو صرف سوداءُ ئي هجي!‘

”ڇا ٿا سوچيو؟“ هن پڇيو.

”سوچيان ٿو، حياتي ڪهڙي عجيب شئي آهي.“

”ڪنهن جي لاءِ.“

”ها مارلن، ڪن جي لاءِ، ۽ شايد اسين ئي اهي ’ڪي‘ آهيون. اسين، جي صرف وعدن نڀائڻ لاءِ ئي زنده رهون ٿا، مرڪون ٿا – لڙڪن کي لڪائڻ لاءِ ۽ جيئون ٿا زندگيءَ جي زهر پيئڻ لاءِ. اسان جا دامن نراشا جي ڦولن سان ڀريا ويا آهن، ۽ اسين انهن تي ئي راضي آهيون، ڇوته اهي قسمت جا تحفا جو آهن!“

هوءَ هڪ ٽڪ مون کي ڏسندي رهي.

”ڪڏهن سوچيو اٿئي مارلن، ته ـــــ“

”ڇا؟“

”ته ـــــ“ مان هن جي اچان ته ويجهو اچي ويس. ڏڪندڙ هٿن سان سندس جهڪيل منهن کي مٿي ڪيم، سندس اکين ۾ گهوري ڏٺم، جي اداس هيون، سندس چپ، جي ڪنبي رهيا هئا، ۽ سندس وار، جي اڏيا هئا.

تڏهن اوچتو، دل جي ڪنهن اونداهيءَ ڪنڊ مان انهن چپن کي چمڻ جي خواهش ابري آيم ـــــ ۽ منهنجا چپ ڇڙڻ جاڙ لڳا. هوريان هوريان، مان انهن خوبصورت چپڙن کي ويجهو پوندو ويس ـــــ ويجهو اچان ته ويجهو، هن جو گرم ساهه، هن جي بدن جي خوشبوءِ، هن جا ڏڪندڙ چپ ـــــ

تڏهن مون هن جي اکين مان لڙڪ وهندي ڏسي ورتا. منهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دل ۾ ٿوري ڪجهه پيڙا پيو. هُن جي گرفت ڍري ٿي ويئي. هوءَ هلي ويئي، ۽ مان ڏاڪڻ ۾ منهن لڪائي سڏڪڻ لڳس. منهنجي دل روئي رهي هئي. مون ڪيس چوڻ چاهيو هو ته: 'جڏهن ٻه ستايل روح ملندا آهن، تڏهن هڪ نئين محبت جنم وٺندي آهي، نوان وعدا، نوان قول ۽ اقرار ٿيندا آهن. ماضيءَ کي وساري ڇڏڻ ئي سڀ کان وڏي دانشمندي آهي. زندگيءَ جو هر لمحو پاڻ سان نئين زندگي ۽ نئين خوبصورتي آڻيندو آهي.' پر مان ڪيس ڪجهه به چئي نه سگهيس، ۽ هوءَ هلي ويئي.

ٻئي ڏينهن جهاز کي خوب سينگاريو ويو. ننڍڙن ننڍڙن رنگبرنگي بلبن جون جهالرون لڳايون ويون، سونهري ڪاغذن جا گل لڳايا ويا، ۽ بال روم ۾ خاص "بال" جا سانباها ٿيڻ لڳا. چيو ته هڪ مسافر جوڙي، عدن ۾ لهڻ شرط ئي شاديءَ جو اعلان ڪيو هو.

هُنن جي ملاقات جهاز ۾ ئي ٿي هئي، ۽ ان ننڍڙيءَ گڏجاڻيءَ ۾ هُنن هڪ ٻئي کي جيون ـ ساٿي چونڊي ورتو هو. پوءِ، جڏهن رات جي روشنيءَ ۾ موسيقيءَ جو درياهُ اٿلي پيو. تڏهن اهو خوش نصيب جوڙو، کلندو ڪڏندو، هڪ ٻئي جي ڳلي ۾ ٻانهون وجهي، جهومندو، فلور تي نچڻ لڳو. هو ٻئي خوبصورت هئا، نوجوان هئا، خوش هئا ـــ جڻ بادلن جي ديس جا ٻه رهواسي ـــ ڇڙ آزاد پکيئڙن جو ڪو جوڙو.
۽ مائيڪ تي ڪوئي ڳائي رهيو هو:

"Put your head on my shoulder,
And, darling, say that you are minc."

ان وقت مون پنهنجي پرسان ويٺل مارلن ڏانهن نهاريو. هوءَ خاموش، خالي خالي نگاهن سان ڪنوار کي تڪي رهي هئي. هن جا وڪريل وار سندس اکڙين تي وري آيا هئا، ۽ سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اداس چپ مرڪ ڀلائي، نيڻهن نيائي رهيا هئا —

"Put your head on my shoulder—"

مون ڏٺو تہ هن جون اکيون ڀرجي آيون، ۽ بہ ننڍڙا ننڍڙا چمڪندڙ لڙڪ سندس نيڻن مان وهي نڪتا.

ساز ۽ آواز جون لهرون مانيٽي سمنڊ جي مٿاڇري تي ڦهلجنديون رهيون — ڦهلجنديون رهيون — ۽ مارلن جا چپ ڦڙڪندا رهيا، نيڻ ٽمندا رهيا.

"And darling, say that you are mine."
"And darling, say that you are mine."
"And darling, say that you are mine."
"--darling —you are mine -- mine --
"——mine——mine——mine——"

تڏهن، اوچتو مون هٿ وڌائي ڪيس پاڻ ڏانهن ڇڪي ورتو. هوءَ ڇرڪي اٿي. مان ڪيس ٻانهن کان گهليندو، فلور تي وٺي آيس. ساڄي ٻانهن مضبوطيءَ سان سندس چيله، جي چوڌاري ورائي، کاٻو هٿ سندس هٿ ۾ ڏيئي، مان سازن جي تال تي پير کڻندو رهيس.

هوءَ ڪجهہ دير مونکي تڪيندي رهي. پر پوءِ سندس پير بہ چرڻ لڳا. ٿڙندي ٿاٻڙندي، هوءَ بہ تال تي پير کڻڻ لڳي. سندس لڙڪ خشڪ ٿي چڪا هئا.

"مون کي معاف ڪج، مارلن!" مون پڇڪندي چيو، "مون کان تنهنجو غم سٺو نٿو ٿئي، ڇو تہ تون بہ گهائل آهين ۽ مان بہ گهائل — تون قسمت جي، ۽ مان زماني جو. اسان ٻنهي جو دکڙو ساڳيو ئي تہ آهي!"

هوءَ منهنجي سيني ۾ منهن لڪائي، ٻڏندي رهي.

"اسان ٻنهي جي چپن تان مرڪ ڦري ويئي آهي! زندگيءَ زهر کان سواءِ ڏنو ئي ڇا هي اسان کي؟"

هوءَ اڃان تائين مون کي تڪي رهي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موسيقي گونجندي رهي، پاڇا ٽڙڪندا رهيا — ٽڙڪندا رهيا، .... ۽ پوءِ خبر ناهي ڇا ٿيو. ماڻهو اسان کي مبارڪون ڏيڻ لڳا. اسان ٻنهي جي ڳلي ۾ گلن جا هار وڌا ويا. هڪ ڄڻي اُٿي اسان جي صحت جو جام پيش ڪيو، ۽ پنهنجي سيني گلاس ٽڪرائي زور سان پڪاريو:

”چيئرز!“

”چيئرز!“

۽ پوءِ، عورتن ۽ مردن جو انبوهه اسان جي چوگرد اچي گڏ ٿي ويو. مون مارلن کي هٿ کان جهلي ورتو — جڻ هنڌ اُتي ساري انبوهه ۾ سندس گم ٿي وڃڻ جو ڊپ هجي.

هن زور سان منهنجين ٻانهن ۾ منهن لڪائي ڇڏيو، ۽ سڏڪي سڏڪي روئڻ لڳي — شايد راڄ جي ياد دل جي ڪنهن گهرائي مان اڀامي اچي هئي.

تڏهن مون کي شيلا ياد اچي ويئي.

پر نه شيلا ته منهنجين ٻانهن ۾ هئي!

۽ اها رات اسين ٻئي ڪيتري تائين ريلنگ جي سهاري بيٺا رهياسين. ٻنهي جي اکين ۾ آنسو هئا ۽ دل ۾ جلن. عدن پهچڻ شرط ئي اسين زندگيءَ جي سڀ کان مضبوط رشتي ۾ ٻڌجي هڪ ٿي ويندا هئاسين.

— اسان جو جهاز عدن کي ويجهو پوندو ته ويجهي. بس، اڄوڪي رات جو سفر باقي آهي. صبح ٿيندي ئي وڏن وڏن منارن، خوبصورت عبادت گاهن ۽ چهل پهل سان چلڪندڙ بازارين وارو عدن، اسان جي سامهون هوندو.

فقط هڪ رات جي ئي ته ڳالهه آهي — ۽ اها رات هميشه جيان لهرن ۾ لڙهندي ئي گذري ويندي، موسيقيءَ جي درياءَ ۾ وهندي ئي گذري ويندي.

★

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاڪ ڪڙهي، وڻ ويا

فنڪشن پورو ٿيو ۽ ڪارن جو ڪاروان ڪنٽري ڪلب روڊ کان شهر ڏانهن هليو. تڏهن مان هڪ هٿ ۾ گٽار ۽ ٻئي هٿ ۾ تازي کٽيل ٽرافي جهلي، ڪا گهڙي ته مسرتن ۾ مست، آڊيٽوريم جي ڇت تان، هيٺ هجوم کي ويندو ڏسندو رهيس. شاگردن جا ٽولا جهومندا ڳائيندا، يونيورسٽيءَ جي بس ۾ سٽجي ويا. رنگبرنگي لباس ۾ ڪاليجي ڪڪيون، جي ٿوري دير اڳ ساز ۽ آواز جي ابدي دنيا جون ديويون ٿي لڳيون، سي هاڻي ڌرتي جي دامن تي مرڪنديون، ٽپنديون ڪُڏنديون، ڪئمپس جي مدم روشنيءَ ۾ گم ٿينديون ويون. ڪو ماندائڻ، ڪو سوانگ ڪو سحر هو جو هاڻي ٽٽي چڪو هو. نغمن جا ڏيا اجهامي چڪا هئا. سريلا سنگيت فضائن ۾ سموئجي ويا هئا. خوشبوئن جو خمار لهندو ٿي ويو. گيت گونجار بڻجي چڪا هئا. آسمان ۾ بيجان ستارا پنهنجي آخري روشني لٽائي رهيا هئا. ۽ اوچتو اڪيلائيءَ جو احساس چوطرف ڇانئجي ويو.

مون رستي تان نظرون هٽائي ، هڪ نظر چمڪندڙ ٽرافيءَ کي ڏٺو، جا منهنجي محنتن جو ثمر هئي. منهنجي پريت ۽ پوڄا جو انعام هئي. منهنجي جيءَ ۾ جلندڙ سريلي سوز جو اظهار هئي. اڄ مون پنهنجي روح جي ريهه کي تند جي تنوار بڻائي ڏيهه کي ڏيکاريو هو. اڄ سالن جا سوداءَ تارَ تارَ ۾ تڙپي اٿيا هئا. اڄ اڇايل آتما، پڃري منجهه پرائن جيان لڇي اٿي هئي. اڄ ـــ ها اڄ، ورهين جو وڇوڙو گٽار جي گهائيندڙ آواز ۾ وڌجي سنجي، ور وراڪا ڏيندو، اپ ڏي اڏري هليو هو. ۽ ان جو اظهار ججن جي يڪراءِ فيصلي موجب مون کي پهرئين انعام جي صورت ۾ مليو هو. ۽ مون ائين محسوس ڪيو هو ڄڻ سر ۽ سر جو سنگم ٿيو هو. ڄڻ مان بيجل ۽ مان ئي راءِ ڏياچ هوس. مان ئي گيت، مان ئي گهاءُ هوس. مون ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تند مان ڏي ترار هوس.

'سچ آهي — ،' مون سوچيو، 'سنگيت سواءِ دنيا ۾ ڪو ڏي غم، ڪوڏي درد، ڪا ڏي لوچ، ڪا ڏي لوچ ناهي. سنگيت ڏي جوت ۽ سنگيت ڏي موت آهي.'

مون مرڪي ترافيءَ تي پاپوهه مان هٿ ڦيرديو، جيڪو سوداڻي شاعر، خيالي محبوبه جي ملاڻم، ڏگهن ۽ چمڪندڙن وارن کي پيار مان ڇهي.

پوءِ جڏهن مان آڊيٽوريم جا ڏاڪا لتاڙي هيٺ لٿس ته ڪراڙو چوڪيدار لالا رحمان، پشتو ۾ ڪو سُر جهونگاريندو دروازو بند ڪري رهيو هو.

مون کي ڏسي مرڪيو ۽ چياڻين، "واهه سائين واهه، اڄ ته ڪمال ڪري ڇڏيئي. اڄ ته مونکي پنهنجو وطن ياد اچي ويو آهي." ۽ پوءِ هو ٻيهر پشتو گيت جهونگارڻ لڳو.

مون سندس هڏائين پڻي ٺپري دلداري مان چيو، "لالا، هنن بي زبان آگرين کان پڇ، فرياد لاءِ ڪيترين صدين کان منتظر هيون. هنن تارُن کان پڇ، پڇرڻ لاءِ ڪيترن ايامن کان پياسيون هيون—."

هو مون کي حيرت مان تڪيندو رهيو ۽ مان اڪيلي اونداهيءَ رات ۾ ٻاهر هليو آيس.

مهمان وڃي چڪا هئا. موٽر ڪارن ۽ بسن جون گوڙهيون بتيون پري کان ٽانڊاڻن جيان ٽمڪنديون، پري شهر جي اجالي طرف وڃي رهيون هيون. تڏهن مون کي احساس ٿيو ته سڀ وڃي چڪا آهن ۽ مان اڪيلو رهجي ويو آهيان. مون هرطرف ڪنهن سواري لاءِ واجهايو، پر نگاهون مايوس ٿي موٽي آيون. ورانڊي مان لالا رحمان جو جهونو آواز گونجيو. "سائين، هاڻي ته سڀ هليا ويا. اوهان اڄوڪي رات هاسٽل ۾ ڏي سمهي پئو—؟"

"نه لالا—" مون جواب ڏنو، "اڄوڪي رات منهنجي آهي. هن رات جي هر گهڙي، هر پلڪ مون کي زندگي پر کان به عزيز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. مون کي گهر پهچڻ ضرور گهرجي. سڀ منهنجا منتظر هوندا. مون کي رستي تي ڪانه ڪا سواري ملي ويندي."
ڪنٽري ڪلب روڊ تي، ڪيبت سنو جي وڏي اشتهاري بورڊ پرسان بيٺي مون کي ڪافي دير ٿي وئي، پر ڪابه بس، يا ڪار نه گذري، نه ٽرڪ بار سان ستيل، هوا سان ڳالهيون ڪندا آيا ۽ دونهون ڦهلائيندا هليا ويا. هڪ آڏل ٽينڪر پاڻ گهليندو آيو، مون وڏي هٿ ڏنو. ڊرائيور منهن ڪيدي نسوار جي پچڪاري ٻاهر ڪيدي اڇلائي ۽ پوءِ مون کي چپ ڏيکاريندو اڳتي وڌي ويو. مان مايوس ٿي موٽي وڃي، ڪيبت سنو جي خوبصورت شهزاديءَ سان مٿو ٽيڪي بيهي رهيس.
تڏهن اوچتو ملير طرفان هڪ وڏي امپالا ڪار ترندي آئي ۽ مون کان چند قدم اڳتي وڃي بيهي رهي.
ڪنهن ڳوري آواز ۾ پڇيو، "شهر تائين لفٽ گهرجي."
جواب ۾ مان خود ئي ڊوڙي پيس. اڳيون در کليو هڪ اڌيڙ عمر جي خوش پوش ۽ صحت مند ماڻهوءَ اڳئين سيٽ ڏي هٿ سان اشارو ڪندي چيو، "اسان سوسائٽيءَ طرف وينداسين. اوهان کي اتان ٻي سواري آسانيءَ سان ملي ويندي."
مون وٽن کان اڳ ئي سهڪندي سندس شڪرانا بجا آندا.
"وڏي مهرباني. در اصل مونکي به سوسائٽيءَ ئي وڃڻو آهي. اوهان جا لکين احسان. ورنه مون کي ته شايد اڄوڪي رات هتي ئي گذارڻي پوي ها."
"ڪا ڳالهه ناهي. اهو اسانجو فرض آهي." هن ورائيو، "هونءَ به منهنجي گهر واري ان سلسلي ۾ ڏاڍي وهمڻ آهي. ڪنهن کي رستي تي اڪيلو ڇڏڻ، ۽ سو به رات جو، ڪيس وسوسي ۾ وجهي ڇڏيندو آهي." هن اکيون مٿي کڻي مشڪندي شيشي ۾ نهاريو.
"اهو ته هر سنجيده انسان جو فرض آهي." پٺيان جواب آيو. مون منهن ورائي پٺتي ڏٺو. هڪ اڌيڙ عمر جي عورت جا نهايت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏي معزز لڳي رهي هئي، منهنجي پٺيان واري سيٽ تي ويٺي هئي ۽ ساڻس گڏ هڪ بيحد خوبصورت نوجوان ڇوڪري، بنان ٻانهن بلائوز ۾، ويٺي ڪو رسالو پڙهي رهي هئي. هڪ لمحي لاءِ هن رسالي تان نگاهون هٽائي مون ڏي نهاريو، ۽ پوءِ وري پڙهڻ ۾ لڳي وئي.

”توهان شاگرد آهيو ـــ؟“ گاڏي اسٽارٽ ڪندي هن پڇيو.

”جي؟ جي ها ـ مان يونيورسٽيءَ ۾ ايم- اي پڙهندو آهيان.“ مون چرڪ ڀريو. گهٻراهٽ وچان پنهنجي هڪ هٿ ۾ ڪنيل گٽار ۽ ٻئي ۾ جهليل ٽرافيءَ ڪي ڏٺم. ۽ پوءِ محسوس ڪيم ته هو به انهن شين ڪي دلچسپيءَ سان جاچي رهيو هو.

”در اصل-“ مون چيو، ”در اصل اڄ يونيورسٽيءَ ۾ موسيقيءَ جو مقابلو هو. هيءُ انعام به اتي مليو اٿم.“ مون فخر سان ٽرافي مٿي ڪري کيس ڏيکاري.

هو مرڪيو. ”اڇا، ته توهان فنڪار به آهيو.“

”جي، مڙئي ٿورو گهڻو شوق آهي.“ مون ڪنڌ هيٺ ڪندي جواب ڏنو.

”ڏاڍو سٺو ـــ جوانيءَ ۾ مون کي به ميوزڪ سان بيحد دلچسپي هوندي هئي. خاص ڪري جڏهن شادي نه ڪئي هئم.“ هن اکيون ڪڻي آئيني ۾ ڏٺو ۽ شرارت ڀري مرڪ سندس چپن تي ڦهلجي وئي. پٺيان سندس بيگم جو شڪايت ڀريو آواز آيو، ”توبهه آهي توهان کي ته هر وقت مذاق سان ڪم آهي.“

ڪجهه دير خاموش رهڻ کان پوءِ هن چيو، ”مان فوج جو رٽائرڊ ميجر آهيان پٽ. ميجر طفيل. ۽ هيءَ عورت جا گذريل ٽيهن سالن کان منهنجون ٻه ي ٽڪيون گالهيون ٻڌي رهي آهي، سا منهنجي گهر واري آهي. ۽ هوءَ منهنجي اڪيلي ڌيءَ ثمينه آهي.“

مون پٺتي مڙي، سٺن ٻارن جيان، نهايت ڏـي ادب سان کين سلام ڪيو.

ڪجهه دير خاموشي ڇانئجي وئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”نوجوان —— “ ميجر طفيل پنهنجائپ واري لهجي ۾، ساز ڏانهن اشارو ڪندي چيو، ”مان کي ڪجهه نه ٻڌائيندين؟“
مان گهٻرائجي ويس. جان ڇڏائڻ لاءِ چيم، ”مان پنهنجي متعلق ڪنهن به خوش فهميءَ ۾ مبتلا ناهيان ميجر صاحب. بس ائين ٻاراڻو شوق آهي.“
اڪ روپئي جي ڳالهه ڪئي نوجوان.“ ميجر ضد ڪندي چيو، ”پر تون اسانکي به ٻارڙي سمجهه. منهنجي زال ته مونکي اڃا به ٻار سمجهندي آهي. ڪِن؟ بيگم؟“ هن مشڪندي شيشي ۾ نهاريو.
پاڻ بچائڻ مشڪل ٿي پيو. مون گهتار ڪئي. ”درصل اڄڪلهه مان پر ڏيهي ساز تي ڏيهي ڌنون وڄائڻ جا تجربا ڪري رهيو آهيان. شايد اوهانکي پسند اچن.“
مون تارن کي ڇهيو. بيجان تندون تڙپڻ لڳيون ۽ سُرَ پرڙا پکيڙي اڏاري هليا. گيتن جا قافلا، اونداهيءَ رات ۾ ڳچين ۾ پيدل ٿلهن جي لڙ تي صحرا ۾ نڪري پيا. واري جهاڳيندا اڃايل بکايل، ٿڪل ٿڪل قافلا، رڻ پٽ ۾ ڪنهن اڻڄاتي منزل طرف هلندا رهيا، هلندا رهيا، هلندا رهيا.
۽ پوءِ جڏهن اوچتو تند تڙپي سرد ٿي وئي ۽ خاموشي ڇانئجي وئي، تڏهن مون اکين جي اوٽ مان نهار ڪئي. ٽيڪ جو رسالو ڪٿي به نظر نه آيم. هوءَ يڪ ٽڪ مونکي گهوري رهي هئي. هنجي اکين ۾ مونکي پنهنجي گيتن جي اڃ ۽ رڃ نظر آئي. قافلا جي پٿڪي ويا هئا. قافلا جنجي ڪابه منزل نه هئي. گيت، جي گهائل هئا!
”اهو اسانجو خالص سنڌي سُر سوُرٺ هو.“ مون چيو، ”سورٺ راجا راءِ ڏياچ جي پياري ۽ خوبصورت زال هئي. ۽ راجا سانس بيحد پيار ڪندو هو، پر سندس پيار ۾ هڪ بي شيءِ به پائيوار هئي. سنگيت! هو سنگيت جو پوڄاري هو. تار تار مان ڪيس پار پار جا پڙلاءِ ٻڌڻ ۾ ايندا هئا. هڪ ڏينهن هڪ چارڻ سون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مٿ تي ھرڪي، راجا جي دربار ۾ اچي ٺند ٺپاڏي ۽ راجا سندس راڳ تي ريجهي پنهنجو سر سندس قدمن ۾ اڇلي ڇڏيو ٿار ٿرار ٻنهجي راھ جو سر وڍي ڇڏيو.“
”۽ سورٺ-؟“ ھيءُ ٿميڻ جو آواز ھو.
”ھا— سورٺ پنهنجي نينهن لاءِ، پنهنجي ڏياچ کي ابدي دنيا ۾ پائڻ لاءِ وڃي چکيا تي چڙھي. شعلا اٿيا. سرير جلي رک ٿي ويو. پر آتما ته ابدي آھي. اڏري وئي.“
”ڪيڏي نه ڏکوئيندڙ ڪهاڻي آھي.“ ٿميڻ چيو
”منهنجي ديس جون سڀ ڪهاڻيون ڏکوئيندڙ آھن ٿميڻ صاحب. منهنجو ڏيهه ڏک ۽ ڏاڍ جي آڳ ۾ صدين کان سڙندو رهيو آھي. ڪيترا دولهه دريا خان، ڪيترا دودا جوان، ڪيترا هوشو پهلوان هن مٽيءَ جو مان رکڻ خاطر جان تي کيڏي ويا. سنڌڙيءَ جي سرزمين رت سان رڱي ويا. ڌرتيءَ جي پياس اجهائي ويا. پر ان ڳالهه کي صديون گذري ويون. اڄ منهنجي ڌرتي ٻيهر اڃائي آھي. دودا ٻيهر ايندا، درياخان ۽ هوشو ٻيو جنم وٺندا. مارئيون مرڪنديون. سنڌڙي سينگاربي.“
ميجر جو آواز هاڻي گنڀير ٿي ويو ھو. چيائين، ”ٻڌاءِ پٽ، اڃا ٻه ٻڌاءِ. تنهنجي ذات منهنجي نس نس ۾ سمائجي وئي آھي.“
مون ڳنڌار جي ڳٽ تي هٿ هنيو. مارئي مرڪي اٿي. لوئي لڱن تي، آھه عرش تي. سُر جابر جا ٺهڪ ڇيريندا، ڪوٽ ڪيرائيندا، وڃي نبل ناريءَ جي قدمن ۾ ڪريا. قلف ڪڙا ڪير زنجير، ذريون ذريون ٿي ڪرندا رهيا، ڪرندا رهيا، ڪرندا رهيا.
”مارئي—“ مون چيو، ”سنڌي عورت جي علامت آھي: ظالم جي ظلم آڏو ھڪ ضعيف عورت نه جهڪي. پنوھارن کي ياد ڪندي رهي. ڏک ڏاڪڙا فقط ان آڌار تي سهندي رهندي ته آخر سندس آھه ڪوٽ ڪيرائي وجهندي. ڏاڍن کي ڏھڪائي ڇڏيندي. ۽ آخر ٿيو به ائين. مهت مارن جي ٿي ٿي. سنڌڙيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو ڳاٽ اوچو ٿي ويو ۽ اڄ به اوچو آهي.“

مون ڏٺو ثميني جي اداس اکين ۾ چمڪ اچي وئي. چوڌاري اونداهي آڪاس ۾ به ديپ جليا هجن. جيئن شام جي جهونجهڪڙي ۾ ٽانڊاڻا ٽمڪن. جيئن ميٺواريل پاڻيءَ تي اجلا ڪنول ڪڙن.

مان ڪا دير ته هنکي ڏسندو رهيس. هنجي خوبصورت گهرين اکڙين ۾ پيهي وڃڻ جي خواهش دل ۾ درد بنجي جاڳي اٿي. درد، جو سنگيت جو ساٿي آهي. سوز، جو ساز جو سرمايو آهي. منهنجي دل ڌڙڪي اٿي.

هن چيو، ”اسان کي هت آئي ڪافي عرصو ٿيو آهي، پر سنڌ متعلق اهڙيون دلچسپ ڳالهيون ڪنهن به نه ٻڌايون هيون. اسان ته هن کي هڪ ريگستان ئي سمجهندا هئا سين.“

”ريگستان ۾ به ڪڏهن ڪڏهن رنگبرنگي خوبصورت، سهڻا مُهڻا گل ڦٽندا آهن ثميني صاحبه. ڪي بدنصيب مکڙيون ته اڻ ڏٺي ئي ڪومائجي وينديون آهن.“

”اڄ مدت کان پوءِ منهنجو نينڊيڻ واپس آيو آهي. منهنجي من ۾ خوشيون موٽيون آهن. تنهنجي تار ۽ گفتار مونکي زندگي کي قريب کان ڏسڻ جو موقعو ڏنو آهي. اڄ اوچتو حياتيءَ جا هزارين روپ منهنجي سامهون اڀري آيا آهن. ٻڌاءِ ـــ ڪجهه اڃان به ٻڌاءِ.“

ميجر صاحب جو چهرو ٻهڪي پيو. منهنجي ڪلهي تي پنهنجو ڪاڻو هٿ رکي هلڪو زور ڏيندي چيائين، ”نوجوان ـ ثميني سچ ٿي چوي. ضرور ٻڌاءِ هن دلچسپ واديءَ جون دلچسپ ڪهاڻيون ٻڌاءِ ـ“

مون ڏٺو ثميني آسائتين اکين سان مونکي گهوري رهي هئي. اهي اکيون، منهنجيون پنهنجيون هيون. اهي اکيون، جن مان منهنجا سُر ڦٽي ئي نڪتا. اهي اکيون، جن ۾ پريت هئي پيار هو، قرب هو قرار هو، جن چند گهڙين ۾ منهنجي وجود ۾ واسو ڪيو هو ۽ جن کان سواءِ منهنجي زندگي اڌوري هئي.

’تون منهنجو وڃايل ڀاڱو آهين، ثميني.‘ مون دل ۾ سوچيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

’تون، جنهن لاءِ منهنجا گيت وياڪل هئا. تون، جنهن کان منهنجي روح کي روشني ملي. تون، جنهن کي مون اڻ ڏٺي ئي پوڄيو، چاهيو ۽ ساهه ۾ سمايو. ها، سونهن ري سنگيت اڌورو آهي ٿميِنه. روپ ري ۽ راڳ روڳي آهي. تون سونهن آهين، مان سنگيت آهيان. تون روپ ۽ مان راڳ آهيان. تون منهنجي آهين. تون منهنجي آهين. ڏس، توکي سامهون ڏسي منهنجي ذات ڪيڏو نه اوچو اڏامي ٿي. پر ٿميِنه، پر ـــ‘

مون گفتار ڪئي. آگريون هليون. دل دانهن ڪئي:

ڪاڪ ڪڙهي، وڻ ويا، لُونو لُڏاڻو،
تو پڇاڻا سپرين، آتڻ آجهاڻو،
مين سين ماڻو، مناسب نه مينڌرا ـــ !

دل مان درد جي لاٽ ايري نڪتي:

سيان مينڌرا سوٽ، بخش ٻچايون،
تون گهڻن جو گهوٽ، مون ور تون ئي هڪڙو!

جيءَ جر ٻنجي چڪي هئي:

گجر گهڻا ئي گهائيا، پاڻ ئي لڳس گهاءُ،
مينڌري ملاءُ، لڳس ڪان ڪاپار ۾ ـــ !

مومل نه گهڻا ئي گهوٽ گهائيا هئا. هيءُ هڪڙو گهاءُ لڳس جو راتو ڏينهن ڏکندي ئي رهي. شمع جلندي ئي رهي. نيڻ ويڻ وسائيندا ئي رهيا. پريت ريت نڀائيندي ئي رهي. پر راڻو نه موٽيو. پيار جا سپنا، سپنا ئي رهيا. ۽ هوءَ سڏڪي سڏڪي پڪاريندي رهي. مينڌرا موٽ ـ مينڌرا موٽ ـ مينڌرا موٽ!

۽ تڏهن مون ٿميِنه ڏي ڏٺو، جا ماءُ جي ڪلهي تي ڪنڌ رکي اکيون پوري ڪجهه سوچي رهي هئي. شايد ڪلهه جون يادون ـ يا وري سيان جا سپنا. ميجر طفيل جون اکيون پرجي آيون هيون. ’مان پاڳل آهيان.‘ مون سوچيو، ’ڪجهه دير جو ئي سات آهي، ۽ پوءِ هوءَ وڇڙي ويندي. جيئن ڪا لهر اٿاهه ساگر مان ايري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪناري کي ڇهي، وري وڃي ٻي انت سمنڊ ۾ سمائجي ويندي آهي.
پوءِ منهنجو روح اڪيلائيءَ ۾ رڙندو رهندو. ۽ منهنجي ذات
ٻي سهارا ٿي ويندي. پر نه. هن جي ياد منهنجي اونداهي راتين
۾ ڏياٽي بڻجي ٽمڪندي، ڇوته هوءَ منهنجي آهي، منهنجي آهي.'
ٿمينه منهنجي خاموشي ڏسي اکيون کوليون. جن ۾ هاڻي عجيب
سڪون ايري آيو هو. منهن مٿي ڪئي چيائين، "اڄ اوهان
منهنجي دل تان محروميءَ جو بوجهه لاهي ڇڏيو آهي. جا اداسي
منهنجو مقدر بڻجي چڪي هئي، سا هاڻي باقي نه رهي آهي. اڄ
مان خوش آهيان — بيحد خوش —!"

۽ پوءِ ڪار جيل ڪان ڪاٻي طرف مڙي.
'فقط چند لمحا ۽ پوءِ هوءَ تو کان هميشه هميشه لاءِ وڇڙي
ويندي.' مون سوچيو، 'هن جون يادون ڪا دڪدائڪ ڏن بڻجي
تنهنجو ڏيل ڏنگينديون رهنديون. پر هوءَ توکي ڪڏهن به نه
ملندي — ڪڏهن به نه ملندي.'
شايد منزل اچي وئي هئي، جو ڪار اچي ڪشادي بنگلي جي
آڏو بيٺي.
ميجر طفيل ڪار جو دروازو کوليندي چيو، "نوجوان، توسان
ملاقات ڪري اسان کي بيحد خوشي ٿي. هن غريب خاني کي
پنهنجو ئي گهر سمجهه. ڪڏهن ڪڏهن ايندو ڪج."
مون ٻڏندڙ دل ۽ اداس اکين سان ثمينه کي ڏٺو ۽ پوءِ ڪار
مان لهي آيس.
ايتري ۾ ٻه نوڪر هڪ Wheel Chair (ڦيٿن واري ڪرسي)
گهليندا اچي ڪار وٽ پهتا.
"ها —،" ميجر صاحب گنڀير آواز ۾ چيو، "ثمينه اپاهج آهي.
ننڍي هوندي کيس پوليو ٿي پيو هو، جنهن ۾ ٻئي ٽنگون
بيڪار ٿي ويس." هن جو آواز ڀرجي آيو. "ان کان پوءِ هوءَ
ڪڏهن به هلي نه سگهي آهي. زندگي هن لاءِ اداسين جو پيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ناڻو آهي. قدرت سائنس عجيب ٺٺولي ڪئي آهي. اڄ، تو ڪيس چند گهڙين لاءِ جا خوشي ڏني آهي، مان ان لاءِ تنهنجو ٿورائتو آهيان."

هن جي اکين ۾ موتي چمڪي اٿيا.

۽ پوءِ هن سهارو ڏئي ڏهين کي ڪار مان لاٿو ۽ ڪرسيءَ تي ويهاريو. هن جون ٻئي ٽنگون سڪل هيون. ۽ جڏهن نوڪر ڪرسي ڌڪي هليا، تڏهن هن پيهر اکيون کڻي مون ڏي نه ڏٺو. ۽ مان کيس ڏسندو رهيس. ايستائين، جيستائين هوءَ منهنجي اکين کان اوجهل نه ٿي وئي.

منهنجي دل ۾ ڇڻ ڪجهه پڄي پيو. اکين ۾ ڳوڙهن جا تير لهي آيا. پولار ۾ پنهنجو وجود پنواتيون ڪاڏيندو محسوس ٿيم. دل دانهن ڪئي، اهو ڪوڙ آهي —

اهو ڪوڙ آهي —

اهو ڪوڙ آهي —

منهنجون آڱريون سيتجي گٽار جي تارن جي گرد مضبوطيءَ سان ڄمي ويون. تارون تيريءَ جي ماس ۾ پيهي ويون. ۽ پوءِ جڏهن تار آواز ڪري ٽٽي، تڏهن ڏٺم ته آڱر مان خون وهي هليو هو.

ان رات، پنهنجي ڪمري ۾ ڪافي دير تائين دريءَ کان ٻاهر اونده ۾ ٻاهر گهوريندو رهيس. ۽ پوءِ اوچتو مون پٺتي مڙي، ٽيبل تان اچوڪي ڪٽيل ٽرافي کڻي دريءَ کان ٻاهر اڇلائي ڇڏي– ۽ پوءِ پنهنجي زخمي آڱر کي ڏسڻ لڳس.

●

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گولا جي گولن جا!

اڃا سج ئي ڪونہ اڀريو هو جو زال اچي جاڳايم. ڏونڌاڙيندي چيائين، ”اٿو نہ ٿا. سج وڃي ولايت پهتو آهي ۽ توهان اڃا تائين پيا ٿا مزي سان ڪونگهرا هڻو.“

مون لنوائڻ لاءِ پاسو بدلايو. هوءَ ٻئي پاسي کان ڦري آئي. چيائين، ”هاڻي اٿو بہ ڪٿي. الاهي دير ٿي وئي آهي.“

مان ڪن لاتار ڪري ستوئي رهيس.

هن جي آواز ۾ بيزاري بکڻ لڳي. ”ڇو، وسري ويو اٿو ڇا تہ اڄ انٽرويو آهي.“

”انٽرويو!“ مون هڪدم اکيون کوليون. پلنگ تان ٽپ ڏئي اٿيس ۽ باٿ روم ڏانهن ڊوڙندي چيم، ”اڙي ڀاڳن ڀري، ڀهريورن ڇو نہ جاڳايئي؟“

هن چيو، ”مان تہ ڪلاڪ کان ٻئي ٿي مٿو هڻان. توهان ٻڌو بہ تہ سهي.“

مون تڙ تڪڙ ۾ منهن تي ڇنڊا هنيا. برش جا ٻہ چار رهڙا ڏندن کي ڏنم ۽ پوءِ تازو سبايل سوٽ پيار ۽ پاپوش مان ڪڍي پاتم. هڪ هڪ ٽاءِ ميچ ڪري ڏٺم. پائي ڏٺم. لاهي ڏٺم. وري پائي ڏٺم. وارن ۾ ڪريم، اکين ۾ سرمون، منهن تي پائوڊر جو هلڪو تهہ، يو ڊي ڪولون جو ڦوهارو ۽ پوءِ آئيني اڳيان بيهي پاڻ کي هر ڪنڊ، هر پهلوءَ کان جاچي ڏٺم. ظاهري طور تہ ڪابہ گهٽتائي نظر نہ آهي.

’ڪٿي هن کي ڪا وِڏ نظر نہ اچي.‘ مون سوچيو.

ايتري ۾ بيگم صاحبہ بہ سورنهن سينگار ڪري اچي آڏو بيٺي. مرڪندي چيائين، ”ڇا راءِ آهي؟“

مون بہ ٽي عرشي فرشي سلام ڪندي چيو، ”اسان جي راءِ تہ ٻين جي راءِ جي محتاج آهي.“

چيائين، ”سمجهو ٿا تہ اسان کين- منهنجو مطلب آهي تہ ڪنهن بہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ڪي امپريس ڪري سگھنداسين؟“
”ڪل ڳھڻا ھوندا؟“
”خبر ناھي، ٿوريءَ دير ۾ پتو پئجي ويندو.“
”منھنجي خيال ۾ توڪي ڪنھن پير تي پاس پاسڻ گھرجي ھا.“
”پاسي اٿم،“ ھن ٺھه ٺھه ورائيو ”بخاري شاھه بادشاھه تي ديگ اھرائيندس.“
”پي ڪا سفارش؟“
”اھو به ڏسي وٺنداسين. منھنجي ساھيڙين جا مڙس وڏا سرڪاري ڪامورا آھن. ڪنھن وزير ڪان به چوائينداسين. تـوھان ويھو ته سھي.“
مان صوفي تـي ويھي رھيس. ھـوءَ دريءَ جـي سـير مان ٻاھر ڏسڻ لڳي.
”ڳھڻا آھن؟“ مون پڇيو.
”پنج ڇھه ته نظر اچن ٿا.“
”عورتون به آھن؟“
”ھا، عورتون به آھن.“
”ته پوءِ دير ڇا جي؟ شروع ڪجي انٽرويو؟“

ھوءَ دري بند ڪري موٽي آئي. گھبرايل آواز ۾ چيائين، ”خبر ناھي مونکي ڇا ٿو ٿئي.“
”خير ته آھي؟“
”دل ٿي ٻڏي.“
مون دلاسو ڏيندي چيس، ”گھبراءِ نه، خدا مڙئي چڱي ڪندو. پنھنجي دل تي مڪمل قبضو رک. ڳڻتي ڇڏي ڏي.“
ھوءَ ڦڪي مرڪ مرڪي.
”شاباس. ائين ھمت ڪر. پـھـلا ھاڻي ٿئي انٽرويو شروع؟ تيار ٿي وڃ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻهريون اميدوار هڪ اڌيڙ عمر جو مرد هو. بوٽ چوپيل انب جي ککڙيءَ جهڙو. ڪوڙو نڪتل. ڪاري پينٽ، ڪارو جئڪيٽ. هڪالر ۾ ڪارو ٻڌو ٻڌل، هٿ ۾ پائيپ. نهايت ئي احتياط سان پائپ پيئندو اچي اڳيان بيٺو. هڪ نظر اسان ٻنهي ڏي ڏٺائين ۽ پوءِ پائيپ سان دونهان ڪيندي، هڏائون هٿ وڌائي، انگريزي ٻوليءَ ۾ چيائين، ”آءِ ايم، ايس- ايم- سي- چوڌري.“

اسان ٻنهي کيس اٿي هٿ ملايو.

هو سامهون پيل ڪرسيءَ تي آرام سان ليٽي پيو. ٻئي ٽنگون ٽيڙي اسان جي ٽيبل تي رکي، ٽڏو ساهه پري چيائين، ”افوهه- ڏاڍي گرمي آهي. توهان ته ايئر ڪنڊيشنر به نه هلايو آهي. پنهنجي گهر ۾.“

مون يڪدم چيو، ”اهو به اچي ويندو مسٽر ايس. ايم. سي چوڌري- اهو به اچي ويندو. ٻهريون انٽرويو.“

”او يس، انٽرويو.“ هن چيو، ”ته توهانجي پگهار گهڻي آهي مسٽر شوباز؟“

مون ۽ منهنجي زال هڪٻئي ڏانهن ڏٺو.

مسٽر ايس- ايم- سي- چوڌريءَ آرس پڇو. آڱرين سان ٺڪاءُ ڪيئا ۽ پوءِ چيائين، ”مون توهان کان توهان جي سيلري پڇي هئي——“

سان هڪو ٻڪو ٿي ويس. گهٻراهٽ ۾ چيم، پر انٽرويو ته توهان جو ٿيڻو آهي. ملازمت توهان کي گهرجي، مونکي نه.“

هو کليو. ”ڏسڻو اهو آهي مسٽر شوباز ته توهان جي آمدني ايتري آهي به سهي جو هڪ عدد مهذب ملازم رکي سگهو.“

مون کي ڏاڍا خار لڳا. پر سور پي ويس، چيم: ”پر توهان کي ڪيتري پگهار مناسب ٿيندي مسٽر ايس. ايم. سي. چوڌري؟“

”پگهار؟“ هن جي مرڪ ۾ چٽر هئي، ”ٻڌسو هٿ جي مَرُ آهي مسٽر....“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”شهباز“ مون ٽڪڙ ۾ ڇڏي ڏنو.
هو ٿورو مرڪيو. ”اڇا اڇا. مسٽر شهباز.“
مون ٻئي هٿ مٿي تي ڏئي ڇڏيا.
”ها ته مون ڇيو ٻئي ته پيسو هٿ جي مَرُ آهي.لکها روپيه هٿن هٿن ۾ آيا ۽ لکها روپيه گلاس ۾ اوتي ٻي ڇڏيم.“
منهنجي زال ٻذل نگاهن سان ڪيس ڏسندي چيو، ”ته توهان-“
”يس بيگم صاحب. ٻر ولائتيءَ ڪانسوءِ ڇهندو به ناهيان.“ هن پائيپ مان دونهون ڪڍيو.
”۽ ڪم متعلق توهانجو ڪهڙو خيال آهي؟“ مون پڇيو.
”ڪم؟ ڪم ته ٿيندو ٿي رهندو مسٽر——“
”شهباز.“
هو مرڪيو. ”هن ڪان اڳ مان نواب صاحب آف سبز باغ وٽ ملازم هوس. هر روز صبح جو سوير نواب صاحب جن بذات خود، بنفس نفيس پنج ساوا نوٽ منهنجي کيسي ۾ وجهي ويندا هئا، کيسي جي خرچي. ٻر هاڻي.“ ڦڪي کِل. ”هاڻي ته ساون نوٽن جو ملهه به اهو نه رهيو آهي.“
”مون ڪم لاءِ پڇيو هو مسٽر ايس. ايم. سي چوڌري.“
هن ڪي ڪجهه، مڙئي مليان لڳي چيائين، ”مونکي ٻچ ٻچ وارا مالڪ پسند نه ايندا آهن مسٽر شوباز.“
مون گهيٽ ڏني.
”پلا ٽيليفون رهيو ڪرڻ. ٽيليفون تي هدايتون ڏيڻ ۽ نوڪرن چاڪرن، خانسامائن کي نيڪ طرح هلائڻ ڪانسواءِ مان ٻيو ڇا ڪري سگهندس.“
”ٻر اسان وٽ ته ڪو نوڪر چاڪر ۽ خانسامان به ڪونهي.“
”وات ڊو يو سي؟ ڪونهي!؟“
”۽ نه وري ٽيليفون ٿي آهي.“
”ڪونهي؟ يعني ٽيليفون به ناهي. اسٽرينج!“
”جي نه. ۽ چوڌري صاحب، اسانکي هڪ اهڙي نوڪر جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ضرورت آهي، جيڪو گهر جو سڄو ڪم پاڻ يعني بذات خود ڪري سگهي."

مسٽر ايس. ايم. سي چوڌريءَ جي هٿن مان پائيپ ڇڏائي ويو. وات ڦاٽي ويس ۽ اکين ۾ بي اعتباريءَ جو ڏنڊ ايري آيس. گهٽي تڪليف کان پوءِ چيائين، "پر توهان ته هڪ عدد سٽريل قسم جي ملازم لاءِ اخبار ۾ اشتهار ڏنو هو. آءٌ ايم ويري ساري مسٽر—"

مون ۽ منهنجي زال ڪنن ۾ آڱريون وجهي ڇڏيون.

هو اٿيو. تڏي سان ڪرسي پري ڪري. پڻ پڻ ڪندو در تائين پهتو. پٺتي مڙي هڪ دفعو غصي مان اسان ڏي ڏٺائين ۽ پوءِ در کي ايڏو ته زور سان ڌڪو ڪري بند ڪيائين جو ڀت تي ٽنگيل تصوير ڀت تي ڪري ڇيهون ڇيهون ٿي وئي.

ڪا گهڙي ته گهر لڏندو رهيو ۽ پوءِ خاموشي ڇانئجي وئي.

ٻيو اميدوار هڪ نوجوان هو.

تنگ پتلون، وار وڏا هپين جهڙا. ٻانهن ۾ چانديءَ جي زنجيري. ڪرائيءَ مٿان عورت جي تصوير اڪريل. ڳلي ۾ مصري فرعون جو پلو لٽڪيل.

سيٽيءَ ۾ انگريزي ڌن جهونگاريندو اندر آيو. ويجهو اچي ٽڏي سان پاسيري پيل ڪرسي سڌي ڪيائين. لاپرواهيءَ سان هٿ وڌائي ولائتي لهجي ۾ چيائين، "هاءِ باس!" پوءِ منهنجي گهر واريءَ ڏانهن مرڪندي چيائين، "هاءِ سويٽ."

ويچاريءَ کان ڇرڪ نڪري ويو.

هو ٽپ ڏئي ڪرسي تي ويهي رهيو. کيسي مان چيونگ گم ڪڍي چٻاڙيندي چيائين، "سو اوهانکي ملازم جي ضرورت آهي؟"

مون مرٽيننگ آواز ۾ چيو، "جي — ها —"

هن زور سان ٽيبل تي هٿ هنيون. "نيڪ آهي مونکي منظور آهي. پر منهنجا ڪي شرط آهن."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”شرط؟ ڪهڙا شرط؟“

”معمولي آهن. مثلاً شرط نمبر ٻهريون نه مون کي هن گهر ۾ ڳائڻ وڄائڻ جي ڪابه جهل پل نه هوندي. مان گٽار، مينڊولن، بينجو، طبلو، سارنگي، ستار، باجو وغيره وغيره نهايت ئي عمدگيءَ سان وڄائي سگهندو آهيان. ڊانس به ڪندو آهيان، جهڙوڪ: راڪ اينڊ رول- رمبا سمبا- چاچاچا- ٽوئسٽ- اِچ- ورچ- ٽيچ وغيره وغيره.“

پوءِ هن منهنجي گهر واريءَ ڏي ڏسندي آهستگيءَ سان چيو، ”توهان کي ڪهڙي ڊانس پسند آهي؟“

”مان ڊانس نه ڪندي آهيان.“ هن بي رخيءَ سان ورائيو.

”ڊانس نه ڪندا آهيو؟ هئو ڪم؟ ڊانس نه ڪندا آهيو. ميوزڪ سان دلچسپي ناهي. لائيف ۾ انٽريسٽ ناهي. گهر آهي يا قبرستان؟ هن کان اڳ مان مسز آلو والا جن وٽ نوڪري ڪندو هوس. وات اي سويٽ ليڊي! پنجاهه سالن جي عمر هئس پر ٽڏهن به ڪلاڪن جا ڪلاڪ مون سان گڏ ڊانس ڪندي هئي. بيٽلز جي ڌن تي ريسٽليس ٿي ويندي هئي. ٻارن وانگيان رڙيون ڪندي هئي. ڪپڙا ڦاڙيندي هئي. چيخندي هئي- چلائيندي هئي.“ هن ڪنڌ لوڏيو، چڻ سخت نااميدي ٿي هئس. ”نيور ٿاٽ آف. ان کان اڳ مان ڊي- ايل- ڊمي جي گهر به ڪم ڪري چڪو آهيان. اتي ته سندس جوان ڌيئرن کي انٽرٽين ڪرڻ منهنجي ئي حوالي هوندو هو. عجيب ماڻهو آهيو توهان به، خواهه مخواهه منهنجو ٽائيم خراب ڪيوَ. مون کي تمام ضروري اپائنٽمينٽ هئي گرل فرينڊ سان. بو آن رومانٽڪ ڪپل.“ هن چــڙ مان اسان ڏي نهاريو ۽ پوءِ ڊيڊري ڇڪائيندو ٻاهر نڪري ويو.

منهنجي گهر واريءَ جي اکين ۾ پاڻي تري آيو. چيائين، ”هي ته آسمان کان گهٽ ڳالهائڻ ئي نٿا. ان کان ته نوري کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏي ڳوٺان گهرائي وٺان ها ته چڱو."
"نوري جهڙو جاهل ڪراچيءَ جهڙي شهر ۾ اچي ها ته راڄ ڪلائي ها، راڄ. هت ته ستريل، سياڻا، صاف سٿرا نوڪر گهرجن."
"ڏوڙ پئي تنهنجي صاف ستريل نوڪرن کي. نوڪري ڪرڻ ٿا اچن يا حڪم هلائڻ."
مون کي چڙ لڳي. "ان لاءِ ته اهي ڳالهيون ڪرين جو ڪڏهن وڏي شهر ۾ رهي ناهين. سوسائٽيءَ ۾ اٿي ويٺي ناهين. چڱن ماڻهن سان اچڻ وڃڻ ٿيندءِ ته منهنجي ڳالهه خود بخود سمجهه ۾ اچي ويندءِ."
هوءَ چپ چاپ ڳوڙها ڳاڙڻ لڳي.
در کليو ته سامهون هڪ جهور ڪراڙي عورت هٿوراڙيون ڏيندي، فرنيچر سان ٽڪرائبندي اچي ويجهي پهتي. مون ڏي نهاريندي چيائين، "اڙي امڙ، خوش ته آهين نه؟"
چيم، "بيگم صاحب پرئين پاسي ويٺي اٿئي مائي."
هوءَ غلط پاسي ڦري اچي ٿنڀي اڳيان بيٺي. چيائين "امان نظر ته گهٽ ڪانهيم پر اونده ۾ جو اچي وڃنا آهيو، سو مڙئي پئي ٿيم."
منهنجي زال اٿي. وڃي ٻانهن کان وٺي آڻي پنهنجي پرسان ويهاريس.
"اڙي امڙ ڏکيا ڏينهن شل دشمن تي به نه اچن. نه ته ڪٿي مان ۽ ڪٿي پرائي غلامي. سڄي حياتي گلن ۾ تريس گلن ۾. چا ته حسن هوندو هئم مائي. سکر ۽ روهڙيءَ جا ماڻهو پاڙو پري ايندا هئا ڏسڻ مون کي. هيءَ ڪڪڙي اک، هي ڊگها وار، ڳاڙها ڳاڙها ڳل. جهڙا ڏاڙهون. خدا پچندو رن سان. پهاڄ امڙو پٺيان پئي جو سڀ ڪجهه ميڙي چونڊي وئي."
مون بيزار ٿي پڇيو، "مائي ڪم ڪندينءَ؟"
"ها ابا. هاڻي ته قسمت ۾ ڪم ئي ڪم آهي. نه ته چا مان ۽ چا ڪم؟ ڪک ڀڃي ٻيٽو نه ڪيم ڪڏهن."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڀڳهار ڇا وٺندين؟“

”ڪهڙي ڀڳهار وٺان ابا؟ پنهنجو ٻچو آهين. صبح جو چانهه، پيٽ جي علت اٿم. امڙ ٺاهيندي ته ڪوپ ٻه ڪڻي مونکي به ڏيندي. منجهند جي ماني به ٻچا آهيو، پچائيندو ته مون کي ڏجو. رات جو وري ڪاڏي پئي پنڌ ڪنديس. ماني پور پچائي ڏيندو ته اتي ڏي پئجي رهنديس.“

”باقي ڪم ڪهڙو ڪندين ماڻي؟“

”ابا اهو سڀ ڪم ته ٻڌايو مانءِ. جبل کي متو ته ڪونه وڃي ڏينديس. ڪراڙي زال آهيان. تنهنجي در تي ورونهن هڪيو پئي هوندس. پنڙو اٿم الله ڏنو، سو به ماني پور پيو هت مون سان کائيندو. اسر جو سوير ڪم تي ويندو آهي. رڳو منجهند جو مانيءَ تي موٽندو آهي.“

”پٽ به هتي رهندئي؟“

”ها امڙ، زال جو مون سان گڏ رهندس ته پوءِ اڪيلو ڪٿي وڃي ڪرندو ٻچڙو؟“

”زال به!“

”ها امڙ، پلا ننڍڙا ٻارڙا ماءُ کان پري رهي ڪيئن سگهندا؟“ مون مائيءَ کي ٻانهن کان وٺي در تائين پچايو.

ڪافي دير تائين ٻئي چپ چاپ ويٺا رهياسين. نه هن ڳالهايو ۽ نه مون.

اوچتو در هڪ دفعو وري کليو ۽ سامهون هڪ تنگ ڪپڙن ۾ قاتل جوانڙي، مائي سان مٽڪندي، اکيون مچڪائيندي، خوشبو اڏائيندي، چيلهه لوڏيندي ڇاتيون ڇلڪائيندي، اچي اکيان بيٺي.

ديدن جون دو ناليون منهنجي طرف اُڀيون ڪري، پيار اکين ۾ اوتي، هلڪي مرڪ چپڙن تي آڻي، مٺڙي آواز ۾ چيائين، ”مان وڃهي سگهان ٿي؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجون ته به به ويون ڇهه به ويون. وات ڦاٽي ويم.
ڏانهنس تڪيندي چيم، ”ها ها-ڇو نه، ويهو ويهو. ها....هيڏانهن
منهنجي پرسان ڪرسيءَ تي اچي ويهو.“
زال ڪڪ ۾ ٺونٺ وهائي ڪيڏيم.
احساس ٿيم ته مان حد کان وڌيڪ دلچسپيءَ جو مظاهرو ڪري
چڪو آهيان. ٿورو پاڻ تي ضابطو رکندي چيم:
”ها محترم؟!“ مرڪ چپن تي تري آيم.
منهنجي زال جهٽ پٽ ويٺو استعمال ڪيو: ”هن سان مان
پاڻهي ڳالهائيندس.“
مان منهن پيلو ڪري ويهي رهيس.
منهنجي زال رُکائيءَ مان پڇيس، ”نوڪري ڪندينءَ؟.“
هن شرميلين پلڪون کڻي مون ڏانهن ڏٺو. ڄڻ ان سوال جو
جواب مون کان پڇي رهي هجي.
منهنجي نگاهن ۾ بيتابي ڏسي، اکين ۾ شرمائيندي سريلي آواز
۾ چيائين، ”ها بيگم صاحبه.“
”ڪهڙو ڪم ڪندينءَ؟.“
”جيڪو حڪم ڪندا بيگم صاحبه.“
”ٻهاري ڏيندينءَ؟.“
”ٻهاري؟.“ هن کي ڄڻ يقين ئي نه آيو.
”ها ها ڏيندي، ڇو نه ڏيندي ٻهاري.“ مون وچ ۾ چيو.
”توهان چپ رهو.“
مان چپ ٿي ويس. اکين ۾ التجا. دل جو زور زور سان ڌڙڪڻ.
ٻهاري ڏيندينءَ؟“
هن مون ڏانهن ڏٺو. ”ڏيندي بيگم.“
”ٿانو مليندينءَ؟“
”ٿانو!“
”ها ها. ڇو نه مليندي ٿانوَ؟ آهن ئي ڪيترا پاڻي گهر ۾؟“
زال جي ڦهري نظر گهوري ڏٺو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان ماٺ ٿي ويس.
”ها بيگم صاحبه.“
”ڪپڙا ڌوئيندينءَ؟“
ڳالهائڻ چاهيم. چپ چوري نه سگهيس.
”ڌوئيندس بيگم صاحبه.“
”بيو ڇا ڪندينءَ؟“
”جيڪو اوهان حڪم ڏينديون، بيگم صاحبه.“
هن مون ڏانهن ڏسندي هلڪو شوڪارو ڀريو.
منهنجي پيشانيءَ تي پگهر جا ڦڙا چمڪي اٿيا. زال ڏانهن ڏٺم، جا ڪجهه سوچي رهي هئي.
دل ئي دل ۾ ڪيس التجا ڪيم: ’رکي ڇڏينس پاڻ پيري.... رکي ڇڏينس. وري اهڙي نوڪرياڻي نه ملندئي، دير نه ڪر- رکي ڇڏينس.‘
”پگهار ڪيتري وٺندينءَ؟“
”جيڪا اوهان ڏينديون بيگم صاحبه.“ مڌر آواز جا جلترنگ- چپن تي هلڪي مرڪ.
منهنجي دل سيني ۾ ڦٿڪڻ لڳي.
’رکي ڇڏينس مولائڻ، رکي ڇڏينس.‘
منهنجون اکيون اڃان به سوچ جي ساگر ۾ گم.
اوچتو پنهنجي پير تي هنجو پير محسوس ڪيم. ڏانهس ڏٺم. اکين ۾ گلابي رنگ اوتجي آيو هوس. مرڪ هئي جا چپن تي ڇهڻي پئي هيس.
منهنجي زال اڃا به سوچي رهي هئي.
دل ۾ ڏاڍي خار لڳم.
”رکينس ڇو نٿي چنڊال! وري نه ملندئي اهڙي نوڪرياڻي.“
منهنجي زال ڪنڌ مٿي ڪيو.
منهنجي دل ڌڙڪي.
”مون فيصلو ڪيو آهي ته پنهنجي گهر جو سڄو ڪم مان پاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنديس. مونکي ڪنهن بہ نوڪر جي ضرورت ناهي.“

مان چوڏهين ماڙ بلڊنگ تان ڦيراٽيون ڪائيندو.... ڪائيندو.... ڪائيندو اچي رستي تي ڪريس، ۽ منهنجي پڃل ٽٽل جسم تان ڪئي موٽرون، لاريون، جيپون تيز رفتاريءَ سان لنگهي ويون. هڏ ڳڏ پڃي پيم.

منهنجي زال اٿي. پاڇيءَ جي چلمي منهنجي اکيان ڦٽي ڪندي چيائين، ”ٻاهر جو ڪم نوهان ڪندا ۽ گهر جو ڪم مان ڪنديس.“
مون مٿل اکين سان سامهون خالي ڪرسيءَ کي ڏٺو ۽ پوءِ ٽيبل تي رکيل چليءَ تي نظرون کپائي ڇڏيم.

●

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

احساس جو صليب

هو ٻئي ڪوڙ دير چپ چاپ خيالن جي ويراني ۾ ڀٽڪندا رهيا. درد جا فاصلا وڌي ويا — ۽ وقت جو وجود ميسارجي ويو. ذهن زهر جو پيالو بڻجي سندن چپن آڏو اچي آيو. تڏهن هو ڇرڪ ڀري اٿيو. پٿر جي لسي ۽ ٻي جان ٻينچ کي ڇڏي ڏني، هو دور آسمان جي آخري ڇيڙي وٽ ٻڏندڙ سج کي اجهامندڙ اکين سان گهورڻ لڳو.

سج جو هيءُ آخري سفر، سندس ساهه جو ٻوٽيون پساهه بڻجي آڪاس جي اٿاهه گهراين ۾ گم ٿيندو ويندو — ۽ پوءِ جڏهن رات جو راڄ ايندو، تڏهن سورج جو ستايل روح ستارن ۾ جهرمر ڪري جرڪندو، تڙپندو ڦٽڪندو — پر من جو ميت نه پائي، وياڪل ٿي ويندو. سندس جوت جهڪي ۽ جهيڻي ٿي ويندي- ۽ وڇوڙي جي صحرا ڇني پاسي رڃ بڻجي رڙندي رهندي- رڙندي رهندي. ۽ پوءِ هو پيرينءَ کي پائڻ لاءِ نئون جنم وٺندو. نئين جنم- نئون جڳ. هڪ ٻيو زخم کائڻ لاءِ. هڪ ٻيو گهاءُ پرائڻ لاءِ. کلهي تي ڪنهن جو هٿ محسوس ڪري هو ڇرڪي اٿيو. مڙي ڏٺائين، رُوبي هئي.

سڄي وجود جو غم اکين ۾ اوتي هوءَ ڏانهنس نهاري رهي هئي. نه شڪوه نه شڪايت، نه هيلو نه حجت. غم ئي غم. ڄڻ سندس جسم مان ٻاهري ڪنهن ڦٽي نڪتي هئي. ڄڻ روح رتو ڇاڻ ٿي ويون هئس. ڄڻ ساهه سڪرات بڻجي ويو هئس.

پولار ۾ پڙلاءَ جيان سندس آواز اڀريو.

”ڇا ٿا سوچيو؟“

”سوچيان ٿو، توکي پائڻ لاءِ اڃان مون کي اڃا ڪيترا جنم وٺڻا پوندا.“

ڦڪي مرڪ هن جي چپن تي ويراڳ جي وير بڻجي اڀري. اکين ۾ جوت جرڪي اٿيس. ورائيائين:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڪي گهاءُ انسان کي اڪيلي سِر سَهڻا پوندا آهن. مان تقدير جي هر تير کي پنهنجي سيني تي ئي سهنديس. ڏک وراهجي سگهجن ٿا ته مان تنهنجي حصي جا ڪنڊا به جيڪر چپرن سان ميڙي، پنهنجي ميري دامن ۾ پريان ها. پر ائين ٿيڻو ناهي — ائين اڄ تائين ٿيو ئي ناهي.“

سندس اکين ۾ اداسي اوهيرا ڪري ايري آئي. اکيون ڦيري اولهه طرف ڏسڻ لڳي جت سج ٻڏي چڪو هو ۽ لالائي لاک ٻڏڻ جي ڦهلي رهي هئي.

”روبي — ڏکويل اڪيلي تون ناهين، جوالا ته منهنجي جيءَ ۾ به سمايل آهي.“

”مان ڄاڻان ٿي، مان تنهنجي پيڙا کان اڻ ڄاڻ پيلا ڪيئن ٿي رهي سگهان؟ پر تون مرد آهين. سرڪش، اٽل ۽ اڏول. مان عورت آهيان. ضعيف نبل ۽ ڪمزور!“

اولهه جي ڳاڙهاڻ جهڪي ٿيڻ لڳي هئي. هو ٻئي چپ ٿي ويا، ماٺ ۽ ملول.

سرڪاري باغ هاڻي ذري گهٽ خالي ٿي ويو هو. ايڪڙ ٻيڪڙ ماڻهن کان سواءِ بلبن جي پيلي روشنيءَ ۾ ڪابه شئي نٿي چُري. جڏهن انسان خاموش هوندو آهي تڏهن جيت ڳالهائيندا آهن ۽ گل خوشبوءِ اڏائيندا آهن، ۽ رات روشنيءَ جو درياءُ وهائيندي آهي.

اوچتو اوپر کان گول چنڊ چڙهي ٻري اٿيو ۽ آس جو گهائل چڪور اوچي اٿاهه ڏانهن، پرڙا ڦڙڪائي، اڏري هليو.

”ڇا سوچيو اٿئي، سجاد؟“

ڪيترين نه آرزوئن، اميدن ۽ آشائن سان پڇيو هئائين اهو سوال. ذهن جي ڪنهن اونداهيءَ ڪنڊ ۾ عرصي کان ڪڙهندڙ اهو سوال سندس چپن تي، هن کان اڳ به ڪئي دفعا پهچي، موٽي ويو هو.

سجاد منهن ڦيري روبيءَ جي نيل جهڙين گهرين اکين ۾ گهوريو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خشڪ چپن جي موت جهڙي ماٺ مان هڪ سرڪش روح، سنگينن جي سائي مان ڳالهايو:
”فيصلو ڪيو اٿم ته ماضيءَ ڪي ميساري، پاڻ بئي هميشه هميشه جي لاءِ هڪ ٿي ويندا سين.“
روبيءَ جي اکين ۾ ڪنن لاءِ ڪنوٽين جا ڪجڪار ٿيا. چپن جي ڪنارن ۾ مرڪ مچلي اٿيس ۽ مَنَ مهڪي پيس.
”سچ ـــ!“
”ها ـ سچ.“ هماليه جهڙي اڏول انسان وراڻيو.
پوءِ اوچتو آسمان جي اونهي گهراءِ مان هڪ تارو ڪڙيو ۽ روشنيءَ جي لاٽ ڏاهيندو ڪٿي فضائن ۾ گم ٿي ويو.
روبيءَ جي مرڪ موٽي وئي ـ من مهٽجي پيس ـ ڏکويل آواز ۾ چيائين:
”پر سجاد، اها اڻ ٿيڻي آهي.“
”اڻ ٿيڻي ٿي رهندي.“
”اهو ناممڪن آهي.“
”مان ناممڪن کي ممڪن ڪري ڏيکاريندس.“
”تون حقيقتن کان منهن موڙي رهيو آهين.“
”پيار سڀ کان اهم حقيقت آهي روبي.“
روبيءَ جي زبان تي زهر جو ذائقو چڙهي آيو. اکيون ڦيري، لڙڪ پيئندي چيائين:
”پر سجاد، اهو ڇوٿو وسارين ته اسين بئي شادي شده آهيون.“
سجاد جهڪي روبيءَ جي اکين ۾ ڏٺو ـ جهيڻي آواز ۾ چيائين:
”مان ان ڊونگ کي ڊيري ڪري ڇڏيندس.“
”پر اسان جا فرض ـ ؟“
”فرض، فرض ٿيندا آهن روبي، اسان فرسوده فرضن جي لاش کي ماضيءَ جي مقبرن ۾ دفن ڪري ڇڏينداسين ـ“
هوءَ ويڳاڻي ٿي وئي ـ سندس من جي آنڌ مانڌ پيٽي تي وئي. ڳالهائڻ لاءِ ائين تڙپي جڻ سيني ۾ لوهه اهي ويا هئس ۽ پوءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن لفظ سندس چپن مان نڪتا ته پاڻ سان گڏ لڙڪن جو درياهه به پلٽيو آيا ـ گهٽيل آواز ۾ چيائين:

”پر ـ پر انور جو ڇا ٿيندو؟“

”هو شرابي آهي. هن ڪڏهن به توکي پنهنجو نه سمجهيو.“

”پوءِ به مان هن جي زال آهيان.“

”هو بيوفا آهي ـ هن ڪڏهن به توکي پيار، سک، چين ۽ آرام نه ڏنو.“

”اسان هڪ ٻئي کي سمجهي نه سگهياسين.“

”اهو ڪوڙ آهي. تون ڄاڻين ٿي ته هو ظالم آهي. جنوني آهي. شرابي آهي. عورت هن لاءِ صرف رات گذارڻ جو بهانو آهي. هن تنهنجي سونهن سوڀيا، جسم ۽ جوانيءَ کي شراب جو ڍڪ سمجهي نڙيءَ ۾ اوتي ڇڏيو. هاڻي هن کي تنهنجي ڪا به ضرورت ڪانهي ڪا به گهرج ناهي ـــ“

هوءَ حياتيءَ جي ٻواٽي تي سڏڪي سڏڪي روئڻ لڳي ـــ

۽ تڏهن سجاد هن جي بلڪل ويجهو اچي ويو ۽ ڏڪندڙ آڱرين سان سندس لڙڪ اگهي ورتائين ۽ لرزندڙ آواز ۾ چيائين:

”روبي ـ اڄ رات اسان ٻئي گذريل زندگي سان تعلق ٽوڙي ڇڏينداسين. ماضيءَ کي موت جي ننڊ سمهاري، گڏجي نئين حياتيءَ جو آغاز ڪنداسين ـ هڪ پرسڪون، محبت ۽ خلوص ڀري زندگي. ڇئه روبي ـ ڇئه ته اها زندگي تنهنجي ۽ منهنجي تمنائن جو حاصل هوندي. ”ها“ ڪر روبي ـ ”ها“ ڪر ـــ.“

شرنائين جي گونج اڀ جي آڳنڌ تان اڏري سندس ڪنن ۾ پيهي وئي ۽ پوءِ هو ٻئي ـ نئين صبح، نئين روشني ۽ نئين زندگيءَ جي خيالن ۾ گم ڊگهي چمڪندڙ رستي تي نڪري پيا.

۽ پوءِ جڏهن رات پني ۽ تارا سمهي پيا ـ رستا ويران ۽ سنسان ٿي ويا ۽ شهر جون رنگين روشنيون هڪ ٻئي اجهامي ويون ـــ تڏهن زندگيءَ جو اهم ترين فيصلو سيني ۾ سانديي، سجاد ڏاڪا چڙهندو پنهنجي ڪمري ۾ آيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڙڪو ٻڌي زيبا جي اک کلي پئي- ڇاتيءَ تان اڌ کليل ڪتاب کڻي پر واريءَ ٽيبل تي رکي ڇڏيائين.

ڪجهه ڏينهن کان سڄاد برابر پريشان رهڻ لڳو هو. پر اڄ هنجي منهن تي تڪليف ۽ پريشانيءَ جا پڙڇا پڇا ڏسي زيبا ڏڪي وئي. ڦيٿائين ڪرسي هٽڻ سان هلائيندي هوءَ سندس ويجهو اچي وئي. پاڻ‌وهه وڃان سندس هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهلڻ چاهيائين پر سڄاد هٿ ڇڏائي اڳتي وڌي ويو ۽ پلنگ تي پاڻ ڦٽو ڪري، منهن هٿن ۾ لڪائي ڇڏيائين.

ڪرسيءَ جا ڦاٽر موزيڪ جي فرش تي رڙهندا آهستي آهستي اچي پلنگ جي سيرانديءَ کان رڪيا.

هن پنهنجو ڏڪندڙ هٿ سڄاد جي ٻرندڙ مٿي تي رکي ڇڏيو. هو اڃا به چپ رهيو.

زيبا جي وياڪلتا وڌي وئي- ورونهن مـان وارَ سنواريندي پڇيائين: ”ڪجهه ڏينهن کان توهان پريشان ٿا نظر اچو- ڪا ڳالهه آهي ڇا؟“

خاموشي ـــ

”ڪنهن ڪجهه چيو اٿوَ؟“

مـاٺ ـــ

”مان توهان جي زال آهيان. توهان جي ڏک سک جو ساٿي- چوندا آهن ٻڌائڻ سان غم وراهجي ويندو آهي.“

سڄاد جي سيني ۾ ڪٽار لهي وئي.

”توهان جني مون اپاهج کي سهارو ڏنو، پيار، پنهنجائيءَ ۽ خوشين جا خزانا ڏنا، اتي پنهنجي پيڙا ۽ پريشاني به ڏئي ڇڏيو- مان خوشيءَ سان توهان جو ڏک ڏوريندس- جهوري جهاڳيندس-“

هن جـو ذهن ڏڪي پيو ـــ

”هيءَ عورت ـــ“ هن سوچيو، ”هيءَ اپاهج عورت- جنهن کي سهارو ڏيڻ لاءِ مون پنهنجي جواني داءَ تي لڳائي ڇڏي- زندگيءَ جو سـودو ڪيم- ذات، ڏات، لات سڀڪجهه ڀلائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيس پنهنجي ڪنوار ڪيم- اها ساڳي عورت، پنهنجي خلوص، سادگي ۽ ابوجهائي سان منهنجي وَڏَ وَڏِ ۾ ورهه ڇو ٿي پري؟ ڳهاءِ ڳهاءِ ڪي ڳهرو ڇو ٿي ڪري؟ ڇو ٿي ڪري؟ اڄ- ها اڄ، جڏهن مان پنهنجو دامن هن جي دامن ڪان ڇڏائڻ جو فيصلو ڪري آيو آهيان- تڏهن نياز ۽ نيزاري ڇڏي منهنجي من تي نشتر ڇو نه ٿي وهائي؟ ڇو نٿي وهائي-؟"

زيبا جا هٿ هن جي پيشانيءَ تي لرزي رهيا هئا ۽ هوءَ چئي رهي هئي:

"شايد منهنجي ڪنهن غلطيءَ توهان کي ڏک پهچايو آهي- مان معافي ٿي مڱان—"

"زيبا-" هن سوچيو، "زيبا توکان ڪابه غلطي ڪانه ٿي آهي. تنهنجو ڪوبه قصور ناهي. تون بي ڏوهي آهين، بيقصور آهين. تون معصوم، پاڪ ۽ سادگي جو مجسمو آهين- ڏوهه ڪنهن جو آهي، مان نٿو ڄاڻان! شايد تنهنجي اپاهج آرزوئن جو- يا وري منهنجي اٿاهه احساس جو- ڪوبه نٿو ڄاڻي- ڪوبه نٿو ڄاڻي- ڪوبه نٿو ڄاڻي-"

زيبا جي اکين ۾ لڙڪ تري آيا هئا. ٿڙڪندڙ چپن سان هوءَ چئي رهي هئي:

"توهان منهنجا محسن آهيو. توهان مونکي معزوريءَ جي آيرندڙ احساس مان نجات ڏياري ۽ پنهنجي خوشين ڀريل زندگي ۾ زهر اوتي هڪ ٿي ڏيڪ سان پي ڇڏيو- مان توهان کي ڪابه خوشي ڏئي نه سگهيس- توهان منهنجي پنيان درد جي صحرا ۾ دور نڪري ويا ۽ مسرتن جا شهر ڪهنو پٺتي رهجي ويا—"

"مسرتن جا شهر-" ڦڪي مرڪ هنجي چپن تي پهچي وئي. هن سوچيو، "مسرتن جا شهر اهي خوش نصيب ٿي آباد ڪندا آهن جن جي سيني ۾ احساس جو نانگ نه نچندو آهي. جي ڪنهن جي جادو نگريءَ ۾ پلجي به پير نه رکندا آهن. مان خوابن جو رهواسي هوس زيبا! مون توکي سهارو ڏئي پنهنجا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڀ سهارا وڃائي ڇڏيا. منهنجو حال ڪڙيل تاري ڪان پڇ. وڇڙيل ڪونج ڪان پڇ. ڪومايل ڪنول ڪان پڇ. مون غم جي ديوار اڏو آرزوئن جو بليدان ڏنو آهي زيبا.“

۽ هوءَ چئي رهي هئي:

”توهان نوجوان آهيو. خوبصورت آهيو. مالدار آهيو. توهان ڪٿي به شادي ڪري پنهنجي زندگي ٻيهر آباد ڪري سگهو ٿا. جيڪڏهن مان اياڳي توهان جي راهه ۾ رڪاوٽ بڻجي بيٺي آهيان ته توهانجي خوشيءَ ڪارڻ مان توهانجي دنيا مان هلي ويندس.“

”ها زيبا.“ هن سوچيو، ”مان خوبصورت آهيان. نوجوان آهيان. مالدار به آهيان. ۽ سون پنهنجو نئون جيون ساٿي به چونڊي ڇڏيو آهي. روبي- روبي منهنجي تخليق جو تاج محل آهي. منهنجي روح جو آواز آهي. سون فيصلو ڪيو آهي ته ساڻس شادي ڪندس ۽ ضمير جي بي جان بت ڪي دل تي پٿر رکي پرزا پرزا ڪري ڇڏيندس. ۽ توکي هميشه هميشه جي لاءِ ڇڏي ڏيندس. اهو منهنجو فيصلو آهي. ۽ منهنجو فيصلو اٽل هوندو آهي- ڇو ته مان هماليه جيان سرڪش، ضدي ۽ اڏول آهيان.“

هوءَ هاڻي سجاد جي سيني تي سر رکي سڏڪي سڏڪي روئي رهي هئي. سندس نيڻن مان نار وهي هليا. صبر جا ڏيئا پلٽي پيا هئس.

”سجاد- مان تنهنجي دنيا مان هلي وينديس. توکي خوش ڏسڻ ڪاڻ مان پنهنجي زبان ۽ آشائن کي گهٽي گهٽي ماري ڇڏينديس. مان تنهنجي ڪلهن جو بار آهيان سجاد. ڪيڏي نه خود مطلب هئس. مان! تنهنجي سهاري کي سات سمجهي، تنهنجيءَ حياتيءَ ۾ پنهنجي اياڳ جا اٿيا پاڇولا ڪٽي هلي آيس. نه نه. مان ائين ٿيڻ نه ڏيندس. مان ائين هرگز ٿيڻ نه ڏيندس. مان پنهنجي پيار جي خاطر، تنهنجي روح کي قيد رکڻ نٿي چاهيان. مان توکي آزاد ٿي ڪيان. مان وڃي رهي آهيان. مان وڃي رهي آهيان.“

ڦيٿا تيزيءَ سان فرش تي ڦريا. ۽ اک ڇنڀ ۾ ڪرسي ڏاڪڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي اونهي غار طرف ڊوڙڻ لڳي. زيبا جا هٿ تيزيءَ سان حرڪت ڪرڻ لڳا. ۽ اکين ۾ آخري چمڪ بيدار ٿي اٿيس.
۽ پوءِ جڏهن سندس ڪرسيءَ ڏاڪڻ تان ٿڙندي، ٿاٻڙندي، فرش سان ٽڪرائي، چڪناچور ٿي وئي، تڏهن هن پاڻ کي سجاد جي مضبوط ٻانهن ۾ سمايل ڏٺو. جنهن ڪيس آخري گهڙيءَ پاڻ ڏانهن ڇڪي ورتو هو.
۽ هوءَ سندس ويڪريءَ ڇاتيءَ ۾ منهن لڪائي روئي رهي هئي.
۽ تڏهن سجاد جي اکين مان به لڙڪ لڙي پيا. ۽ ٻارڻ رانگر سڏڪندي چيائين.
”مان توکي ڇڏي نه ويندس زيبا. مان توکي ڇڏي نه ويندس. مان سرڪش آهيان. روح جي ريجهه ۽ من جي مات سيني ۾ سانڍي جيئندس. مان توکي ڇڏي نه ويندس.“
ٻئي ڏينهن سرڪاري باغ جي بينچ تي هو اداس ۽ وياڪل، وقت کان اڳ روبيءَ جي انتظار ۾ بيٺو رهيو. شڪستن جا مزار من ۾ سانڍي هو انتظار ڪندو رهيو. ڪيس ٻڌائڻ لاءِ ته هو هڪ دفعو وري به احساس جي ليٽ ۾ لڙهي چڪو آهي. درد جي صحرا ۾ نئين سر نڪري پيو آهي. فرض جي فرضي خدا آڏو سر جهڪائي چڪو آهي. هو تنهنجو ٿي نه سگهندو. هو ڪنهنجو به ٿي نه سگهندو. ڇو ته هو هوا جو جهونڌو آهي. پاڻيءَ جو ڦونڌو آهي- مٽيءَ مٺ آهي- ڪيس پنهنجو ڪوبه وجود ڪونهي- ڪابه ڇرپر، ڪوبه حس، ڪابه زندگي ڪانهي- هو پاڳل آهي.
تڏهن صدين جي اذيتناڪ انتظار کانپوءِ روبي، ڪنڌ جهڪائي اچي سندس آڏو بيٺي- سندس اکين ۾ آشائن جا شمشان هئا. ورهه جو ويراڳ هو. درد جي پيڙا هئي.
انکان اڳ جو سجاد ڪجهه چوي، هوءَ سڏڪي پئي. ڇڻ دل جا زخم اکلي پيا هئس. چيائين:
”مونکي معاف ڪج سجاد. مان تنهنجي ٿي نٿي سگهان. مان-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انور کي حياتيءَ جي رڻ پٽ ۾ ڀٽڪڻ لاءِ ڇڏي نٿي سگھان. هن کي منهنجي ضرورت آهي. منهنجي سهاري جي گھرج آهي. هو وچايل انسان آهي، ڪنهن منزل جي تلاش ۾ منهنجو ساٿ گھرجي. تون مونکي معاف ڪري ڇڏج. ڀاڇوا و سمجھي وساري ڇڏج. وساري ڇڏج. وساري ڇڏج—"

هوءَ هلي وئي ۽ همايون سڏڪي پيو!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بھارون بي وفا آھن

گائيڊ اسان کي ڪوئيٽا جا خوبصورت ۽ سرسبز پھاڙ ڏيکاري رھيو ھو. رستو بي حد سوڙھو، پاسن کان ھيٺ ڪيتري تائين اونھيون واديون ۽ مٿي ترندڙ ڪارا ڪڪر ڏيکاريندي چيائين ”ڏسو، ھتان جي خوبي اھا آھي جو جيڪڏھن اوھان زور سان آواز ڪندا ته پوري ٻن منٽن کان پوءِ توھان کي پنھنجي آواز جو پڙاڏو ٻڌڻ ۾ ايندو ۽ —“

پر جانيءَ وچ ۾ چيو، ”اڙي سائين، تون ته منٽ ٽو چوين پر توکي شايد اسان جي ڪراچيءَ جي خبر ناھي. مان روز سمھڻ وقت زور سان چئي ڇڏيندو آھيان: ’اٿ جاني، صبح ٿي ويو آھي.‘ ۽ خبر اٿئي ته ان آواز جو پڙاڏو ٺيڪ ڏينھن صبح جو سويل اچي مون کي ننڊ مان بيدار ڪندو آھي!“.

گائيڊ کلي ڏنو.

پنيان حميد مير کي چئي رھيو ھو، ”مان ننڊ مان ٺيڪ ان وقت اٿندو آھيان، جڏھن سج جو پھريون ڪرڻو دريءَ کان منھنجي روم ۾ داخل ٿيندو آھي.“

”پوءِ ته تون تمام سويل اٿندو ھوندين؟“

”نه.“ حميد چيو، ”دراصل ڳالھه ھيءَ آھي ته منھنجي روم کي دري اولھه پاسي کان آھي.“

روماني فضا ڏسي صوفي شاعري ڪرڻ لڳو. چي: ”ھي ڏکيا، بي ترتيب پھاڙ، ھڪ آزاد نظم جيان آھن، جن کي نه قافيو نه رديف! ھي ڪارا ڪڪر نظاميءَ جي نعت وانگر آھن، جي وسن ته ايچ ڪري ڇڏين ۽ جي نه وسن ته به ايچ ڪري ڇڏين.“

مير چيو، ”آزاد نظم تي مون کي پنھنجي پاڙي جو شاعر بلبل سنڌ جناب ”نيز ڇمڇا ڇري“ ٿو ياد اچي، جنھن کي ڏسي ڪنھن دل جلئي في البديع چيو ھو:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنهنجي ٽوپي آ يا حقي جي چلم آ ڪائي
تنهنجي ڏاڙهي آ يا آزاد نظم آ ڪائي

جيپ جي اڳين سيٽ تي جاني ۽ لا وارث صبح واري ڪرڪيٽ مئچ تي بحث ڪري رهيا هئا. جانيءَ پئي چيو، ”جيڪڏهن مان پاڻ بئٽ ڀري ڪري، بال کي وڪيٽن ۾ وڃڻ نه ڏيان ها، ته جيڪر منهنجي وڪيٽ نه وڃي ها. پر....“

شامي، اسان جو ڪپتان، ڊرائيور جي پر ۾ ويهي ٽيم جي مئنيجر کي پنهنجو ڪو گذريل رومان ٻڌائي رهيو هو. ”.... ۽ سائين منهنجي کي چوان، ڳالهه هن ريت ٿي. جو هوءَ پنهنجي باغ ۾ اڪيلي ويٺي هئي. مون هوريان هوريان وڃي سندس اکين تي هٿ رکيا. آواز بدلائي چيومانس، ’جيڪڏهن تون ٽن ڏڪن ۾ نه ٻڌائيندينءَ ته مان ڪير آهيان، ته پوءِ مان سمجهندس ته تنهنجو مون سان سچو پيار آهي.‘“

مينيجر شاميءَ جي اچان به ويجهو سري آيو. رازداراڻي نموني ۾ پڇيائين، ”پوءِ ڇا ٿيو؟“

”سائين منهنجي کي چوان، تيندو وري ڇا!“ شاميءَ چيو، ”هن ٽي نالا ورتا.“

”ڪهڙا ڪهڙا؟“

”شاستري، دليپ ڪمار ۽ ڪرنل ناصر!“

۽ مان پوئين سيٽ تي ڪنڊ ۾ ويهي پنهنجي زخمي پير کي مالش ڪري رهيو هوس. ڳالهه هيئن هئي ته مون بئٽنگ ڪندي، بيٽ کي بال جي بجاءِ پنهنجي پير تي وهائي ڪڍيو هو.

جيپ اچي هڪ آبشار وٽ بيٺي.

مٿان پاڻيءَ جو هڪ وهڪرو جهومندو ڳائيندو هيٺ ماترئ ۾ ڪري رهيو هو. گائيڊ چيو: ”هيءَ آبشار هتان جي سرزمين جي عظمت جو شاهد آهي. هزارين ورهين کان بلڪل اهڙيءَ طرح وهندو رهيو آهي.“

جاني ڪئميرا تيار ڪرڻ لڳو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاوارث پڇيو، ”هڪ ڏينهن ۾ اٽڪل سوين من پاڻيءَ جا هيٺ
ڪرندا هوندا؟“
”سوين نه بلڪ هزارين من ڇئو.“ گائيڊ ورائيو.
صوفي ڪجهه شڪي نگاهن سان آبشار کي تڪڻ لڳو. گهڙي
پل رکي چيائين، ”پوءِ ته هيءُ آبشار ضرور رات جو به
وهندو هوندو!“
مون ڳالهه بدلائڻ خاطر گائيڊ کان پڇيو، ”توهان جا وار ته
جوانيءَ ۾ ئي ڪسي ويا آهن، ڀلا ڇو؟“
چيائين، ”بس سائين، ڳڻتي.“
”ڇا جي ڳڻتي؟“
”اهائي وارن ڪسڻ جي.“
اهو گائيڊ به عجيب انسان هو. ڏسڻ ۾ بلڪل نوجوان، بندرو
قد، ايتري قدر جو هڪ دفعي منهنجي اک سان ڪک ڪڍڻ
لاءِ جيپ تي چڙهي بيهٺو پيو هوس. وار گهٽي ياڳي ڪم تي
ويا هيس، پر تنهن هوندي به پاڻ سان ڦٽي ضرور ڪٺندو هو.
بدن ۾ ڪافي ٿلهو پر خوش طبع ۽ رلٽو ملٽو هو. هڪ دفعي
پاڻ ئي چيو هئائين، ته ”ٿلها ماڻهو اڪثر کلمک ٿيندا آهن. اهو
ان ڪري جو هو نه ته وڙهڻ جي قابل هوندا آهن ۽ نه وري
ڀڄڻ جــي!“
اسان کي ڪوئيٽا ۾ آئي اڃان ٿورا ڏينهن مس ٿيا هئا، پر تنهن
هوندي به سڄي ٽيم سان ڏاڍو گهلي ملي ويو هو. سڄي ڏينهن
جي ٽڪائيندڙ ڪرڪيٽ کان پوءِ جڏهن ٽڪجي هوٽل ۾ ايندا
هئاسين ته هو اسان جي پرسان ويهي نهايت ئي مزيدار ڳالهيون
ڪندو هو. چوندو هو، ”ليڊيز ڪلب جي سامهون گهر اٿم. ان
ڪري نظر ڪمزور ٿيندي وڃيم.“ يا وري، ”جيڪڏهن جنت
۽ جهنم جي رهواسين جي وچ ۾ ڪرڪيٽ مئچ ڪرائي وڃي
ته جيت يقيناً جهنم وارن جي ئي ٿيندي، ڇو ته امپائر انهن
جا ئي هوندا.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رات جو جڏهن هوٽل ۾ پهتاسين ته ڪافي دير ٿي چڪي هئي. هيٺ بال روم ۾ موسيقي بند ٿي چڪي هئي ۽ شايد رقص به ٿي رهيو هو. هن جي ذهن وري منجهي ويو. ان ڪري ڪپتان طرفان مڪمل آرام جي هدايت هئي. پر موسيقيءَ کي ڪير روڪي؟ روح جي آرام کي به ڪنهن روڪيو آهي؟ گهڻي ڪوشش جي باوجود به جڏهن ننڊ نه آيم، تڏهن آهستي آهستي هيٺ لهي آيس. هيٺ سنگيت جو جادو هر طرف ڦهليل هو. نوجوان جوڙا مستيءَ ۾ آسمان کي ڇهي رهيا هئا. هڪ طرف آرڪيسٽرا 'ٽيونس آف گلوري' وڄائي رهيو هو ۽ ٻئي طرف سرديءَ کان بچڻ لاءِ خوش نصيب انسان قيمتي ڪپڙن ۾ ويڙهيا ويٺا هئا. روشني رنگ بدلائي رهي هئي ۽ سازن جي ساهه مان ڦاٽي نڪتل نغما فضائن ۾ پکڙجي پرواز ڪري رهيا هئا.

مون پنهنجي پرسان ويٺل هڪ ڪراڙي کي چيو، "تو هان هوءَ پڍي عورت ڏسو ٿا؟ اها ئي، جيڪا پنهنجي پوٽي جيڏي نوجوان سان، ڪمال بي حيائيءَ سان پاڪر پائي نچي رهي آهي. ڏسو، ڪيئن نه پئي نخرا ڪري. حياءُ ته ٻنهي ڪونهيس. ڏسو ٿا نه؟"

هو ڪجهه دير خاموش رهيو ۽ پوءِ جهيڻي آواز ۾ چيائين، "جي ها! بدقسمتيءَ سان اها منهنجي زال آهي."

هاڻي ٻاهر بارش شروع ٿي وئي هئي. مان گرم ڪافيءَ جون سرڪيون پرڻ لڳس. وقت جا ڌاڳا ڪيڏا نه الجهيل آهن، مون سوچيو. وقت ئي ته انسان جو ويري آهي. ۽ اسان، انسان، انهيءَ ئي وقت جي هرهڪ لمحي، هر هڪ پلڪ کي پنهنجي ئي خون سان پالي، نپائي وڏو ٿا ڪيون. هي ماحول، هيءَ بي پرواهي، هيءَ آڪاس ڏانهن اڏام، هي سڀ ڪجهه اسان جي آئينده جي سيني ۾ پالو ٿي چڀندو، ڇو ته وقت ئي انسان جو ويري آهي.

اوچتو ڪو پاڇولو اڀريو ۽ سامهون چٽيل ديوار تي چانئجي ويو. ڪوئي اڇي پرسان بيٺم. چهرڪي مٿي نهاريم: هوءَ سفيد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڙهيءَ ۾ ملبوس هئي، يوناني ڏند ڪٿائن جي ڪا ديوي. مان ڏسندو ئي رهيس- قدرت جو لا زوال حسن ۽ سندس چپڙن تي ڇهنيل ابدي مرڪ.

”معاف ڪجو،“ هن چيو، ”ٻاهر بارش ٿي رهي آهي ۽ منهنجو ڊرائيور ـــــ .... ڇا مان ويهي سگهان ٿي؟“

”او بلڪل- بلڪل.“ مان هڙڪي پيس.

” اوهان شايد هت نوان آهيو؟“ هوءَ منهنجي سامهون ويهي رهي.

”مان نيلا آهيان. ريگو ٽريڊرس جو نالو ته توهان ٻڌو ئي هوندو. ريگو ٽريڊرس انٽرنيشنل. اسان جون شاخون نيويارڪ، لنڊن، پيرس، ميونخ، مطلب ته هر مشهور جڳهه تي آهن. سواءِ ماسڪو ۽ جهنم جي!“ هوءَ پنهنجي مزاق تي خود ئي مرڪي ويئي.

”مان قمر آهيان.“ پنهنجو آواز اجنبي لڳم. ”ڪراچيءَ ۾ پڙهندو آهيان. ڪاليج جي ڪريٽ ٽيم سان هت آيو آهيان.“

هن جي دلچسپي وڌي ويئي ۽ گهڻي دير تائين ڳالهيون ڪندي رهي. هن جا چپ چرندا رهيا. منهن تي مرڪ ساوڻ جي اس جيان ڊوڙي تي آيس يا وري دور ڳلن جي ڪُنِ ۾ غائب ٿي ٿي ويس. چمڪندڙ اکڙيون ڪجهه چونديون رهيون. اڻ ڏٺي، اڻ ٻڌي، اڻ مٽي گهراءَ جا راز کوليندي‌ون رهيون ۽ مان ٻڌندو رهيس. ڏسندو رهيس. قدرت جو لاَ زوال حسن ڏسندو رهيس.

۽ پوءِ جڏهن بادل ڪڙيا، ۽ بارش رڪي، ته اسان ٻئي موسيقيءَ جي لات ۾ جلي انيااسين ۽ تڏهن رقص ڪندڙ ٽوليءَ ۾ هڪ جوڙي جو اضافو ٿي ويو.

صبح جو گهڻي دير تائين وري بارش پوندي رهي. سامهون حد نگاهه تائين پاڻي ڦهليل هو. پوپلين ۾ ٻ. اسان مئچ جو خيال لاهي پاڻ ۾ ڳالهيون ڪري رهيا هئاسين. جانيءَ پئي چيو: ”شاديءَ جا پهريان ڏهه سال زال ڳالهائيندي آهي ۽ مڙس ٻڌندو آهي. بعد جا ڏهه سال مڙس ڳالهائيندو آهي ۽ زال صبر سان ٻڌندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهندي آهي. ۽ آخري ڏهه سال ٻئي ڳالهائيندا آهن ۽ ٻارڙي وارا ٻڌندا رهندا آهن!“

لاوارث پرڀان وڏي خيالي ريڊيو اسٽيشن تان عمر قريشيءَ واريءَ اسٽائيل ۾ ڪامينٽريءَ ڪئي. پنهنجو اسڪور پنج سئو ڏائين پهچايو هئائين جو جانيءَ جي ڳالهه ڪن تي پيس. عورت جي ڳالهه ٻڌي رهي ڪونه سگهيو. چيائين، ”عورت ۽ عزرائيل ۾ فرق صرف اهو آهي جو هو پنهنجو ڪم ڪن گهڙين ۾ لاهيندو آهي ۽ هوءَ اهو ساڳيو ئي ڪم سالن ۾ پورو ڪندي آهي!“

مير ڪي پنهنجي رومان جو ڪو ورق ياد اچي ويو. مونکي ٻانهن کان وٺي پاسيرو ڪري چيائين، ”تون روزيءَ کي سڃاڻين نه؟ اهائي ڪرسچن ڇوڪري، سنهي، ڊگهڙي، جيڪا هاڻي فلمن ۾ به ڪم ڪندي آهي.“

مون ٻنان سوچڻ جي، يڪدم ڪنڌ سان ’ها‘ ڪري ڇڏي.

”هڪ دفعي،“ مير چيو، ”هڪ دفعي مان ۽ هوءَ جڏهن سڄي رات ڪلفٽن تي گذاري، صبح جو ستين بجي سندس گهر پهتاسين، ته ڇا ڏسون ته روزيءَ جو پيءُ ڏاڍي ڪاوڙ ۾ ورانڊي جا چڪر پيو لڳائي. اسانکي ڏسي هو ٻاهه ٿي ويو. چيائين، ’منهنجي ڌيءَ کي ستين بجي صبح جو گهر موٽائي اچڻ جو سبب؟‘ ’سبب اهو،‘ مون وراڻيو، ’جو نيڪ اٺين بجي مونکي ڪاليج پهچڻو آهي‘.“

هاڻي گائيڊ به اچي چڪو هو، ۽ حميد ڪي پنهنجي ڳوٺ جي باري ۾ ٻڌائي رهيو هو: ”هونءَ ته اسانجي ڳوٺ ۾ ٻي هر ڪا سهوليت آهي پر جيڪڏهن منجهس ڪا ڪمي آهي ته صرف ٻن شين جي: پاڻي ۽ ماڻهو.“ جانيءَ زور سان ٽهڪ ڏيندي چيو، ”هائو، دوزخ کي به انهن ٻن شين جي ضرورت آهي.“

اسان کان ٿورو پريرو ٻيا ساٿي تاس کيڏي رهيا هئا. بينوءَ لاوارث کي ٻئي چيو، ”منهنجو پڙڏاڏو ڪن جي پاپڙيءَ سان پيانو وڄائيندو هو.“ ۽ لاوارث يڪدم چيو، ”خير اها ته ڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي ڳالهه ناهي، منهنجو نالو پنهنجيءَ ڊگهيءَ ڏاڙهيءَ مان ستار جا سر ڪڍندو هو ۽ منهنجو مامو ته پنهنجي مُڇ مان چنگ وڄائيندو هو!"

ڪپتان شامي منڊڪائيندو اچي منهنجي سامهون لنگهيو. پڇيو مانس، "تنهنجي پير کي ڇا ٿيو ڪپتان؟"

چيائين، "يار ڪالهه اهي ته بمپر اڇليم، اهي ته بمپر اڇليم جو پير ئي زخمي ٿي پيم!"

برسات سڄو ڏينهن پوندي رهي. ۽ مئچ جو رهيو کهيو امڪان به ويندو رهيو. هوٽل ۾ موٽي آياسين ته بيرن جي ڊگهي قطار کي پنهنجي انتظار ۾ ڏٺوسين. ويجها وياسين ته هنن نهايت ئي هيٺ جهڪي جهڪي فرشي سلام ڪرڻ شروع ڪري ڏنا. اسان کين ماني جلد تيار ڪرڻ جي تاڪيد ڪري پنهنجن ڪمرن ۾ هليا وياسين. پوءِ خبر پئي ته اهي بيرا نه، پر مقامي شاعر هئا، جي پنهنجو ڪلام ٻڌائڻ لاءِ آيا هئا!

۽ جڏهن ڪافي دير گذري ۽ گذريل حسين رات کي ياد ڪندي مان هيٺ هال ۾ ڪافي پيئڻ هليو آيس ته اوچتو لاوارث به اچي نڪتو. تازو ٻاهران آيل هو انڪري ڪپڙا برسات ڪان آلا هئس. مونکي ڏسي، هٿ وارو پيڪيٽ ٽيبل تي اڇلائي، پاڻ اچي ڪرسيءَ ۾ ڪريو. پيڪيٽ ۾ هڪ حسين ليڊيز واچ هئي ۽ پني چٽڪيءَ تي لکيل هو: 'پيار ڀريو تحفو- از طرف وارث مرزا وارثي.'

مون لاوارث ڏانهن ڏٺو. هو مرڪي رهيو هو. مون چيو، "خدا جا بندا هيءَ ڪهڙي مصيبت!"

لاڏ مان چيائين، "مصيبت نه، محبت."

"پر،" مون چيو، "اسانکي هت آئي ڏينهن ئي گهٽا ٿيا آهن! ۽ تنهن ڪانسواءِ...."

پر هو وڏيڪ ڪجهه به ٻڌڻ ڪانسواءِ، پيڪيٽ هٿ ۾ لوڏيندو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيٽيءَ سان ڄمالو ڳائيندو، جهومندو، ٻاهر نڪري ويو. ۽ مان چپ چاپ ڪافي پيئڻ لڳس.

سامهون هوٽل جي شفاف ديوار مان ٻاهريان جبل ڏندلا ۽ جهڪا ڏسڻ ۾ پئي آيا. مون ٻيري کي سڏي چيو، ”توهان جي هوٽل جون ديوارون ڪهڙيون نه شفاف آهن، پريان جبل به پيا ٿا ڏيکارجن.“

ٻيري کلي ڏنو. چيائين، ”سائين، اها ديوار ناهي، دري آهي!“

۽ پوءِ مان ڪوٽ ڪلهي تي اڇلي ڏاڪڻ چڙهڻ لڳس. واٽ تي ڏي شامي ملي ويم. پنهنجو بهترين سوٽ اوڍيل هئس ۽ منجهانئس نمنيل جي هلڪي خوشبو پئي اڏي.

مون مذاق خاطر چيو، ”ڪپتان، چو اڄي ڪوئيٽا جي حسينائن کي ڪهڻ جي سٽي اٿئي. ويچارين جا بگاڙيو آهي تنهنجو!“

هو ٻهڪي اٿيو، ”وڏو ڪو جادوگر آهين، سائين منهنجي ڪي چوان. آخر توکي خبر ڪيئن پئي؟“

مان چپ، مرڪندو رهيس.

پر هو چپ رهي نه سگهيو. ايلاز ڪندي چيائين، ”ڏس، اولڊ بواءِ، ڪنهنکي به سائين منهنجي ڪي چوان خبر نه پوي، خاص ڪري ان مردود لاوارث کي. نه ته منهنجي سڄي محنت تي پاڻي ڦيري ڇڏيندو.“ ڪجهه لڄائي، ڪجهه شرمائي، منهن ٻنهي هٿن ۾ لڪائي، هيٺين چپ کي چڪ پائي چيائين، ”اڄ شام ملڻ جو وعدو آهي چشمي تي. ڏس، هيءُ ڏس!“ ائين چئي کيسي مان هڪ چمڪندڙ هار ڪڍي هٿ ۾ ڪيائين. ”ڏس، هيءَ تحفو ڪيئن رهندو؟“

۽ مان سوچڻ لڳس ته ڇا سچ پچ ڪوئيٽا جي سر زمين عاشقن لاءِ ايتري موزون جڳهه آهي.

۽ هوڏانهن شامي ويندي ويندي، واٽ تان مڙي، مونکي چئي رهيو هو، ”ڏس قمر، سائين منهنجي کي چوان، منهنجو راز، ماءِ، سيڪريٽ...“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رات جو هڪ هڪ ٿي سڀ پڪچر تي هلي ويا پر مان طبيعت خراب هئڻ جو بهانو ڪري چپ چاپ ليٽيو رهيس.

۽ پوءِ جڏهن گهڻي دير کان پوءِ ڏاڪا لتاڙي هيٺ لهڻ لڳس، تڏهن هال ۾ هلڪي موسيقي جهونگاري رهي هئي ۽ حسين جوڙا رنگين روشنيءَ جي ڇانو ۾ ٿهڪي رهيا هئا. مون چئني پاسي نظر ڦيرائي. پريان ڪنڊ ۾، اڪ اونداهيءَ ۾ نيلا ويٺي هئي. مونکي ڏسي مرڪي ڏنائين. ”مونکي يقين هو ته اوهان ضرور ايندا.“

”توهانکي انتظار ڪرڻو پيو. مان پشيمان آهيان.“ وڌيڪ چئي نه سگهيس. هن جي چپن تي وري مرڪ ڦهلجي وئي – مرڪ، جنهن ۾ سؤ راز سمايل هئا، پنهنجي وجود کان بي نياز مرڪ، جا خود بخود ڪنهن اڻ لکي جنبش جو اڻ ميو صلو هئي. جا ڪجهه دير چمڪڻ کان پوءِ هوريان هوريان غائب ٿي پئي وئي.

”توهان ڪجهه اداس آهيو؟“ هن پڇيو.

”مون؟“ مان پنهنجي آواز سڃاڻڻ ۾ دقت محسوس ڪرڻ لڳس. ”ها، سوچيان ٿو انساني زندگي به ڪيتري نه عجيب آهي. هڪ راه جيان جنهن تي ڪئين ساٿي ملن ٿا ۽ پوءِ وڇڙي وڃن ٿا. پر سندن يادون وس ڪئي به نٿيون وسرن. اسان سڀاڻي ٿي هتان وڃڻ جو ارادو ڪيو آهي.“

هوءَ چپ چاپ مون ڏي ڏسندي رهي.

۽ مان چوندو رهيس، ”مان هليو ويندس. اڄوڪي رات دنيا جي حسين ترين رات آهي نيلا. سڀاڻي هيءَ رات وري به ايندي. هي رنگينيون، هيءَ موسيقي، هيءُ حسن وري به ڪلندو پر نيلا شايد پاڻ پئي گڏ نه هجون. شايد!“

هن جون اکڙيون آليون ٿي ويون.

ڪجهه چوڻ چاهيائين. چئي نه سگهي.

”مان هليو ويندس. ۽ پوءِ جڏهن به چنڊ جوان ٿئي يا برساتيون اپري اچن ۽ هيڙيون محفلون مچيل هجن، تڏهن هڪ دفعو مونکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ياد ڪري ڇڏجانءِ."
ٿڌو ساهہ!
"تون وساري تہ نہ ڇڏيندينءَ نيلا؟ هن مسرت بخش گهڙيءَ کي وساري تہ نہ ڇڏيندينءَ؟ پر- پر ها، وساري ڇڏجانءِ. مونکي وساري ڇڏجانءِ. مون ۾ آهي ئي ڇا! صرف هِن چپ چاپ وسندڙ ڪڪرن کي نہ وسارجانءِ. روح کي گهائيندڙ موسيقي کي نہ وسارجانءِ — نہ وسارجانءِ."
هن جا لڙڪ لڙي پيا.
"زندگي،" هن چيو. "زندگي هڪ تلخ حقيقت آهي. ڪير وساري سگهندو حقيقت کي؟ ڪير وساري سگهندو؟ مان ڇاڻان ٿي. توهانکي نہ ڇائيندي بہ سڃاڻان ٿي. اڳين محسوس ٿو ٿئي ڄڻ ڪٿي اڳ ۾ ضرور مليا آهيون. شايد هن مختصر زندگي کان اڳ، گهڻو اڳ. ۽ هاڻي صدين جي جستجو کان پوءِ ملياسين تہ بہ ڪهڙو. بہ گهڙيون گڏ گهاري، جدا ٿين لاءِ؟" هوءَ روئي ويئي "مان توهان کي ياد ڪندي رهنديس. جڏهن گل ٽڙندا، جڏهن بهار ايندي ۽ ڪارا ڪڪر جهومندا. مان اڪيلي توهان کي ياد ڪنديس!"
اسان اتان اٿي وراندي ۾ هليا آياسين. هڪ پاسي، ڪجهہ مرد گڏجي، گٽار جي چوگرد، دائري ۾ 'آديو سميگو' ڳائي رهيا هئا. منهنجي دل اجهامي وئي.
پرسان بيٺل ڪوندي‌ءَ مان گل پٽي، مون نيلا جي وارن ۾ هڻڻ لاءِ وڌايو، پر سندس گلي ۾ پيل هار ڏسي مونکي ڪجهہ ياد اچي ويو. هوءَ ساڙهيءَ جو پلؤ ناهڻ لڳي تہ سندس ڪرائي ۾ بدل واچ روشنيءَ ۾ چمڪي اٿي. منهنجو هٿ اتہ ۾ ئي رڪجي ويو. حقارت بدل مرڪ چپن تي ڊوڙي آيہ ۽ ہيءَ گهڙيءَ مان انهيءَ گل کي آگرين مان ڇيهاٽي ڇڪو هوس.
مون لاوارث جي واچ جي شاميءَ جو هار سڃاڻي ورتو هو!

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنهنجي منهنجي ڪهاڻي

هيءُ انهن ڏينهن جي ڳالهه آهي، جڏهن مون کي ڇتي ڪتي چڪ پاتو هو.

دراصل ڪتو منهنجو پنهنجو هـو. گهر جو پاليل هو. ٻارن سان گڏ نپايل هو. پر پوءِ اوچتو ڇتو ٿي پيو. ڪاڏي وڌائين. مان وڏيرو ناهيان. ان ڪري ڪتن جي نفسيات کان به واقف نه آهيان. نه ته گهٽ ۾ گهٽ ايتري ڄاڻ ته ضرور هجيم ها ته ڇتا ڪتا اڪثر مالڪن کي ئي کائيندا آهن. ان جو سبب شايد اهو آهي ته ڇتي ڪتي کي پنهنجي مالڪ کان وڌيڪ سولو ۽ هٿيڪو شڪار ٻيو ڪهڙو ملندو؟

منهنجي پاڙيسريءَ خير محمد کوکن واري جو خيال آهي ته: مون کي ڪتو پالڻ ئي نه گهربو هو. ڇو ته ڪتو صرف تيستائين وفادار رهندو آهي، جيستائين ڇتو نه ٿيندو آهي. ڇتي ٿيڻ کان پوءِ هو سڀ لڳ لاڳاپا ۽ رشتا ناتا وساري ويهندو آهي.

شاعر جذبات حضرت بلبل بيقرار چيو ته: جانور سان دوستي نه رکجي. پر جي رکجي به ڪٿي ته پوءِ ان کان اڳ جو جانور چڪ پائي، کيس پاڻ چڪ پائي ڪيجي.

مائي ملوڪان، عمر ۾ به وڏي ۽ عقل ۾ به سرس آهي، ان ته ڪليو ڪلايو چئي ڏنو ته: ابا، منهنجو مثال وسري ويو هيئي ڇا؟ مٺي ولوءِ سان لائون لهي آئي هيس ته گهر ۾ نڪر جو ٽانو به ڪونه هو نپٽي ڪي- سچو سڪٺو، ٻانهن لوڏي، موڙ ٻڌي اچي بيٺو هو راڄ ۾ خالي ڪيسي ٿي- پورهيا ڪيم، ٻيلهپا ڪيم، ماڻهن جون چاڪريون ڪيم. نه ڏٺم ڏينهن نه رات. نه ساوڻ نه سيارو. ڪٿان اٽي اپ ملي، ڪٿان گندي ڪپڙو، ڪٿان چار ڏوڪڙ، ڪٿان دم دلاسو- ويس مٺي جو پيٽ پريندي- گڏهه مان ڦيرائي ماڻهو ڪيومانس- چار پيسا هٿ ۾ ٿيس ته بگل ٿي ڦري ويس- اڳي پيو پيرن ۾ ليڪهڙائيون پائيندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هاڻي ڪٿي مان شيئن تي پيو- ڦيريون ته هوندو هو مانيءَ گرهه لاءِ محتاج، هاڻي ڳالهه ڳالهه تي الرون ڪرڻ لڳو - ڪجهه ڪچان مس ته موچڙو ڪنيو بيٺو آهي مٿان.

دل ۾ چيم ته: اڙي ملوڪان - مُئي، ڪجهه گذريو آهي، ڪجهه گذري ويندي- ٻيلي تون پنهنجو توڙ نباهه، هن جي، هو چاڙي. ماڻڙي ڪيو پٺي تعديون سهندي هيس- نه ڪچان نه پچان - نه دانهن نه ڪوڪ- چپ سبي ڇڏيم- زبان ته ڇڻ هٿم ڏي ڪونه- اوڙو پاڙو، مٽ مائٽ، پنهنجا پرايا، سڀ حيران ته مٿيءَ کي ڦي ڇا ويو آهي؟ واو ٿيندو ڪهڙي باغ جي موزي آهي جو من مچلايون تو ڪري؟ گهٽو ڏي چيائون ته: رن هوشيار ٿيءُ- اک پٽ- اڃان به وقت اٿئي- ڏندو ڪـڻ نه ته سڄي ڄمار پٺي روئندينءَ -

چيم ته: نه- جيها جي تيها، مون مارو مڃيا-

نتيجو اهو نڪتو جو ڏنگ هٿي ڪڍيائين- ٽي پٽر ڏئي وڃي ماڇاڻي وهاريائين- نانا نورا، ليکا پورا- ڇڳاڻيءَ ڪـي چار، ڳٺي هٿجن موچڙا.

مائيءَ ملوڪان جـي ڳالهه ڦيريون ته سمجهه ۾ ڪونه ايندي هئم- ڇو ته وڏڙن ڪان ٻڌو هوم ته ڳگدامن تي ڪهل ڪجي. ڪنهن جي به نيڪي رائگان نه ويندي آهي- ڪمائي چور جي به ساب پوندي آهي. ڪتو به ان ڪري ڏي پاليو هوم. ٻه سال ٿيا- ته سياري جي رات. ڦرڪٽي پٺي پوي. سيءُ به ڇوي ته اڄ نه پوان ته پلا ڪڏهن پوان؟ دلن جو پاڻي به ڄمي ويو هو. ٻاهر گهٽين ۾ نـه ماڻهو، نه ماڻهوءَ جـي بوءِ. هرڪو ٻن ٻن سوڙيـن ۾ ويـڙهيو سيڙهيو ستو ٿيو پيو هجـي. ٻـُنڊيون پيون ٻرن پر پوءِ به ڪا ڏڪٽي وڃي ڇا؟

ايتري ۾ ڇا ٻڌان ته ڪو ٻلهر آهي، جو ٻاهر ڪوڪيراٽ پيو ڪري.

چيم: ٻاهه ڏينس. ڪير تو اٿي هند مان؟ پاڻهي رڙي رڙي بس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿي ويندو.
پر آواز بند ٿي نه ٿئي.
منهنجا ٻارڙا پر ۾ ستا پيا هئا. ڪوڪراٽن تي جاڳي پيا.
چياءُون: ڪتڙي ڪـي سيءُ ٿو ٿئي- ڪٿي اچينس ته ٻاهر جي پرسان ويهاريونس.
چيم: سمهي رهو ٻچا.
چياءُون: نه بابا اسان کي ننڊ ئي نه ايندي. توهان وڃو نه.
چيم: ٻاهر سخت سردي آهي بابلا.
چياءُون: ان ڪري ئي ته چئون ٿا. پلونگڙو مري ويندو ويچارو.
چيم: ضد نه ڪيو ٻچا.
چياءُون: پلاڻي ڪنڊين ٿان پلو تنهنجو ٿيندو- پلاڻيءَ جا پاڙا ڏٿي توکي ڏيندو-
لاچار ٿي پيس- ٻارن جي خوشيءَ خاطر اٿي ڪـڙو ٿيس. پاڻ کي ويڙهي سيڙهي، سيءَ ۾ ٺڙڪندو ٻاهر وڃي ڏسان ته گهٽيءَ جي ڪنڊ تي، ڍير مٿان، اڪيلو ئي اڪيلو، ڪاري رنگ جو ڪتڙو ولهه ۾ اڌين پيو رڙي جڻ اڃهو ٿو ساهه وڃيس- لوهه ڏٺي، چادر ۾ لڪائي، ڪٺي گهر ڏانهن ڊوڙ وڌم.
ڪتڙو گهر ۾ ڇا آيو، ٻارن جي ٻهاري ٿي وئي.
ڪو ڪير پيو پياريس. ڪو رلي پيو وجهيس. ڪو آڪاڻي پيو ٻڌائيس ته ڪو ماني پور پيو ڪارائيس. همراهه چلهه جي پرسان نهي جڙي رئيس ٿي ويهي رهيو. ٻارن جو ڏولو چوڌاري ميڙ ٿاهي چاڪريءَ ۾ لڳي ويا. هلڪو آواز سو مس ٻڌن، خدمتگارن ۾ڦڙڦوٽ پئجيو وڃي. سڄي رات خدا جي جاڳي ڏينهن ڪياءُون.
صبح جو نيرن به جهڙي ڪياءُون تهڙي ڪانه- بازار مان وڃي پٽو وٺي آيا- زنجير به خريد ڪياءُون- ڪير واري کي چياءُون ته اڌ سير کير واڌاري ڏئي ويندو ڪر-
اوڙي پاڙي ۾ هوڪو اچي ويو ته فلاڻن ڪتو ڌاريو آهي.
ڪتو ته ڌاريومين پر نالو ڇا رکونس؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڇي ٻارن ۾ ڦيٽاڙو پيو. ڪو چوي ته: سڏيونس ”ٽائيگر.“ ڪو چوي ته ”موتي“. ڪو چوي ته مورکو سڏيونس ڏي ”ٻريڪولا“. آخرڪار هٿندي مارينديءَ صلاح بيٺي ته نالو رکجيس ”ٽامي“. سولو به آهي ۽ ڪنهن جي دل آزاري به ڪونه ٿيندي.

خير محترم ڪوڪن واري وري به چوائي موڪليو ته: پهرين ڪم چڱو نٿو ڪرين- ڪتو وري به ڪتو اٿيئي. ان مان چڱائي اصل ڪونه ٿيندئي. منهنجي ميچ، مڙي وڃ، نانگ ته جوگيءَ کي به ڪکي وجهندا آهن.

شاعر جذبات حضرت بلبل بيقرار ٽپال رستي هڪ چٺي ڏياري موڪلي. لکيل هو: پاڻ نه پاري، ڪتا ڏاري!

مائي ملوڪان چيو: ابا خيال ڪجانءِ. اهو ڪٿي وارو پٽو ڪٽي سيائي تنهنجيءَ ڳچيءَ ۾ نه پئجي وڃي.

مان اندر جي گهوڙي تي سوار- ڪجهه سمجهڻ کان پڙ ڪڍي بيٺس. هو ڪونه چوندا آهن ته ڏمرجي ڏيهه ڏٺي ته ڏنگيون ڏيکاري، سو مون سان به اهائي ڪار هئي. پاڙي واري مسيت جو مولوي رمضان، جيڪو پنهنجي قد ۽ بت جي گولائيءَ سبب ”ملان ڏچر“ چوائيندو هو، سو به خاص طور سومهڻي نماز کان پوءِ سيڙجي مون وٽ آيو. چيائين: ابا، چار ڏهاڙا عمر ۾ به وڏو آهين ۽ ٿورو ڪي گهڻو ديني علم به تو کان وڌيڪ پيٽ ۾ اٿم- اوهين انگريزي خوانده آهيو. برابر آٿ ڪتابن جا پڙهيا هوندو- پر پهرين هڪ نصيحت مون ملي جي به ٻڌي ڇڏ. ڪتو نجس جانور آهي- پليد آهي- جنهن گهر ۾ هوندو اتي نيڪيءَ جا فرشتا ايندا ئي ڪونه- رزق مان برڪت نڪري ويندي- نحوست ۽ نياڳبائي وڌي ويندي- بيماري ۽ ناچاقي منهن ڪڍندي- ان ڪري بابا پٽ، چڱو اٿئي ته اهو خبيث جانور گهر مان ڪڍي ٻاهر ڪر.

چيم: مولوي صاحب مون ته گگدام تي ڪهل ڪئي آهي.

چيائين: ڪهل ڪرڻي اٿئي ته ڪنهن انسان تي ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيم: جانور ٻہ تہ خدا جا خلقيل آهن، جيڪو جانور تي ديا نہ ڪندو، سو انسان تي ڪهڙو رحم ڪندو.
ملان ڏچر اٿيو- بوچڻ ڪلهي تي رکيائين. ديلي ۾ مان ناس چپٽي ڪيڊي قاعدي سان ڀريون ساڄي ۽ پوءِ کاٻي ناس ۾ وجهي، نڪ کي زور سان مٿي سڻڪيائين ۽ پوءِ هڪ پوائنٽي چڪ ڏنائين.
چڪ جو آواز ٻڌي ٿامي کٽ هيٺان لڪي ويو.
ملان ڏچر ڪلهي تان بوچڻ لاهي، قاعدي سان ڀريون ساڄو ۽ پوءِ کاٻو بوٽ چنبيو ۽ ٻنا ڪجهہ چوڻ جي، کٽ هيٺان لڪل ٿامي ۾ کي گهوريندو، ٻاهر نڪري ويو.
مولوي صاحب جي ٻاهر وڃڻ شرط گهر جي ڪندن پاسن ۾ چيڀل سڀ ٻار ٻاهر نڪري آيا ۽ ٿامي ۾ کي ڪلهي تي کڻي خوشي ۾ وچان جمالو ڳائڻ لڳا.

گهر ۾ ٿامي ڇا آيو، اسان جي روز مره جي زندگي ئي بدلجي وئي- منهنجي گهر واري چيو: هاڻي تہ چور چڪار ڪان بہ چڙهي پياسين، ٿامي پيو چوڪيداري ڪندو.
ننڍڙي راجوءَ چيو: مونکي سامهون وارن جو ڪاڪو ماريندو هو- هاڻي ويجهو تہ اچي ڏسي. ٿامي نڙي پٽي ڪيندس.
پنڪي ۾ چيو: فقيرن کي بہ ڀڄائي ڪيندو منهنجو ٿامي.
شازيہ چيو: مون سان تہ راند ڪندو هر روز شام جو.
چيم: ٻارو مهانگائي ۾ جو زمانو آهي- اهي پئسا بہ پنهنجن لٽن تي خرچ ڪيو تہ بهتر.
چيائون: پاپا، توهان تہ خواه مخواه جون ڳالهيون ڪندا آهيو. ڏسو تہ سهي، ڪهڙو نہ پيارو آهي اسان جو ٿامي.
مان چپ ٿي ويس- دراصل دل ۾ خوش تہ مان بہ هوس- هڪ تہ ٻارن کي ساٿي ملي ويو هو، ٻيو تہ مان اوير سوير گهر اچڻ وارو ماڻهو. چوري چڪاري لڳي پئي آهي ملڪ ۾. گهٽ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهڻ سار سنڀال لاءِ ڪتو ته ملي پيو- وڙهندو ڪٿي نه، ته به ڀونڪندو ته سهي- اوپري ماڻهوءَ کي ته گهٽيءَ ۾ به ڪونه سهندو. ٽيو به ائين- ٽاميءَ پنهنجين معصوم حرڪتن سان سڄي گهر جي دل موهي وڌي. سڄي رات گيٽ جي پرسان ليٽيو پيو هوندو هو- ڪڙڪو ٿيو ناهي، ٽپو ڏئي اٿيو ناهي. اهڙي ڀونڪار ڪندو جو واٺهڙو پڇي جان ڇڏائيندو-

صبح سويري اخبار وارو اخبار اڱڻ ۾ ڦٽي ڪري ويندو هو ته هڪدم ڇڪ ۾ ڪٿي اچي ٽيبل تي رکندو هو ۽ منهنجي چادر ڇڪي جاڳائيندو هوم. ٻار اسڪول هليا ويندا هئا ته اوسيئڙي ۾ در ۾ اکيون ٻاڌي ويهي رهندو هو. جيئن ئي اچڻ جو وقت ويجهو ٿيندو هو ته وني ڦيرا پائيندو هو ۽ زور زور سان ڀونڪندو هو. ٻار منهن ڪيندا مس هئا ته ڊوڙ پائي سندن پيرن ۾ ڪري ائين ليٽڙيون پائيندو هو چڻ ڪا وڏي مرحبا ڪندو هجي. شام جو مونسان گڏجي ٻاهر سير تي هلندو هو. فرمانبردار غلام جيان ائين پٺيان پٺيان هلندو هو جيئن رئيس جي پويان ڪمدار.

ٻچ لوڏيندو ڊوڙندو به هلندو هو ۽ جي راهه ويندي ڪو ٻيو ڪتو سامهون اچي ويس ته ڏاڙهي ڏاڙهي ان جي حياتي حرام ڪري ڇڏيندو هو.

آفيس کان گهر پهچندو هوس ته منهنجي پهچ جو اطلاع گهر پهچائڻ جي ذميواري ٽاميءَ جي هوندي هئي. نينگ ٽپا ڏئي اڳيان پويان ڦرندو هو. ڪڏهن قلا بازيون کائيندو هو، ڪڏهن ٻچ لوڏي پير چٽيندو هو، ڪڏهن نرا ڪٿي خوشيءَ جو اظهار ڪندو هو. اهڙيءَ طرح ٽامي اسان جي گهريلو زندگيءَ ۾ هڪ اهم حيثيت والاري ويو. اسان کي ڪتي وچڻ جي تياري ڪندي ڏسندو مس هو ته هڪدم ٽپ ڏيئي وڃي گاڏيءَ ۾ ويهندو هو.

ٻارن ته اهڙو هيرائي ڇڏيس جو سندن ڪتابن جو ٿيلهو ڇڪ ۾ جهلي اسڪول هليو ويندو هو. تي- وي ڏسڻ ويهندا هئا ته ٽامي به سندن وچ ۾ اڳين ٽنگن تي ويهي، ڏاڍي غور سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسڪرين تي بدلجندڙ رنگن کي جاچيندو هو.

اهڙيءَ طرح ڏينهن گذرندا ويا.

۽ پوءِ هڪ ڏينهن عجيب واقعو ٿي گذريو.

جمعي جو مبارڪ ڏينهن هو. مان ٻاهر لان تي ويٺو اخبار پڙهي رهيو هوس. سامهون سيٻ ٻار گڏجي ٽاميءَ سان راند ڪيڏي رهيا هئا. هنن بال ٿي اڇليو ۽ ٽامي ڊوڙ پائي، سهڪندي، بال چڪ ۾ کڻي، آڻي کين ٿي ڏنو. مون کي چڱي طرح ياد آهي ته مون اخبار مان منهن ڪڍي ٻارن ڏانهن نهاريو هو.

ننڍڙي راجا بال اڇليو.

ٽاميءَ بيدليءَ سان بال ڏي نهاريو ۽ پوءِ چپ ڪري ويهي رهيو.

مون کي اهو به ياد آهي ته ٽاميءَ کي زبان ڪڍي سهڪندو ڏسي مون سمجهيو هو، ته ٿڪجي پيو آهي ويچارو - سندس ڪاهليءَ تي مون کي کل اچي وئي. مان سمجهان ٿو ته اها ڳالهه کيس بلڪل نه وڻي هئي. هن گهور ڪري مون ڏانهن نهاريو هو- ڄڻ چوند هجي: تو کي ڪهڙو حق آهي مون تي کلڻ جو؟ ڪير ٿيندو آهين تون؟

سندس گهور مون کي ڏيڇاري ڇڏيو.

مان اخبار ۾ منهن وجهي سندس رويي تي سوچڻ لڳس.

اڳ ته هن ڪڏهن به ائين نه نهاريو هو.

اک ٽيٽ ڪري پيهر کيس ڏٺم.

هو اڃان تائين مون کي گهوري رهيو هو.

دل ۾ چيم: هن جو دماغ خراب ٿي ويو آهي. پيٽ ڀري کائڻ لاءِ ٿو مليس نه - تڏهن.

شايد ٽاميءَ منهنجي دل جي ڳالهه سمجهي ورتي هئي.

هو پنهنجا پوائنٽا ڏند ڪڍي مون تي گرڻ لڳو.

سوچيم: هاڻي ڳالهه وڌي وئي- هٽي به ڏنايا ڪيدان ٿو ڇٽ ڪي گهر کان ٻاهر.

منهنجو اهو سوچڻ ۽ هن جو رومڙ ڪري مون تي حملو ڪرڻ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان ڪرسيءَ تان اٿان ٿي اٿان، ان ڪان اڳ هو اچي منهنجي مٿان پيو۔
آسمان ڏانهن منهن ڪري هڪ زوردار اوناڻي ڪيائين، ۽ پوءِ منهنجي ساڄي هٿ ۾ سنڌس تکا، ڏکيا، وڏيندڙ ڏند کپي ويا.
مان سور ڪان دانهن ڪري اٿيس۔
شايد ٻارن به روڄ راڙو مچائي ڏنو هو جو گهر جا سڀ ڀاتي، پاڙي وارا ۽ رستي جا ماڻهو به منٽن ۾ جمع ٿي ويا.
مون هٿ ڇڏائڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي، پر هن ڇڪ نه ڪئي، رت نينديون ڪري وهڻ لڳو. تڪليف ڪان منهنجو برو حال هو. ماڻهن جون دانهون ڪوڪون، ڏاڍيءَ جا گرڙاٽ، وڻو پڪڙيو جا آواز. هل هنگامون.
منهنجي لاءِ چڻ وقت بيهي رهيو۔ پڪ ٿي ويم ته هيءُ ظالم جان وٺي پوءِ ڇڏيندو.
خبر ناهي، ڪڏهن، ڪهڙي سبب، ڪنهن جي هٿان، ڪهڙي طرح منهنجي جان ڇٽي. صرف اهو ياد اٿم، ته مان رت ۾ ڳاڙهو، بي حال، لان تي ڪريو پيو هوس. ماڻهون منهنجي چوگرد گڏ هئا ۽ ٿامي ڇت تي بيٺو زور زور سان ڀونڪي رهيو هو. ڪنهن پاڻي پياريو۔ ٻئي پٽي ٻڌي. ٽئين سهارو ڏئي اٿاريو. پر ٿاميءَ جا ڀونڪات بند نه ٿيا. چڻ چئي رهيو هو: خبردار جو ڪو منهنجي ويجهو آيو آهي. هٽي پري ٿيو هتان. هٽو — هٽو — هٽو —!
خبر ناهي مون کي ڇا ٿي ويو۔ ڊوڙي وڃي ڪمري مان بندوق کنيم. اچان ٿاميءَ تي ايپي مس ڪيم ته ماڻهن اچي هٿن کان جهليم. سڀ ڪان اڳ ملان ڏچر جو آواز آيو. چيائين: هان هان— ڇا ٿو ڪرين؟ هوش ڪر ڇوڪرا۔
چيم: هٽي پري ٿي مولوي، مان هن نمڪحرام کي نه ڇڏيندس.
ڏچر چيو: اهڙو گناهه جو ڪم مان تو کي هرگز ڪرڻ نه ڏيندس. ڪنهن جي جان وٺڻ گناهه ڪبير آهي۔

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيم: هو منهنجي خون جو پياسو آهي.

چپائين: بدلي وٺڻ کان معاف ڪرڻ بهتر آهي.

چيم: وحشيءَ کي معاف ڪرڻ وارا انسانيت جا ڏوهاري آهن. مان هن کي هڪ ڏي وار سان ڍيري ڪري ڇڏيندس.

بندوق سڌي ڪيم ته سوشل ورڪر سائين ڏني سپاجهي اچي نالي کان جهليو.

چپائين: ترس سائين.

پڇيم: تون ڪير؟

چپائين: سماجي ڪارڪن.

چيم: تنهنجي سماج کي ڪهڙو اعتراض آهي هڪ ڇتي ڪتي کي مارڻ تي؟

چپائين: سماج مان ننڍي ۽ وڏي، ڇتي ۽ سياڻي جي تميز ڪيڻي تڏهن ته هڪ برابريءَ واري جوڙ جڪ جنم وٺي سگهندي.

چيم: مونکي بدلو گهرجي- مونکي سماج سان ڪوبه واسطو ناهي.

چپائين: سماج انسان جي پناه گاه آهي.

چيم: ساڙي ڇڏ ان سماج کي جا ڪمزور جي ڪلهن تي بار هجي.

چپائين: ڪمزور ۽ ڪانئر ۾ فرق آهي پاڻو.

چيم: پاڻ وٽ رک پنهنجي فلاسافي. مونکي بدلو گهرجي. مونکي تنهنجي سماج سان ڪوبه واسطو ناهي.

چپائين: خونريزي ڪهڙي به صورت ۾ چڱو نه هجي، سماج کي نيل ۽ نستو ڪري ڇڏيندي آهي.

چيم: اڳرائي هُن ڪئي آهي. حملي آور هوُ آهي. سزا هُن کي ملڻ گهرجي.

چپائين: حملي آور صدين کان پنهنجي حسد جي باهه ۾ سڙي ڀسم ٿيندا پئي رهيا آهن. ان کي شاعرانو انصاف چئبو آهي. اتي شاعر جذبات حضرت بلبل بيقرار اڳتي وڌي آيو. چپائين: ها، پاڻو سماجي ڪارڪن سچ ٿو چوي. شاه سائين ڪونه چيو آهي ته اڳ اڳرائي جو ڪري، خطا سو کائي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سور کان منھنجو برو حال ٿيندو ٿي ويو. رڙ ڪري چيم: بلبل
تون؟ تون به ائين ٿو چوين؟ تون ته شاعر جذبات آهين.
بلبل ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو – هوريان چيائين: مان اڪيلو ڇا
ڪيان پيائو؟ جاڙي به جڳ سين، هونءَ به هتي شاعر ويچاري
جو مُلهه ڏي ڪيترو آهي ادا؟
چيم: ته پوءِ پڃي پري ٿي هتان. منھنجي اکين ۾ خون لهي
آيو آهي.
خيرمحمد ڪوڪن واري آهستگيءَ سان راز دارائي انداز ۾ سرپاٽ
ڪندي چيو: بابا سائين هوش ڪر. هيترا سارا ماڻهو ٿا سمجهائني.
سمجهي وڃ. خون خرابو چڱي ڳالهه ناهي.
مونکي ڪتي جي چڪ ايتري تڪليف نه ڏني هئي، جيتري
دوستن جي نيڪ مشورن. ڏکويل آواز ۾ چيم: خير محمد خان
مان تنھنجو دوست آهيان. انسان آهيان. سامهون منھنجو دشمن
آهي – جانور آهي – منھنجي خون جو پياسو آهي – مون هن ڪي
تهه سياري جي سرد رات ۾ ڪنڌ جي ڊير تان ڪڍي، پنھنجي
گهر ۾ پناهه ڏني – پاليو، نپايو، پيار ڏنو، اعتماد ڪيو، ڀروسو
ڪيو ـــ ۽ هن جواب ۾ ڇا ڏنو؟ ڏس. جنھن هٿ ڪيس سهارو
ڏنو، اجهو ڏنو، پيار ڪيو ـــ ان ڏي هٿ ڪي هن رت جي
درياءَ ۾ ٻوڙي ڇڏيو آهي – ٻڌاءِ خير محمد ـــ ٻڌاءِ ـــ مان
اڃان به خاموش رهان؟ ڪيس ڪجهه نه چوان؟ ڇو؟ آخر ڇو؟
خير محمد ڪوڪن وارو چپ ٿي ويو.
مون سندس منهن ۾ گهوريندي چيو: جواب ڇو نٿو ڏين دوست؟
ڳالهاءِ ـــ ڇڻ ـــ ڪجهه نه ڇڻ –
خير محمد جهڪيل ڪنڌ سان وراڻيو: مان راڄ جي راءِ کان
ٻاهر ڪيئن ٿو وڃي سگهان روست؟ منھنجو سيٺي جو دڪان
آهي. ماڻهن کي ناراض ڪندس ته بک مري ويندس.
تڙپي ويس – دانهن ڪري چيم: پر مون ماڻهن جو ڇا بگاڙيو
آهي؟ اهي ڇو منھنجي خلاف ٿي بيٺا آهن؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڪيون اگهندي هوريان چيائين: ٻچون ٽا_ اسان سڀ گيدي آهيون.
هڪ ٽلهو متارو، ڇهه فوٽ ڊگهو، ديو جهڙو ماڻهو هجوم کي ڌڪيندو منهنجي سامهون اچي بيٺو. سندس مڇون گانگٽ ڪٽ هيون ۽ نڪ گجر جهڙو هو_ اکيون بيحد ننڍيون ۽ ڇُنجهيون هيس، جي ڳالهائڻ وقت پورجي ٿي ويون. ”ڪائو بوائز“ وانگر چيلهه تي هٿ رکي چيائين: تون هن ڪتي تي فائر نٿو ڪري سگهين.

پڇيم: ڇو؟

چيائين: ان ڪري جو اهو منهنجو حڪم آهي.

چيم: تون ڪير آهين؟

چيائين: مان جانورن خلاف بيرحميءَ واريءَ تنظيم جو ڪنوينر آهيان_ اها تنظيم جانورن تي ڪنهن به قسم جي ڏاڍائيءَ خلاف جدوجهد ڪندي آهي.

چيم: انسانن خلاف ڏاڍائيءَ متعلق تنهنجي تنظيم جو ڇا خيال آهي؟

چيائين: اسان جي تنظيم جو انسانن سان ڪو واسطو ناهي. مان ان ڪتي کي هتان حفاظت سان ٻاهر وٺي وڃڻ لاءِ ٻڌل آهيان. اهو منهنجو فرض آهي.

چيم: مان توکي ائين ڪرڻ نه ڏيندس.

چيائين: تنهنجا وڏا به مون کي روڪي نه سگهندا.

مان حيران ٿي کيس ڏسڻ لڳس.

هو کليو_ مڇن جي گانگٽن ۾ چڙهه ساهه پٽجي ويس. چيائين: توکي خبر آهي نه مان جانورن تي ڪهل واري تنظيم جي ڪنوينر کان سواءِ ٻيو ڇا آهيان؟

پڇيم: ڇا آهين؟

گانگٽن جي تنگ مروڙيندي چيائين: مان هن علائقي جو ايس- پي به آهيان.

هن ايس_ پي جو لفظ ڪجهه اهڙي انداز سان چيو جو مجموعي تي خاموشي ڇانئجي وئي. سندن تارا ٻاهر نڪري آيا. ڪمزور دل حاضرين، ٻار، ٻڍا ۽ عورتون دهشت کان ٻه ٻه قدم پٺتي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٽي ويا. مون کان هٿ جو سور وسري ويو. دماغ ۾ ڪوڪو ڪپي ويم- ٻيوس ٿي زال ڏانهن ڏٺم، ٻارن ڏانهن نهاريم، ۽ پوءِ نماڻين اکين سان زمين کي ائين تڪڻ لڳس ڄڻ اڄهو ٿو گذاري وڃان. پتو ئي ڪونه پيو ته پوءِ ڇا ٿيو. ڪهڙيءَ مهل ٿاميءَ کي با حفاظت ڪوٺي تان لاهي ٻاهر وٺي ويا، اها به ڄاڻ ڪونه اٿم. رڳو ايترو ياد اٿم ته مان مٽي کي هٿ ڏئي ڇپر ني ويهي رهيو هوس. ملان ڏچر، سوشل ورڪر سائين ڏنو سٻاجهو، خير محمد کوکن وارو، شاعر جذبات حضرت بلبل بيقرار گانگٽ ڪٽ مڇن وارو ايس- پي ۽ ٻيا اوڙي پاڙي وارا، سڀ هڪ ٽي هليا ويا هئا. منهنجا ٻار منهنجي چوڌاري مڇو ڏاهي گونگا ٻوڙها ٻاڙي رهيا هئا.

منهنجي زال منهنجي زخم لاءِ لپري ڏاهڻ بورچيخاني ۾ هلي وئي هئي. ۽ مان چپ چاپ ڪنڌ جهڪائي سوچي رهيو هوس ته هي سڀ ڪجهه ڇا ٿي ويو؟ احسان، مروت ۽ دوستيءَ جا جذبا ايترو جلد ڇو ڪومائجي ويا؟ سچ ۽ انصاف جا چپ ڪنهن سبي ڇڏيا آهن؟

۽ پوءِ جڏهن ڪنهن منهنجي وارن ۾ پيار سان آڱريون ڦيريون تڏهن مون اکيون مٿي ڪڻي ڏٺو ته اها مائي ملوڪان هئي. اکيون لڙڪن ۾ ٻڏي ويم. اسان ٻئي ڪيتري دير تائين چپ چاپ هڪ ٻئي کي ڏسندا رهياسين. نه مون ڪجهه چيو. نه هن ئي زبان کولي. صرف ماٺ ميٺ ۾ مون ڏانهن نهاريندي رهي. ڄڻ چوندي هجي: جڏهن واوءَ ڇڏي ڏنو هوم، تڏهن مون تي ڪهڙو ويل وهيو هوندو؟ هاڻي ته سمجهي وئين نه؟

اسان هڪ ٻئي ڏي ڏسندا ئي رهون ٿا ته فريم "فريز" ٿي وڃي ٿو ۽ پوءِ پس منظر مان اوچتو ڪڙاڪيدار آواز ٿو اڀري: ۽ هاڻي توهان هڪ ضروري اعلان ٻڌندا: هاڻي هاڻي خبر آئي آهي ته علائقي جي ايس- پي گانگٽ خان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي هڪ چِٺي ڪٿي ڪاٺي وڌو آهي. ياد رهي ته ايس- پي
گانگٽ خان انسداد بيرحمي حيوانان جو ڪنوينر پڻ آهي. اهو
به معلوم ٿيو آهي ته، چِٺو ڪٿو مولوي رمضان، مشهور سماجي
ڪارڪن سائين ڏني سپاجهي ۽ شاعر، جذبات بلبل بيقرار ڪي ڪاٺڻ
ڪان پوءِ ولوءِ نالي هڪ شخص سان ملڻ لاءِ سندس گهر ويو
۽ ڪجهه دير ساڻس گڏ رهيو. ٻنهي مرڪندي پاڻ ۾ هٿ
ملايو ۽ فوٽو پڻ ڪڍايو. اعلان پورو ٿيو.

★

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڃري منجهه پـراڻ

ڊرائينگ روم جي گهڙيال هڪ وڄايو.

بيگم مراد بي چين ٿي وئي. ڪتاب سائيڊ ٽيبل تي رکي، اٿي دريءَ ۾ آئي. ڪاري رات، ٻاٽ اونده. رستي تي ٽريفڪ گهٽجي وئي هئي. رکي رکي ڪا ڪار تيزيءَ سان آئـي ٿي، ۽ زوڪاٽ ڪندي هلي ٿي وئي.

سامهون ڪميونٽي پارڪ ۾، جتي ٿوري دير اڳ، پاڙي جا نوجوان ٽوليون ٺاهي، تاس، ڪيرم ۽ شطرنج سان دل وندرائي رهيا هئا، سي هاڻي وڃي چڪا هئا. بينچن تي مزدور، تيل مالشي ۽ رڪشائن وارا ڏونگر جيڏي ڏينهن جي پورهئي کان چور، ميرا ميرا بوڇڻ مٿان پائـي گهريءَ ننڊ جي گود ۾ ا وت هئا.

هڪ ٻڇڙو ڪتو، بنگلي جي اوٽ مان نڪري فوٽ پاٿ تي اچي بيٺو. ڪجهه دير پيچ زمين تي ٻيرڪائي، آسمان ڏي منهن ڪري ٻوائتي آواز ۾ اوناٽيندو رهيو ۽ پوءِ آهستي آهستي پارڪ ۾ لهي اٿي بينچ تي ستل هڪ گدلي انسان کي ويجهو اچي منهن وٽ سنگهيائين ۽ پوءِ چپ چاپ سندس پير ۾ هيٺ ڇپر تي سمهي رهيو.

پريان، رستي جي ساڄي پاسي، 'آدم جي انشورنس ڪمپنيءَ' جو رنگا رنگ روشن نيون بورڊ هاڻي روشني لٽائي ٿڪجي ٿڪي، اجهامي ويو هو. خاموش رات ۾ رکي رکي ڪو هوا جو جهوٽو اوپاسيءَ جيان ايريو ٿي ۽ پوءِ ننڊاڪڙو ٿي سمهي ٿي رهيو.

'اڃان زري نه موٽـي.' بيگم مراد جي دل ٻڏڻ لڳي. 'اڳي ته ڪڏهن ايڏي دير ٻاهر نه رهي هئي.' انتظار سندس اکين ۾ اڏمو ٻنجي اوتجي آيو، بيچيني ٻڙڇي ٻڌجي سندس سيني ۾ لهي وئي. ڏڪندڙ هٿن سان ريلنگ کي مظبوط جهلي، هن هڪ دفعو وري ٻاهر اونده ۾ جهاتي پاتي، پر نااميد نگاهون هڪ دفعو وري به مايوسي ٿي موٽي آيون. هوءَ گهبرائجي، دري ڇڏي اندر آئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صوفي جي پر ۾ ننڍڙيءَ ٽيبل تي رکيل ٽيليفون تي سنڌس هٿ ڪيو ويا، پر رسيور نه چريو. خوبصورت آڱرين تي هلڪا گلابي پالش ٽيل، ڊگها نوڪدار ننهن، سفيد رسيور تي ڪا گهڙي موتين جيئن چمڪندا رهيا. اندر جو اضطراب اکين مان اڀري نڪتو. سوچ جا سمونڊ اٿليا، پيشانيءَ تي پريشانيءَ جون ريکائون گهريون ٿيون ۽ ٿڌهن ڏکندڙ هٿ، بي دليو آهستي آهستي رسيور تان هٽيو.

هوءَ اٿي، ساڙهيءَ جو بي چهو پلو غاليچي تـي گسندو سندس پويان فرمانبردار ٻانهيءَ جيان گهليو ويو. ڊريسنگ ٽيبل جي اوچي آئيني آڏو بيهي هن پاڻکي گهوري ڏٺو. اجهامندڙ آگ ۾ ڪي شعلا، ڪي شرر اڃا به موجود هئا. اونداهيءَ جي اوٽ ۾ ڪاٺي ڪاٿي روشنيءَ جي رڄ اڃان به ڇپيل هئي. هڪ اڻ اڻکي مرڪ سنڌس پريل چپن جي ڪنڊن ۾ ڪر موڙي اٿي. پل ڪن لاءِ اکين ۾ حسن جو غرور پلٽجي آيس، دل ڌڙڪي اٿيس ۽ ڳاٽ اوچي ٿي ويس.

آئيني تان وقت جي اڏيل دز ڇڻندي وئي— ڇڻندي وئي. ماضيءَ جا پاڇولا جهڙا جاڳندا نقش بڻجي اڀرندا ويا. ٿير جي تيزيءَ سان سال ساعتن ۾ سموئجي ويا. وقت جي وير واپس وڃي ڇڪي هئي. ۽ آئيني جي اڳيان خوبصورت اکين، گلابي ڳلن ۽ پريل چپن واري نوجوان، الهڙ، بي باڪ آسما ابري آئي.

آسما ميڪ اپ نيڪ ڪيو. وارن کي پيهر ڦٽي ڏني، هٿن سان ايو ڪري بيهاريو. لپ اسٽڪ جي لار چپن کي لڳائي رهي هئي ته ڪنهن جي هٿ اچي سنڌس چيلهه کي سوگهو ڪيو. هن بيزاريءَ سان هٿ کي جهٽڪو ڏيندي چيو، ”هاڻي ڇڏ به ڪٽي افضال. ڏس ڪيتري نه دير ٿي وئي آهي. ممي انتظار ڪندي هوندي.“

جواب ۾ هٿ پيهر اٿيو. ڪيس ٻانهن کان جهلي پاڻ ڏانهن ڇڪيو ۽ آسما ڌڙام سان اچي پلنگ تي ڪري.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”چڏ مونکي جهنگلي،“ هوءَ دانهن ڪري اٿي. ”چڏي ڏي، نه ته مان ڏک هٿندي مانءِ.“

پر هٿ هنجي چپن تي چانئجي ويو. هوءَ مات ٿي وئي، ۽ چپ چاپ افضال جي سيني تي سر رکي ليٽي پئي. وقت جي رفتار سندن ساهن ۾ سمائجي وئي.

”آسما____“

”هون____“

”تون ايندي آهين روشنيءَ جو روپ بڻجي، ويندي آهين اڻڪٽ اونداهي ڇڏي. ايندي آهين اجالا ڪئي، ويندي آهين وڇوڙي جا ور ڏئي. ائين ڇو آهي آسما؟“

”پنهنجي من کان پڇ.“

”منهنجو من ته تنهنجو پاڇولو آهي چري، جيءَ ۾ جهاتي پائي پاڻکي پسي وٺ.“

”۽ جنهن آڳ ۾ مان جلان ٿي، ڪڏهن انجو به سوچيو اٿيءَ؟“

”سوچيو اٿم آسما. تنهنجو منهنجو پيار به ساڳيو، پيڙا به ساڳي، جيت به ساڳي، هار به ساڳي. گهٽتي ۽ گهٽگهوٽ به ساڳي. تون ۽ مان ڇا؟ دل ملئي پڇاڻان دوري ڪهڙي؟“

”دوريون دلين جي فاصلن سان نه، پر دستورن جي ماپن سان ماپيون آهن چريا. ڪئي ڪشتيو ڪنارن تي پهچي ٻڏي ويون، ۽ ڪيترائي غوراب طوفانن جي تيزيءَ مان به بچي نڪتا.“

”مان سرڪش آهيان آسما. مان لهرن سان اڙي چاڙان. آسمان جي اُتاهين کي هڪ ئي ڇال ۾ اورانگهي ويندس. پل ۾ پاتال ۾ پهي ڏيکاريان ته مڃيندينءَ؟“

”نه افضال. ايرڻ جي خواهش اٿي ته اکين جي اوت مان پرجانءِ پهڻ چاهين ته دل جي گهراڻ ۾ پهچانءِ. چهڻ چاهين ته من جي مونکي ڇهجانءِ. اهائي منهنجي تمنا، اهڙي منهنجي آرزو، اهائي منهنجي جستجو آهي.“

جواب ۾ افضال ڇڪي کيس ڇاتي ۾ ڇپائي ڇڏيو، ۽ ڪمري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اھوندا ھي ڇانئجي وئي.

ان رات جڏھن ھوءَ دير سان گھر موٽي، تہ در جي ٻاھران ڪيس سندس ماءُ انتظار ڪندي ملي، ھوءَ گھٻرائجي وئي. پر ماڻس ڪيس ڪجھہ بہ نہ چيو. ڪپڙا بدلائي، جڏھن ھوءَ پلنگ تي ليٽي، تڏھن ننڍا ڪڙي ماءُ اچي سندس مٿن ڪان ويٺي، سندس وارن ۾ ھوريان ھوريان آڱريون ڦيرائيندي چيائين، "آسمان مان ڪيئي تارا ٽٽي ڌرتيءَ تي ڪرندا آھن، ڌيءَ، ڪڏھن سوچيو اٿئي، تہ انھن جو ڇا ٿيندو آھي؟"

ھوءَ خاموش رھي.

"تون ننڍڙي ھئينءَ، جڏھن تنھنجو پيءُ گذاري ويو ھو. ان ڪانپوءِ مون چوڏھن سال ماءُ ۽ پيءُ بنجي تنھنجي پالنا ڪئي آھي. ان لاءِ تہ جو سک ۽ خوشيءَ مان ماڻي نہ سگھيس، اھو تنھنجي ڏاج ۾ توکي ڏئي سگھان. منھنجي زندگي تہ تنھنجي پيءُ سان گڏ ئي ختم ٿي وئي. ھيءَ حياتي تہ تنھنجي امانت آھي آسما. ڏک ڏاڪڙا، الڪا، اوسيئڙا. سڀ تنھنجي لاءِ سھي توکي وڏو ڪيو اٿم. فقط ان لاءِ، تہ تون سکي زندگي گذاري سگھين ۽ مان سڪون سان ساھہ ڏئي سگھان. ڀرپور پيار ڏئي تنھنجي دل تان محرومين جا داغ ڌوئي ڇڏيم.

اڄ جڏھن اھو وقت آيو آھي، تہ مان پنھنجي من سان ڪيل وعدو پاڙي، موت جو مرڪي آڌرڀاءُ ڪيان، تڏھن اوچتو محسوس ڪيو اٿم تہ منھنجي پيار ۽ پوڄا جو امتحان اڃان ختم نہ ٿيو آھي. منھنجي منزل مون کان اڃان بہ دور ٿيندي ٿي وڃي."

ھوءَ اڃان بہ ماٺ رھي.

"آسما، تون منھنجي لاءِ اڃان بہ اھا ئي ننڍڙي ڪِلنڊڙ گڏي آھين. پر دنيا ٻاھري ڪنڊن جو رڻ پٽ آھي پٽ. ھت ھر قدم سنڀالي کڻڻو آھي. ھت وک وک تي واسينگ، قدم قدم تي ڪاريھر اٿئي."

ماءُ اٿي، آھستگيءَ سان ڪمبل ٺاھي سندس جسم تي وڌو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻوءِ چپ چاپ پنهنجي ڪمري ۾ هلي وئي. ۽ آسما خوابن جي خوشبوئن ۾ مگن، اينده سحر جي سپنن ۾ گم سم، من ئي من ۾ مرڪندي رهي. سندس خوبصورت چپن تي اڻ لکي شرير مرڪ ترندي رهي، ترندي رهي.

آئينو ڊنڊلائجي ويو. بيگم مراد ٽڏو ساهه پري، آئيني ڪان هٽي ريڊيو گرام تي رڪارڊن جو ٿهو چاڙهي، بٽڻ دٻائي ڇڏيو.
بسم الله خان جي شرنائيءَ جا سلونا سر، آهستي آهستي ڪوڪ ٻڌجي ڪاڪ. محل ۾ ڪاهي آيا. هوءَ پنهنجي خيالن ۾ ٻڏي گم، گداز غاليچي تي پير پير ۾ پائيندي، اچي شو ڪيس جي اڏو بيٺي. شيشي پٺيان اڪيچار رانديڪن جي وچ ۾ هڪ خوبصورت گڏي ڪنوار بڻي، ڪنڌ هيٺ اوڍي، سورنهن سينگار ڪري، گهونگهٽ ڪڍيو ويٺي هئي. سندس هٿن ۽ پيرن تي ميندي رچيل هئي ۽ مٿي تي ٽڪو سجايل هوس، اکين ۾ حيا ۽ ڳلن تي گلاب اوتيل هوس.
هوءَ ڪجهه دير تائين گڏيءَ کي ڏسندي رهي. ماضيءَ جا ميرانجهڙا لمحا پرڙا ڦهلائي ذهن تي لهي آيس. دل ۾ درد جي اڻ لکي لهر اٿيس پل ڪن لاءِ چپ لرزيس ۽ پوءِ ڪيس ياد آيو ته: ان ڏينهن پاڻ به ڪنوار بڻي هئي. گهر کي سجايو ويو هو. سهيلين گڏجي سهرا ڳايا هئا. ٻاهر لان تي قناتون لڳيون هيون ۽ پوليس بينڊ نغما ڳايا هئا. ۽ هوءَ ڪنڌ اوڍي گونگا لڙڪ لاڙي رهي هئي.
ها، اج هنجي شادي هئي، افضال سان نه، افضال ته پونئرو هو. هنجي جوانيءَ جو واس وٺي اڏري ويو، ۽ هوءَ پنهنجي پاپ لڪائڻ خاطر هڪ ڪراڙي جي پلئه ٻڌجي رهي هئي. ها، هاڻ هوءَ بيگم مراد هئي. هنجي شادي، سندس دلي اڌمن جو انت ٻنجي آئي هئي. هنجي پروسي جي پل، سندس حياتي حوس جي حوالي ڪري ڇڏي هئي.
۽ پوءِ جڏهن رات ٿري، ۽ سهيليون سمهي پيون، ۽ سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳھونگھٽ ڪڇيو، تڏھن ھنجي لڱن ڪنبي اٿي.
ڪراڙي پنھنجا ڳاڙھا ڏند ٽيڙي، شيطاني مرڪ مرڪندي چيو: ”گھبراءِ نہ پياري. تنھنجو ماضي منھنجي دل ۾ محفوظ رھندو، توکي ڪابہ تڪليف نہ ٿيندي. تون منھنجي ڳالھہ مڃيندينءَ، تہ زندگي ڀر عيش ڪندينءَ. عيش!“
۽ پوءِ جڏھن اھڙو ماحول مان شرنائين جي گونج بہ نہ وئي ھئي، ھٿن جي ميندي بہ نہ لٿي ھئي، لڙن جي لالي ۽ اکين جو ڪجل بہ نہ وڪريو ھو، تہ ھڪ رات مراد صاحب پاڻ سان گڏ سندس پھريون گراھڪ وٺي آيو، ۽ ھوءَ وڪامجي وئي.
وڪامندي رھي، وڪامندي رھي. جوانيءَ جي نمڙي پاپ تي پردو وجھڻ ڪاڻ، ھوءَ گناھہ جي اڻ کٽ گس تي نڪري پئي.
مراد صاحب ھاءِ سوسائٽيءَ جو مکيہ ميمبر ھو. ڪلبن ۾ عورتن سان مردن جو ’مڪس اپ‘ ٿيڻ ھن جي خيال ۾ ڪنھن بہ ريت برو نہ ھو. شراب ۽ شباب پڻ ’ايٽيڪيٽ‘ ۾ شامل ھئا. ۽ تنھن ڪان سواءِ جيڪڏھن عملدارن جي خوشنودي ۽ ڪروڙ پتي سيٺين جي دولت ھٿڙي نموني حاصل ڪري سگھجي، تہ پوءِ ان ۾ حرج ئي ڪھڙو؟
ھاءِ سوسائٽيءَ جي نالي جي اوٽ ۾، مراد جي اشارن تي، ھوءَ گناھہ ڪندي رھي ۽ مراد سندس جسم کي جام ۾ اوتي پيئندو رھيو.
بيگم مراد جون اکيون پرجي آيون. ھن چرڪي ڪنوار تان نظرون ھٽائي ڇڏيون. شرنائيءَ جو رڪارڊ ڪڏھن کو ختم ٿي ويو ھو ۽ ان جي جاءِ تي شيلا بلئڪ، ننڍڙن ٻارڙن سان گڏ ’ھيپي برٿ ڊي ٽو يو—‘ ڳائي رھي ھئي. ھن جي نظر شو ڪيس جي ڪنڊ ۾ رکيل ننڍڙيءَ معصوم گڏيءَ تي وڃي پئي. جا بيٺي شرير مرڪ مرڪي رھي ھئي. اھا گڏي زريءَ جي پھرين سالگرھہ جو يادگار ھئي.
ھن کي ياد آيو، زريءَ جي سالگرہ تي شھر جا سيٺي ’معزز‘ ماڻھو سندن پارٽيءَ ۾ شريڪ ٿيا ھئا، ۽ کيس قيمتي تحفا ڏنا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئاڻون. اهي معزز جي ڪامورا هئا، واپاري هئا، بي پرواهه لکا پتي تاجر هئا. ۽ جن مان هرهڪ جي جسم جي بوءِ بيگم مراد کي ياد هئي ۽ اهي يادون سباري جي ڏکين راتين جيان ڏکيون هيون ۽ سندن منهن مان ايندڙ اسڪاچ جي اگري بوءِ جيان، اڻ وڻندڙ هيون. ۽ انهن ڏي راتين جي اونداهين ۾ هر روز ڪنهن دور ڪو نيڪلس، هيرو يا هار چمڪي اٿندو هو. ۽ هوءَ ان کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪنڊن جي رڻ پٽ مان رڙهي رڙهندي رتو ڇاڻ ٿي پوندي هئي. ۽ پوءِ ڀاڻ اونداهه ۾ آهستي آهستي هن کي پنهنجي ڳلي ۾ هيري جي چمڪ محسوس ٿيندي هئي. ۽ هوءَ ڪيس پنهي هٿن ۾ سوگهو جهلي، گونگا ڳوڙها ڳاڙيندي هئي. ۽ آساڻين اکين سان چوطرف نهاريندي هئي. پر ڪمري ۾ اسڪاچ جي اگري بوءِ کان سواءِ ٻيو ڪوبه ڪونه هوندو هو.

ان رات هوءَ ڪيتري دير تائين مهمانن سان ڊانس ڪندي رهي. نئين زندگيءَ کي هن قبول ڪري ورتو هو. نشي ۾ مست، ڏارين سان سينو سيني ۾، ۽ ساهه ساهه ۾ ملائي نچندي رهي، ٿڙندي رهي، جهومندي رهي. ۽ پوءِ جڏهن هوش آيس، نڏهن ڪنهن ٻڌايس ته مراد نشي ۾ چور حادثي جو شڪار ٿي ويو. هنجي اکين مان لڙڪ نه لڙيو. هڪ بار هو، جو هنجي هنيان ٽان لهي پيو. هن سوچيو، ’مان پنهنجو سمورو پيار زريءَ کي ڏئي ڇڏيندس. سندس پالنا پاڻ ڪندس، ۽ کيس هرگز اهو معلوم ٿيڻ نه ڏيندس، ته مان هڪ ڪريل عورت آهيان.

گڏي اڃان به بيٺي ٺريڊر مرڪ مرڪي رهي هئي، هوءَ هوريان هوريان اچي صوفي تي ويٺي.

هن ڪلب وڃڻ بند ڪري ڇڏيو. زريءَ جي مستقبل خاطر پاڻ کي دنيا کان دور ڪري ڇڏيو. سندس زندگي زريءَ جي آئيندي اڳيان پيٽا چڙهي وئي. ماءُ قرباني جي علامت بڻجي چڪي. ۽ عورت انسانيت جي نالي تي سڀ ڪجهه تياڳي ڇڏيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر اڄ ـــ جڏهن زري جوان ٿي چڪي هئي ۽ هن پهريون دفعو رات جو موٽڻ ۾ دير ڪئي هئي. تڏهن بيگم مراد جي دل ۾ ڇڻ ڪناري لهي آئي، خوف ۽ هراس سندس روح ۾ سياڻو ٻڻجي ڇانئجي ويو. هن کي پنهنجي سالن جي قرباني پل ۾ پرزا ٿيندي نظر آئي. تقدير ويري بڻجي پيهر ٻاڻ هلايو هو. تقدير جي ترڪش ۾ شايد اڃان به ڪي تير بچيل هئا. اوچتو سندس نظر سينٽر ٽيبل تي رکيل ان بد شڪل، خوفائتي ڪاري شيديءَ جي بت تي پئي، جنهن جي ڪنن مان والا پئي لڙڪيا ۽ سندس پيوائتي کليل وات ۾، سڙيل سگريٽ جي رک پئي هئي، ۽ هو ڳاڙهيون اکيون ڦاڙي ڏانهنس گهوري رهيو هو. ۽ هوءَ ڪنبي اٿي.

”نه ـــ نه ـــ هوءَ ائين ٿيڻ نه ڏيندي. هرگز نه ـــ هرگز نه ـــ هرگز نه ـــ“

هن جي منهن تان پگهر ريلا ڪري وهي هليو، ۽ اکين ۾ آڙاهه ايري آيس، پورن جا پاڇولا هڏاون هٿ وڌائي ڏانهنس وڌندا آيا. وڌندا آيا.

تڏهن اوچتو ڪا ڪار سندس بنگلي ۾ داخل ٿي. هوءَ سٽ ڏئي وچي گئلريءَ ۾ بيٺي. هيٺ، چمڪندڙ ڪار مان زري ساڙهيءَ جو پلوءُ سنڀالي ٻاهر نڪتي، ته ڪنهن هٿ ڪڍي، هٿ ڪان جهليس. بيگم مراد جي دل ٻڏي وئي.

۽ پوءِ زريءَ جو گهٽيل آواز ڪن تي پيس، ”هائي ڇڏ به ڪٿي جاني، ڏس اڳ ۾ ئي ڪيتري دير ٿي وئي آهي. ممي انتظار ڪندي هوندي.

هن جي اکين ۾ آنسو اڏري آيا ۽ هن زور سان اکيون بند ڪري ڇڏيون. ڏسڻ نه پئي چاهيائين وقت جي وڙ کي. تڪڻ نه پئي گهريائين تقدير جي تير کي.

وڄ وراڪو ڏئي ڪن ۾ سندس آکيرو جلائي ڀسم ڪري ڇڏيو، هوءَ اکيون پوري سڏڪندي رهي، ڇهڇندي رهي.

۽ پوءِ ڪار وڃي هلي. ۽ زري ڏاڪڻ تان اڏرندي پوپٽ جيان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪن ۾ اچي سندس اکيان بيٺي. ماءُ ڪا گهڙي ڏڪندڙ هٿن سان پلنگ جي سهاري بيٺي، کيس ڏسندي رهي. سندس گهنجيل ساڙهي، وکريل وار، ڍليل ڪجل، ڪا صديون پراڻي آڪاڻي دهرائي رهيا هئا.

هن کي ياد آيو، سينٽر ٽيبل تي رکيل ڪارو، بدشڪلو، حبشي وارو بت، جنهن جي ڪليل وات ۾ اڇاميل سگريٽ جي رک پيل هئي، ۽ جنهن جي ڪنن مان والا لڙڪي رهيا هئا. هن جي دل ۾ سانديل نفرت اڀري آئي. کيس پهريون دفعو احساس ٿيو ته هوءَ سڄي سماج آڏو ڪيڏو نه مجبور هئي. تڏهن اوچتو پنهنجي جسم جي سموري طاقت سميٽي، هن ڏڪندڙ هٿن سان زريءَ جي منهن تي ٿڦڙ وهائي ڪڍي.

زريءَ جون اکيون ڪليل ئي رهجي ويون. هوءَ پنهنجي ماءُ جي ڪنبندڙ جسم کي وٽيڪ ڏسي نه سگهي ۽ ڪنڌ جهڪائي بيٺي ئي رهي.

۽ پوءِ جڏهن بيگم مراد جون نظرون زريءَ جي منهن تان کڄيون، تڏهن کيس شو ڪيس جي ڪنڊ ۾ بيٺل اها گڏي نظر آئي، جا زريءَ جي پهرين سالگره جو يادگار هئي. ماءُ جي دل پٿون تي پئي. درد جو درياءُ بند ٽپي وهي نڪتو. اوچتو هن زريءَ کي ڇڪي پنهنجي ڇاتيءَ ۾ ڇپائي ڇڏيو ۽ سندس سڏڪا ورلاپ بڻجي اڀريا، ”منهنجي ميٺي، منهنجي ٻچڙي!“

اها رات، ٻه اپاڳيون عورتون، ڪيتري دير تائين هڪ ٻئي کي چهٽي روئنديون رهيون—!

●

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قصو چوٿين درويش جو

راوي هن داستان جو، هن پر بيان ٿو ڪري ته قصو پنهنجو ته ٽئي درويش دادلا، هڪ ٻئي جي ڪلهن تي هٿ رکي، فلمي ڪورس ڳائيندا ٻيڪڙا ڪائيندا، شهر حيدرآباد جون گهٽيون ماپيندا، سير ۽ تفريح جي خيال ڪان نڪري پيا.

چام شوري واري پل لتاڙي ٻيءَ پر پهتا ۽ خيال جي گهوڙي کي تيز ڊوڙائي، عقل جي آڳر ڏندن ۾ ڏيئي مونجهاري جي ماڪ تي ٻيهي سوچڻ لڳا ته هاڻي ڪيون ته ڇا ۽ وڃون ته ڪيڏانهن؟

درويش ٽيون، جو ايسٽرن اسٽوڊيو جو ستايل، گهايل ۽ پڇايل هو، تنهن هٽوراڙيون هڻي، ڪفنيءَ جي اندرئين کيسي مان هڪ دوربين ڪڍي ۽ پوءِ چڪوري جي مار ڏاڙ مان پرپور فلم منجهس وجهي، ڏاڍي غور سان ڪيس ڏسڻ لڳو ۽ رکي رکي ڇيچ وات ۾ وجهي مزي مزي سان چوسڻ لڳو.

درويش ٻيون، درويش ٻهرئين جي ڏاڙهيءَ مان جونءَ ڪڍي مارڻ لڳو ۽ درويش پهريون شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ (رح) جي ڪلام جو منظوم ترجمو قومي زبان ۾ جهونگارڻ لڳو.

اهڙيءَ گهڙيءَ جڏهن هي ٽيئي خدا مست درويش دنيا و ما فيها کان بي خبر ۾ پنهنجي ڌن ۾ مست هئا تڏهن اوچتو برپٽ بيابان مان ”ڪين ڪين“ جون صدائون گونجڻ لڳيون. آواز بي نياز ايترو ته خوفناڪ ۽ پوائتو هو جو درويش پهريون رنبي ڪري، تاهه ڏئي جان اٿي ڀڳو ته پنهنجي ڏاڙهي مبارڪ درويش ٻئين جي هٿن ۾ ئي رهجي ويس. اها جدا ڳالهه آهي ته درويش ٻئي ڪمال همدردي ۽ بي مثال ايمانداريءَ جو لازوال ثبوت ڏيندي ڪيس نه رکيو پنهنجي ڏاڙهي ”فڪسول کونٽر“ سان ٻيهر چنبڙائي ڏني، بلڪ مشورو مفت ڏيندي اها نصيحت به ڪئي ته: ”اي درويش خدا مست، گفتو هن گنهگار جو ڪراچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

واريءَ بس ۾ چڙهڻ تائين ياد رکج ته پنهنجي ڏاڙهي ڪڏهن به ٽئين جي هٿ ۾ نه ڏجي، پوءِ اها ڪٿي گهر واري ٽي ڇو نه هجي."

درويش پهرئين اهو نقطو پنهنجي اجرڪ جي ڪنڊ ۾ ڳنڍ ڏئي ٻڌو ۽ پوءِ موقعو غنيمت ڄاڻي، درويش ٻئي جو ڪيسو ڪٽڻ وارو ٿي هو جو ان اهه لوڪ ڪيس پڪڙي ورتو ۽ علم ۽ دانش جا موتي پکيڙيندي هينءَ چيائين:

"اي درويش پهريان معلوم ته تو ٿئي ته تو پنهنجي حياتيءَ ۾ ڪڏهن نه ڪڏهن، ڪٿي نه ڪٿي، پوليس ۾ نوڪري ضرور ڪئي آهي!؟"

درويش پهريون اهي قابليت جا ڪلما ٻڌي ويتر گد گد ٿيو ۽ پنهنجي "ڪليگ" يعني درويش ٻئين جي عقل ۽ دانش، فهم ۽ فراست جي ساراه جا ڍڪ پرڻ لڳو. اڃان ڪلاس ڪن مس پيتو هونداڻين جو درويش ٽئين هڪ فلڪ شگاف نعرو لڳايو ۽ دوربين ڦٽي ڪري واريءَ ۾ ليٽڙڻ ۽ دڙها هڻڻ لڳو. ٻئي درويش اها حالت ڏسي گهٻرائجي ويا ۽ سندس تريون مهٽڻ ۽ ڏندڻ پچڻ ۾ لڳي ويا.

درويش پهرئين اکين ۾ لڙڪ آڻيندي چيو، "هاءِ هاءِ! پڪ ريڊيو حيدرآباد جو سنڌي پروگرام ٻڌي ورتو اٿائين."

درويش ٻيون، جو وڏيڪ دور انديش ۽ باريڪ بين هو، تنهن دکاري لهجي ۾ چيو، "اي درويش دادلا، هن تي بلب. سنڌ، حضرت چمچا چريءَ جي ڪلام جو پاڇو پيو آهي. ڪنهن بيٺل شخص جي اوبر پيئندو ته وري نوبنو ٿي پوندو"

درويش ٽيون مکر ڪري اهي ڪلما ٻڌندو رهيو، جڏهن ڏڪا دل سان نه لڳس، تڏهن ٽپ ڏئي اٿي ويٺو ۽ سلوار ڇنڊيندي چيائين، "ماءِ ڊيئر درويشو، گهٻرائڻ جي ڪائي ڳالهه ناهي. فقط هڪ نامعلوم ۽ ناعاقبت انديش ڏينهو منهنجي پانچي مان اندر گهڙي ويو هو. ٻيو مڙئي خير آ."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اها ڳالهه ٻڌي ٻيا درويش ڪَفِ افسوس مهڻ لڳا ۽ ٻي سري آواز ۾ جهونگارڻ لڳا، ”اها خبر مونکي ڏاڍي دير سان پئي.“
اڃا هي تيئي درويش پنهنجيءَ ۾ ئي مگن هئا جو اوچتو سندن نگاهه وڃي هڪ شخص تي پئي جو ليڙون لٽا، حال فقيراڻا، وار پنڊ، اڪيون پوريو هڪ اوچي دڙي تي ويٺو هو ۽ سندس هٿ ۾ مڇي مارڻ جي هڪ ڪاني هئي، جنهن جي ڏور جي آخري پڇڙيءَ ۾ هڪ ڪنڊي هئي، ۽ اها ڪنڊي واريءَ تي، نٿهڻ اس ۾ پئي چمڪي.
هي ٽئي درويش حيران، پريشان، سرگردان، پير پير ۾ پاڏي، اکين تي اس جا چشما چاڙهي، هيءَ لقاءُ ڏسڻ لڳا. پر هو پيرسن ٻنهي جهانن کان بي خبر، اکيون پوريون ويٺو رهيو. درويش ٻهرئين ڪاروباري نقطي نگاهه کان هي سودو هٿان وڃڻ نه ڏنو. پاسو ڏئي ڪيسو ڪڍي، پرپرو وڃي، جا ڇپائين ته رڳو هڪ ڪاغذ پرزو نظر آيس جنهن تي هيءُ بيت لکيل هو.
پتنگن پهه ڪيو مڙيا مٿي مچ،
سندا ڳچين ڳچ ويچارڻ وڃائيا!
درويش ٻهرئين کي سخت مايوسي ٿي، ڇو ته اهو ڪلام ڪنهن به فلم ۾ ڪونه ٻڌو هئائين. ان ڪري نامراد ۽ ناڪام موٽي ان پير مرد وٽ آيو ۽ کيس ٻانهن کان ڌونڌاڙي هوش ۾ آندائين. پير مرد چرڪ ڀري اکيون پٽيون ۽ هڪدم ڪنڊي کي ڏنو. پر پوءِ ٿڌو ساهه ڀري، نااميديءَ وچان اکيون پوري ٻيهر سمهڻ وارو هو ته ٽئي درويش سندس قدمن ۾ ڪري پيا ۽ هٿ ادب جا ٻڌي، ايلاز ڪندي چيائون:
”اي درويش دادلا، اک کول، ڪجهه ته ٻول، اها ڪهڙي مجبوري آهي، جنهن توکي هن رڻ پٽ ۾ رلايو آهي؟“
ان پير مرد يعني درويش چوٿين ٻيهر هڪ ٿڌو ساهه ڀريو ۽ هڪ دفعو وري اکيون پورڻ وارو هو جو ٻهريان تيئي درويش هو جمالو جي ڌن تي ٽي- وي اسٽائيل ڊونٽ ڊانس ڪندا،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيس وڪوڙي ويا. اهڙا حالت ڏسي درويش چوٿون جيب پاڪيٽ ڪان هوشيار ٿيو ۽ پنهنجو داستان بي گمان هن ريت بيان ڪرڻ شروع ڪيائين:

”اي درويشو، مان اصل ۾ تاج ڏٺي هوندو هوس. ناز نخري، لاڏ ڪوڏ، پيار پاٻوهه مان پليس ۽ جوان ٿيس. آيو ويو جهڪي سلام ڪندو هو ۽ پوءِ ادب سان ڪلام ڪندو هو. ننڍي هوندي کان ئي شوق شاهاڻا هوندا هئم. يعني گهوڙي سواري، نيزي بازي ۽ ملهه ۾ ماهر هوندو هوس. جوانيءَ ۾ سونهن ۽ سوڀيا به گهٽ ڪانه هئم. هزارين راهه پڇائيندڙون هيون. پر منهنجي روح ۾ هڪ راڻيءَ جي نظرن جو تير اهڙو ڪتو هو، جو آخر ماڻس لاءِ لڏم ۽ اهڙيءَ ريت پنهنجو گهر وسايم. اسان زال مڙس ڪل خوشيءَ ۾ حياتيءَ جا ڏينهن گهاري رهيا هئاسين جو اوچتو ڌارين حملو ڪيو ۽ ڦرلٽ ڪري، ملڪ جا مالڪ ٿي ويٺا. اسان ٻيئي، جي ڪڪ پڇي ٻيٽو به نه ڪندا هئاسين، سي هاڻي ڏکن ۽ ڏوجهرن جي ور چڙهي وياسين. نازڪ هٿ ڦاٽي ڦوڳ ٿي پيا اکين جي جوت اجهامندي وئي ۽ وار اڇا، جهڙا ڪپهه جون پوڻيون. اهڙيءَ ريت ڪيئي صديون گذري ويون. غم ۾ غلطان ته الله اولاد ڏنسي. مان مهر کان مايوس، پر هو جو چوندا آهن ته: ”آسر ۾ لاهج، سڄڻ سڀاجهيندڙ گهٽو.“

سو قدرت منهنجي قادر جي پيريءَ ۾ الله پٽڙو ڏنو. اسان هجون جو ڪپڙن ۾ نه پيا ماپون. چئون ته هاڻ لايا سجايا ٿيندا. ٻچڙو چاڻ ته وڏو ٿيو. جوان ٿيندو، پهلوان ٿيندو ۽ پوءِ اسان جي سکن جو سامان ٿيندو. ڌاريا ڌوڪي ڌار ڪندو. واسيگن تي وار ڪندو ۽ اهڙي طرح اسان جي اکين تي ٺار ڪندو. ٻالڪ اڄ ننڍو، سڀان وڏو. ماءُ جي موهه ۽ پيار ۾ پلجي اچي خيرن سان ساماڻو. ماڻس ڏسين ته ڪپڙن ۾ نه پئي ماپي. هٿ چميو پٺي پير چميس! پڙهائي لکائي اڪابر ڪيائينس. سار سنڀال اهڙي جو ڪوسو واءُ نه لڳيس. ڪاليج پورو ڪيائين ته يونيورسٽيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

داخل ڪيوسونس- اسان خوش ته اجهو ٿا ڏکن جا ڏانوڻ لهن،
پر هو جو چوندا آهن ته: ”بندي جي من ۾ هڪڙي ۽ صاحب
جي من ۾ ٻي.“
سو ٿيو ائين. چوري کي اچي بيمارين وڪوڙيو. هڪڙي بيماري
ٽيهن سستيءَ جي ۽ ٻي ٽيهن نعري بازيءَ جي. چوويهه ڪلاڪ
چوي ته ستو پيو هجان. نه ڪم ڪري نه ڪار. نه پڙهڻ ۾
دلچسپي نه لکڻ ۾ ڌيان. دنيا وڃي ڪٿي ڪـان ڪٿي پهتي
سندس جيـڏا سرتا وڃـي روزگار سان لڳا، پـر هن جو اهوئي
ساڳيو حال. سڄو ڏينهن پيو پنڪيون ڪائي. جي ڪڏهن اوچتو
چرڪ پري اٿي ته به چار زوردار نعرا هڻي، وري جو ڪـيري
ته ڇهه مهينا ڇٽ. گهڻيئي ٽوٽا، ڦيڻان، دعائون، تعويذ ڪراياسين
پر چري ڪيئنءَ؟ ڇي، ويرون وير وڌ ـ !
ماءُ جو جگر جهڄي پيو. سڀ آسون اميدون، خواب ۽ خيال
ٽي ويون- پر مرض جو ڪو علاج هجي تـہ دوا ڪجي. نه
پڙهـڻ جو شوق نه راند رونـد سان چاهه . امتحان اچي متان
پهتس، پر هو ته هوش ۾ ئي نه هجي. پـڙهي ڪٿان؟ ڪڏهن
ڪڏهن اوچتو وٺي دانهون ڪوڪون ڪري، پر وري جو
سمهي ته الهه ڙي واهي !!
امتحان ٿيا. نقل ڪري پاس ٿيڻ جي ڪيائين، پر پڪڙجي پيو.
هاڻي ته نه دين جو، نه دنيا جو.
ماءُ آ ، جا آسائتيون اکيون ڪنيون پٽ تي پٽ ڏي نهاري.
روئي روئي حال وڃايا اٿائين. پنهنجي قسمت کي پٽي ٽي پاراتا
ڏئي. نـہ کائڻ نـہ پيئڻ نه گهمڻ نـہ گهتڻ، سڄو ڏينهن پٽي
ٽي سڏڪي.
اي درويشو، اهي حال ڏسي هنباءَ ۾ همٿ پيم. ان ڪري هڪ
فقير با ضمير وٽ ڪڇيءَ ۾ ڳارو وجهي وڃي پيش پيس ۽ دعا
جي درخواست ڪيم. ان خدا جي نيڪ بندي سڄو احوال غور
۽ فڪر سان ٻڌو ۽ پوءِ هيئن فرمايائين ته: ”اي ادا ! بيماري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

برجستي ۾ مرض لاعلاج ٿو معلوم ٿئي. پر مايوسي مڙسن لاءِ مهڻو آهي، توکي ڪشالا ڪڍڻا پوندا. هاڻي هيئن ڪر جو مڇي مارڻ واري ڪنڊي کڻي وڃي درياءَ ۾ وجهه. ۽ رڻ ۾ مڇي مارڻ جا جتن ڪر. جڏهن ڪا ڪرڙي ڪنڍيءَ ۾ قابو ٿئي ته اها ٽري ڇوڪر کي کاراءِ، خدا ڪندو ته نو ٻنو ٿي پوندو."

اها ڳالهه ٻڌي اي الهه لوڪو، اهو ڏينهن ۽ هيءُ ڏينهن، اڃي هي ڏڙو وساڻيو اٿم. ڪنڍي واريءَ ۾ اڇلايو ويٺو ٿو ڪرڙي جي ڦاسڻ جو انتظار ڪيان. سال ٿي ويا، پر من جي مراد پوري ڪو نه ٿي ٿئي. چوڌاري طرف رڃ ۽ سڃ جو راڄ آهي. پاڻيءَ ڦڙي به اکين ڪانه ڏٺي اٿم. مڇي اچي، ته اچي ڪٿان؟ پر آسرو ڪونه لاٿو اٿم. پڪ اٿم ته ڪڏهن نه ڪڏهن ان ٽيڙي ٿي گذرندي. پاڻيءَ جي اوڇتي اهڙي ته ڪا ڀالوڙ ٿيندي جو من جي مراد پوري ٿيندم. پٽ مون وارو پيهر هوش ۾ ايندو ۽ ماءُ پيءُ جي من تان مونجهه لاهيندو. دل کي آٿت ڏيڻ ڪارڻ شاهه سائين جو بيت ڪيسي ۾ سانڍي ڪنيو اٿم. ڪڏهن ڪڏهن پڙهي پاڻ کي دلداري ڏيندو آهيان.
دعا ڪيو اي درويش دادلا ته ڏک جا ڏينهن ڏور ٿين ۽ سک جا سهنج قريب ٿين."

ائين چئي درويش چوٿين هڪ ٿڌو شوڪارو ڀريو ۽ پوءِ اکيون پوري ڪنهن سوچ ۾ گم ٿي ويو.

★

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنگم پبليڪيشن جا ڇپايل ڪتاب

١- آرزو [مختلف ليکڪن جون ڪهاڻيون]		١٠-٠٠
٢- سپنا		٦-٠٠
٣- اسڪاهه ليب		٦-٠٠
٤- سنگم		٦-٠٠
٥- ماڻڪ موتي		٦-٠٠
٦- صبحِ ازل		٦-٠٠
٧- آمنگ		٦-٠٠
٨- تخليق جو موت		٦-٠٠
٩- ليڊر جو عشق		٦-٠٠
١٠- آبِ حيات		٦-٠٠
١١- مامتا		٧-٠٠
١٢- سالگرهه نمبر		٧-٠٠
١٣- سندري آتم چنداڻيءَ جون شاهڪار ڪهاڻيون		١٠-٠٠
١٤- حمل فقير		—
١٥- قمر شهباز جون چونڊ ڪهاڻيون		١٥-٠٠

سهڪاري ڇپايل ڪتاب

١٦- جڏهن پونهه ٻٽي	تاجل بيوس جي شاعري	٢٠-٠٠
١٧- سنڌ جي سياسي جدوجهد (١٨٤٣ — ١٩٣٦ع)	ڊاڪٽر محمد لائق زرداري	٣٠-٠٠

جلدي ايندڙ ڪتاب

★ روشن راتيون ڏنڌلا پاڇا	ناول	ڪرم الاهي چنا
★ انبن جهليو ٻور		تاجل بيوس جو شاعراڻو نثر
★ ڪشمڪش		آتم چنداڻيءَ جون ڪهاڻيون
★ مامتا		عذرا چنا جون ڪهاڻيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌي ادب ۾ ڪهاڻيون، شاعري، ريڊيو، ٽي وي، اسٽيج ڊراما، ڪالم، مقالا، فيچر، ڊاڪيومينٽري فلمون ۽ مزاحيه ادب جنهن تعداد ۾ ڏنو آهي. هو سنڌي ٻوليءَ جي انهن چند چونڊ ليکڪن مان هڪ آهي جن جو مطالعو ۽ مشاهدو گهرو ۽ سوچ سلجهيل آهي.

قمر شهباز نوابشاهه ۾ ڄائو. شروعاتي تعليم اتي ئي پرائين سنڌ يونيورسٽيءَ مان بي اي ڪري پوءِ ڪراچي يونيورسٽيءَ مان انگريزي ادب ۾ ايم اي ڪيائين. سنڌ جي سرڪاري ڪاليجن ۾ انگريزي پڙهائيندو رهيو تان جو سول ملازمتن و[illegible]لي مقابلو پاس ڪيائين ۽ مرڪزي حڪومت ۾ ڊپٽي سيڪريٽري مقرر ٿيو. اڄڪلهه ڊيپوٽيشن تي ٽريڊنگ ڪارپوريشن آف پاڪستان ڪراچيءَ ۾ جنرل مئنيجر آهي.

لکڻ جي شروعات تمام ننڍي ڄمار کان ڪيائين. "ادا" نالي هڪ ماهوار رسالو پڻ ڪڍيائين جو ٻه سال هلي بند ٿي ويو. جيتوڻيڪ تقريباً هر صنف ۾ لکيو اٿائين ۽ ڪافي لکيو اٿائين، ان جي باوجود سندس ڪو به ڪتاب ڇپجي نه سگهيو آهي

هيءُ قمر شهباز جي ڪهاڻين جو پهريون مجموعو آهي. سندس ايندڙ ڪتابن ۾ شاعري، ريڊيو ڊراما، ٽي. وي ڊراما ۽ خاڪا شامل آهن جي عنقريب ڇپجي پڙهندڙن آڏو ايندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سندس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ "سنڌ سلامت ڪتاب گهر" ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book